

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**XV. YÜZYILDA RUMELİ'DE HETERODOKS BİR TÜRK SÛFİSİ:
OTMAN BABA VE VELÂYETNÂMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Gökhan YURTOĞLU**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa ALKAN**

ANKARA- 2012

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**XV. YÜZYILDA RUMELİ'DE HETERODOKS BİR TÜRK SÜFİSİ:
OTMAN BABA VE VELÂYETNÂMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Gökhan YURTOĞLU**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa ALKAN**

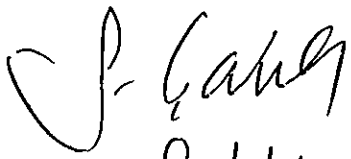
ANKARA- 2012

ONAY

Gökhan YURTOĞLU tarafından hazırlanan "XV. Yüzyılda Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sufisi: Otman Baba ve Velayetnamesi" başlıklı bu çalışma, 05/12/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Güneş (Başkan)

Doç. Dr. Mustafa Akın (Üye)

Yrd.-Doç.-Dr. Siddik Güneş (Üye)

ÖNSÖZ

Otman Baba Velayetnamesi, XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki dini ve askeri faaliyetleri konusunda önemli bilgiler içermektedir. Bu cümleden olarak dini faaliyetlerin içerisine Rumeli'deki tarikatların birbirleriyle münasebetleri, bu tarikatların Osmanlı Devleti'nin ilmiye sınıfı yani ulema ile olan münasebetleri ve son olarak devletin padişahının hem bu tarikat zümrelerine hem de ulemaya karşı tutum ve davranışları girmektedir. Öteki taraftan askeri olarak Osmanlı Devleti'nin XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasında uyguladığı fetih ve gaza politikası sonucunda yapılan savaşlar gösterilebilir. Bu bilgiler XV. yüzyıl Osmanlı tarihi hakkında yazılan diğer çağdaş kaynaklarla örtüşmektedir. Velayetnamede özellikle XV. yüzyılda Rumeli'de bulunan tarikatlar ve Fatih Sultan Mehmed'in askeri faaliyetleri hakkındaki bilgiler dikkat çekicidir. "XV. Yüzyıl'da Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sûfisi: Otman Baba ve Velayetnamesi" ismini taşıyan bu çalışmada söz konusu dikkat çekici konular ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda velayetnamede geçen tasavvufi ve tarihi bilgiler esas alınacaktır. Otman Baba Velayetnamesi hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar ya velayetnamenin bir kısmından hareketle ya da velayetnamenin edebi yönü üzerine yapılan çalışmalardır. Bu çalışmada Otman Baba Velayetnamesi'nin yazılmasına sebep olan Otman Baba'nın Rumeli'deki faaliyetleri merkez alınacak ve velayetnamenin kaynak olarak tarihteki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Otman Baba Velayetnamesi'nin tarihi bir kaynak olarak değeri ve Otman Baba Velayetnamesi'nin tasavvufi yönü ele alınacaktır. İkinci bölümde Otman Baba ve abdallarının Rumeli'deki faaliyetlerinden bahsedilecektir. Üçüncü bölümde ise Otman Baba'nın nüfuz kaynakları açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada beni yönlendiren ve araştırmamda desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Alkan'a teşekkürü borç bilirim. Çalışmalarımnda yardımcı olan Arş. Gör. Barış Saday, Arş. Gör. Halim

Kılıç ve kıymetli arkadaşım Veysel Hasar'a ayrıca teşekkür ederim. Son olarak hayatımın her döneminde beni sürekli destekleyen ve sevgisini hiç esirgemeyen sevgili aileme minnettarlığımı belirtmek isterim.

Gökhan YURTOĞLU

ANKARA 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VELAYETNAMELER VE OTMAN BABA VELAYETNAMESİ

1.1. TARİHİ KAYNAK OLARAK VELAYETNAMELER (MENAKIBNAMELER)	6
1.2. OTMAN BABA VE KÜÇÜK ABDAL HAKKINDA	16
1.2.1. Küçük Abdal.....	16
1.2.2. Otman Baba.....	19
1.3. VELAYETNAME’NİN TASAVVUFİ YÖNÜ	27
1.3.1. Baba	28
1.3.2. Abdal	29
1.3.3. Mürşid-mürid.....	30
1.3.4. Ene’l-hak.....	31
1.3.5. Kutub	33

İKİNCİ BÖLÜM

RUMELİ’DE OTMAN BABA VE ABDALLARI

2.1. OTMAN BABA’NIN RUMELİ’DEKİ FAALİYET SAHASI, TARİKATI, FAALİYETLERİ, ULEMA VE MEŞAYİH İLE REKABETİ	38
2.1.1. Otman Baba’nın Faaliyet Sahası	38
2.1.2. Otman Baba’nın Tarikatı	39
2.1.3. Otman Baba’nın Rumeli’deki Faaliyetleri, Ulema ve Meşayih ile Rekabeti	47
2.2. VELAYETNAMEDE GEÇEN KALENDERİLİK MOTİFLERİ	54

2.2.1. Kalenderîlik	54
2.2.2. Otman Baba ve Abdallarında Kalenderîlik Motifleri.....	58
2.2.2.1. Saç, sakal, kaş ve bıyıkları kazıtmak.....	58
2.2.2.2. Ateş Kültü	60
2.2.2.3. Günlük İhtiyaçları Dilenerek Temin Etmek.....	65
2.2.2.4. Müzik Aletlerini Ritüel Olarak Kullanmak	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OTMAN BABA'NIN NÜFUZ KAYNAKLARI

3.1. ÇAĞDAŞI DEVLET VE TASAVVUF ADAMLARI YOLUYLA NÜFUZ KAYNAKLARI	72
3.1.1. Osmanlı Devlet Adamları Üzerinden Nüfuz Kazanması	72
3.1.1.1. Fatih Sultan Mehmed	72
3.1.1.2. Hadım Süleyman Paşa	85
3.1.1.3. Sinan Paşa	88
3.1.2. Tasavvuf Zümreleri Üzerinden Nüfuz Kazanması.....	93
3.1.2.1. Bayezid Baba ve Mümin Derviş.....	95
3.1.2.2. Nasuh Baba.....	102
3.1.2.3. Umûr Baba	103
3.2. TARİHSEL ŞAHISLAR YOLUYLA NÜFUZ KAZANMASI	105
3.2.1. Hz. Ali ve Hacı Bektaş-ı Veli Üzerinden Nüfuz Kazanması.....	106
3.2.1.1. Hz. Ali ile Nüfuz Kazanması	106
3.2.1.2. Hacı Bektaş-ı Veli ile Nüfuz Kazanması	114
3.2.2. Sultan Şücaaddin ve Sarı Saltuk Üzerinden Nüfuz Kazanması	117
3.2.2.1. Sultan Şücaaddin	117
3.2.2.2. Sarı Saltuk	126
SONUÇ	131
KAYNAKÇA.....	133
EKLER	142

ÖZET	144
ABSTRACT	145

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AÜSBF.	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
OBVTM.	: Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

XIV. yüzyılın son yılları ile XV. yüzyılın ilk yıllarında Anadolu'ya gelen Otman Baba'ya ithafen Küçük Abdal tarafından yazılan velayetname bu çalışmanın ana kaynağını oluşturmaktadır. Kitabı bir kaynak olarak velayetnamelere, vilayetname ya da valayatname de denilmektedir. Bu çalışmada velayetname kelimesi tercih edilmiştir. Velayetname-i Otman Baba ya da Otman Baba Velayetnamesi, "XV. Yüzyılda Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sûfisi: Otman Baba ve Velayetnamesi" başlığı altında tez konusu edilmiştir. Tezin içeriğinde Otman Baba Velayetnamesi'nin tarihi bir kaynak olarak yeri, Otman Baba'nın XV. yüzyılda Rumeli'deki faaliyetleri ve Otman Baba'nın nüfuz kaynakları hakkında bilgi verilecektir. Buna paralel olarak bu çalışmada, Otman Baba Velayetnamesi merkez alınarak Otman Baba kimdir?, Otman Baba Velayetnamesi'nin tasavvufi yönü nedir?, Otman Baba'nın tarikati var mıdır?, Otman Baba'nın Rumeli'deki faaliyet sahası nerelerdir?, Otman Baba'nın ve onun abdallarının kalenderilik ile münasebetleri ne ölçüdedir?, Otman Baba'nın çağdaşı devlet ve tasavvuf adamları ile münasebeti nedir ve Otman Baba, bu münasebetleri Rumeli coğrafyasında nüfuz kazanmak için kullanmış mıdır?, Otman Baba'nın tasavvuf tarihi içerisinde önemli şahıslar ile bağı nedir ve Otman Baba, bu bağı tasavvuf zümresi içerisinde nüfuz kazanmak için kullanmış mıdır? gibi sorulara cevaplar aranmaya çalışılmıştır.

Bilindiği üzere Otman Baba Velayetnamesi XV. yüzyılda kaleme alınmış sübjektif bir eserdir. Velayetname, Rumeli'deki askeri, siyasi, sosyal ve tasavvufi hayat hakkında bilgiler içermektedir. Bu çalışmada, söz konusu bilgiler, Otman Baba Velayetnamesi ile aynı yüzyılda yazılmış dönemsel kaynaklarla ve daha sonra kaleme alınmış telif ve tetkik eserlerle karşılaştırılmıştır. Bu yöntemle, Otman Baba Velayetnamesi'ndeki tarihi bilgiler gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Genel olarak velayetnameler, sübjektif birer kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu durum velayetnamelerdeki şahısların gerçekten dinle

ilgilenen kişiler mi ya da din kisvesi altında toplumda sosyal bir statü elde etmeye çalışan şahıslar mı oldukları şüphesinden kaynaklanmaktadır. Geleneksel olarak dini konularda hassas olan toplumlar doğru ya da yanlış ayırt etmek için çaba sarf etmektense teslimiyetçi bir anlayışla belirli bir zümre toplayan ve velilik propagandası yapan bu kişilere inanmışlar ve onların arkalarında bilerek ya da bilmeyerek destekleyici bir kitle oluşturmuşlardır. Tarihte bu önemli ve toplumu etkileyici unsuru asıl amacının dışında kullananlar da görülmüştür.¹ Bu kişiler, ekonomik, toplumsal, psikolojik birçok sebeple kendi fikirlerine dini bir hüviyet kazandırmış ve halkı etkilemeyi başarmışlardır. Söz konusu kişilerin genel olarak dini bir hüviyetle kazandıkları bu nüfuzu kendi lehlerinde kullandıkları söylenebilir. Burada çalışmanın konusu olması itibariyle şu soru akla gelmektedir. Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen tasavvufi, siyasi, askeri ve sosyal hayat hakkındaki bilgiler de nüfuz kazanmak için yazılmış olabilir mi? Hemen belirtmek gerekir ki Otman Baba Velayetnamesi, Küçük Abdal tarafından Otman Baba'nın ölümünden sonra hicri 888 yılında Recep ayının son günlerinde tamamlanmıştır. Bu tarih miladi olarak 1483'ün Ağustos ayının son beş günü ile Eylül ayının ilk iki günü arasına tekabül etmektedir. Velayetnameye göre Otman Baba'nın hicri 883 yılında Recep ayının sekizinde Pazartesi günü, yani miladi olarak 1478'in Ekim ayının beşinci gününde hayatını kaybettiği göz önüne alınacak olursa, velayetnamenin Otman Baba'nın hayatını kaybetmesinden 5 yıl on altı ya da yirmi beş gün sonra tamamlandığını söylemek mümkündür. Velayetnamenin bu tarihte tamamlandığını söylememizin sebebi Küçük Abdal'ın velayetnamede kaleme aldığı kıssaları yaşanır yaşanmaz yazdığı izlenimidir. Velayetnamedeki bazı kıssalar oldukça ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. Bu cümleye ek olarak velayetnamede bildirildiğine göre Otman Baba velayetname yazma işini sağlığında dile getirmiş ve bu iş neticede Küçük Abdal tarafından yapılmıştır. Ayrıca Küçük Abdal'ın "Küçük", "Kûçek", "Köçek" adından da yola çıkılarak denilebilir ki bu isim tasavvufi manada bir şeyhin yardımcısı ya da bir şeyhin görevlendirdiği

---

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. A. Yaşar Ocak, **Osmanlı Devleti'nde Zındıklar ve Mülhidler (XV.-XVII. Yüzyıllar)**, Tarih Vakfı Türk Yayınları, İstanbul 1998.

kişi demektir. Bu görevine binaen Küçük Abdal, Otman Baba'nın her gittiği yerde bulunan ve Otman Baba'nın yaşadıklarına bizatihi şahit olan bir abdal olmalıdır. Tüm bu sebeplerden dolayı Küçük Abdal'ın Otman Baba Velayetnamesi'ni henüz Otman Baba hayattayken yazmaya başladığını ancak velayetnameyi yukarıda da geçtiği gibi Otman Baba'nın ölümünden 5 yıl on altı ya da yirmi beş gün sonra tamamlandığını söylemek mümkündür. Yine de ihtimali düşük olsa da velayetname, Küçük Abdal tarafından Otman Baba'nın ölümünden 5 yıl sonra kısa bir zaman içerisinde de yazılmış olabilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Otman Baba Velayetnamesi'nin kaleme alınmasının üzerinden yaklaşık olarak 529-534 yıl geçmiştir. Bu süre oldukça uzun bir dönemi kapsamakla birlikte Otman Baba Velayetnamesi bu süre içinde istinsah edenler tarafından da değiştirilmiş olma olasılığı vardır. Ancak bu değişikliklerin günümüze ulaşan nüshalar karşılaştırıldığında velayetnamenin içeriğini değiştirecek biçimde olmadığı düşünülmektedir. Ne yazık ki bu konuda sadece ihtimaller üzerinden açıklama yapılabilmektedir. Bu sebeple bu çalışmada eserin başkahramanı olan Otman Baba'ya, eserin yazarı olan Küçük Abdal'a ve eserdeki kıssalarda geçen tasavvufi, siyasi, askeri, sosyal... vb. konulara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşılmaya çalışılmıştır. Bu husus eserin doğru bir şekilde tahlil edilmesinde önemli olduğu için özellikle belirtilmiştir.

Esasen velayetnameler muhteviyatları bakımından menakıbnamelerin içerisinde yer alırlar. Velayetnameler genellikle tıpkı menakıbnamelerde olduğu gibi keramet gösteren zâtların hayat hikâyelerini anlatan eserler olması sebebiyle bu kitabî kaynak türünü menakıbname adı altında daha tafsilatlı açıklamak mümkündür. Otman Baba Velayetnamesi, velayetname olarak kabul gördüğü kadar menakıbname olarak da kabul görmüş ve bu çerçevede değerlendirilmiştir.² Bu sebeple bu çalışmada velayetname ve menakıbname kelimeleri yer yer birbirinin yerine kullanılmıştır.

---

² Halil İnalçık, "Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmet", **Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005, s. 140.

Menakıbnameler, geçmişe ışık tutabilecek önemli kaynaklardır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XVI. Yüzyıla kadar olan tarihi dönemde menakıbnameler Osmanlı tarihi için neredeyse birinci dereceden yazılı kaynak durumundadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki tasavvufi, siyasi, askeri, sosyal tarihi için önemli kaynaklardan birisi de Otman Baba Velayetnamesi'dir.

Otman Baba Velayetnamesi olarak bilinen eser, Velayetname-i Sultan Otman, Velayetname-i Şahi, Velayetname-i Sultan Baba gibi isimlerle de tanınmaktadır. Ankara Milli Kütüphane'sinde tez konusu olan velayetnamenin yazma nüshaları üç adet görülmektedir. Bunlar, Küçük Abdal tarafından yazılan Hicri 1316 (Miladi 1897) basım tarihli "Velayet-name-i Otman Baba" adıyla "06 Hk 495" numarada kayıtlı nüsha, Nihani Ali Yozgadi tarafından yazılan Hicri 1281 (Miladi 1865) basım tarihli "Velayet-name-i Otman Baba" adıyla "Yz A 9595" numarada kayıtlı nüsha ve "06 Hk 643" numarada kayıtlı müstensih ve istinsah tarihi belli olmayan nüshadır. Velayetnamenin başka nüshaları bulunmakla beraber bu nüshalara ulaşılammıştır.³ Velayetname hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı velayetnamenin transkripsiyon çalışmalarıdır. Bunlar, Filiz Kılıç-Mustafa Arslan-Tuncay Bülbül'ün latin harflerine aktardıkları "Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)"⁴ isimli eser, Şevki Koca'nın latin harflerine aktardığı "Odman Baba Vilayetnamesi, Vilayetname-i Şahi Gö'cek Abdal"⁵ isimli eser ve bir kısmını Abdülbaki Gölpınarlı'nın latin harflerine aktardığı ancak Murat Bardakçı tarafından yayımlanan "Otman Baba Velayet-namesi" isimli eserdir.⁶ Yayımlanan eserlerin bir kısmı da velayetname hakkında bilgilendirmek ya da velayetnamenin bir kısmı kullanılarak yapılan çalışmalardır. Bunların başında

---

³ Filiz Kılıç, Mustafa Arslan, Tuncay Bülbül, **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, Ankara 2007, s. XV.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Filiz Kılıç, Mustafa Arslan, Tuncay Bülbül, **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, Ankara 2007.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şevki Koca, **Odman Baba Velayetnamesi, Velayetname-i Şahi Gö'cek Abdal**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2002.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Bardakçı, "Otman Baba Velayet-namesi", **Journal Of Turkish Studies**, C: 19, LIV-CV.

Hasan Fehmi⁷, Hakkı Saygı⁸, Halil İnalçık⁹, Kemal Üçüncü¹⁰'nün çalışmaları gelmektedir.

Bu çalışmada ana metin olarak Filiz Kılıç-Mustafa Arslan-Tuncay Bülbül'ün "*Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)*" ismiyle Osmanlı Türkçesi'nden latin harflerine aktardıkları çalışmadan yararlanılmıştır. Bununla birlikte Ankara Milli Kütüphanesi'nde bulunan el yazma nüshalar elimizde mevcut olup bu nüshalardan da istifade edilmiştir.

---

⁷Ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Fehmi, "Otman Baba Velayetnamesi", **Türk Yurdu**, Sayı: 5.

⁸Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakkı Saygı, **Otman Baba ve Velayetnamesi**, Saygı Yayınları, İstanbul, 1996.

⁹Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalçık, "Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmet", **Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005.

¹⁰Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Üçüncü, "Sözlü Kültür/Tarih Bağlamında Edebi Bir Metin Olarak Otman Baba Velayetnamesi", **Bilgi**, S: 28, Kış, 2004.

BİRİNCİ BÖLÜM

VELAYETNAMELER VE OTMAN BABA VELAYETNAMESİ

1.1. TARİHİ KAYNAK OLARAK VELAYETNAMELER (MENAKIBNAMELER)

Velayet, kulluk nefsinin yenmiş, gücünü Allah'tan alan sufiler için kullanılan bir tabirdir.¹¹ Bu mertebeye sahip velinin hal ve hareketleri hakkında bilgi verilen esere velayetname denir.¹² Velayetnameler, bu manalarıyla menakıbnamelerle aynı hüviyettelerdir. Her iki kaynak türünde de belirli bir tarikatın temsilcisi olan evliyanın gösterdiği düşünülen kerametler büyük yer tutar. Bu nedenle menakıbname ve velayetnameler zaman zaman birbirleri yerine de kullanılmışlardır. Genel itibarıyla menakıbname olarak geçen bu yazılı kaynakları bu isimle açıklamaya çalışmak uygun olacaktır.

Arapça nekabe kökünden gelen menkabe kelimesi çoğul olarak menakıb şeklinde, genellikle bir velinin göstermiş olduğu keramet, güzel ahlak ve övülecek yönlerinin anlatıldığı metinler için kullanılmıştır. Bu şekilde bir veli etrafında yaşanan olayların yazıya aktarılmış şekline menâkıbname denir. Bu terim, çoğul manasıyla ilk defa IX. yüzyıldan beri kaleme alınmaya ve derlenmeye başlayan hadis külliyatlarında, Hz. Peygamber'in ashabının meziyet ve faziletleri için kullanılmış görülmektedir. Çoğullukla menkâbe kelimesi menkıbe olarak yazılsa da bu bir galattır; ancak bu çalışmada toplumun kabul gördüğü, galat-ı meşhur olan menkıbe kelimesini, anlaşılmayı kolaylaştırması için bu şekilde kullanılacaktır. Menakıbnâmelerin tanımı çok çeşitlilik göstermektedir. Örneğin bazı mukaddes şehirlerin (Mekke, Medine gibi) tasvirlerinden ibaret yazılara da menâkıb dendiği görülmektedir.¹³ Bu kelimenin bu kadar çeşitli anlamda

---

¹¹ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 588.

¹² W. Heffening, "Vilayet", **İA**, C: 13, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986, s. 16-18.

¹³ A. Yaşar Ocak, **Kültür Tarihi Olarak Menakıbnameler (Metodolojik bir Yaklaşım)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 27.

kullanılmasının nedeni olarak, IX. yüzyıldan itibaren genişleyen İslam coğrafyasındaki halkın kelimeye kendi anlamlarını vermeleri söylenebilir.

Menâkıbnâmeler, özellikle yazıldıkları dönemin dini, sosyal, siyasi ve iktisadi izler taşıması açısından oldukça önemlidirler. Bu yönüyle hem sözlü, hem de yazılı olarak tarihin kaynaklarından olan menâkıbnâmeler, destanlar gibi yapılan incelemeler sonucunda önemli birer kaynak olabilecek eserlerdendir.¹⁴ Menâkıbnâmeler edebi açıdan da önem arz etmektedir. Çoğu menakıbnâme üslûp açısından şiirsel bir anlatımla yazılmıştır. Özetle söylemek gerekirse menâkıbnâmeler içerdiği bilgiler açısından dil, tarih, edebiyat tarihi, toponomi, folklor yönünden değerli bilgiler ihtiva eden eserlerdir.¹⁵

Bu kısa tanımdan sonra menakıbnâmelerin muhteviyatı konusunu biraz daha açmak gerekir; çünkü menakıbnâmeler muhteviyatları bakımından oldukça geniştir. Genel olarak bakıldığında velilerin yaşayışlarını, hayat tarzlarını, kerametlerini ve toplum üzerindeki etkisini konu alan menakıbnâmeler, terim anlamı olarak geniş manalarda kullanıldığından bazen az da olsa bu çerçevenin dışına çıkmaktadır. Burada, menakıbnâmeleri yazılan kişilerin nitelendirildiği kavramları kısaca zikretmek yerinde olacaktır. Bu kavramların başında velî kelimesi gelmektedir.

Arapça bir kelime olan velî sözcüğü, Allah'a güvenen, onu dost edinen, o nedenle dünyevi herhangi beklentileri olmayan tasavvuf edebiyatı içerisinde "*Hak'tan aldığı halka veren*" olarak da tanımlanmıştır. Çoğulu evliya kelimesi ile de halk tarafından benimsenmiş Allah dostları diye nitelenmişlerdir. Bu manada Veli, velayet hakkına haiz kişi konumundadır.¹⁶ Bu kavram hakkında diğer bir tanıma Otman Baba Velayetnamesi'nde rastlanmaktadır. Velayetnameye göre evliya görünüş itibari ile divane gibi

¹⁴ İsmail Hakkı Mercan, "Türk Tarihinin Kaynaklarından olan bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 7.

¹⁵ Abdülkerim bin Şeyh Mûsâ, **Makâlât-ı Seyyid Harun**, haz: Cemal Kurnaz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, önsöz.

¹⁶ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 588.

görünebilmektedir. Ancak olağanüstülük kılıkla kıyafetle ölçülmez bu nedenle evliyayı sadece itikad olarak belli miktarda yol kat edenler anlayabilmektedir. Bu itikada sahip olmayan kişiler, evliyayı ya gizliden gizliye inkâr eder ya da açık açık onun evliya olmadığını şahitlik eder. Lakin evliyanın bu ikisine de ihtiyacı olmadığı dile getirilmiştir. Çünkü velayetnameye göre evliya, hiçbir şeye muhtaç değildir. Evliya, kendini bildirmek isterse izaha gerek duyar. Bunu yapmasındaki sebep ise halkın itikadını güçlendirmek ve halkı bu şuurla düşünmeye gark etmektir.¹⁷

Velilik kavramına paralel olarak karşımıza çıkan bir diğer kavram da keramet kelimesidir. Çünkü velayetname-menakıbnamelerden anlaşıldığına göre halk evliya olarak gördüğü kişiler için onun hayatından kesitler içeren bazı olağanüstü motiflerle keramet ihdas etmiştir. Zamanla sufi ve dini çevrede temeyyüz etmiş kişiler için onlara atfedilen kerametlerden menakıbnamelerin oluştuğu söylenebilir. Keramet, Arapça kerume kökünden gelen bir mastardır. Sözlükte cömertlik, azizlik manasında ve evliyau'l-lahtan zuhur eden hal ve sözler için kullanılan bir tabirdir.¹⁸ Tasavvufta ise, Allah'ın bir lûtuft ve ihsan eseri olarak velî kullarından zuhur eden hârikulade olaylara denmektedir. Kerametler, velilerin en dikkat çeken alâmetleri olarak belli bir dönemden sonra kabul edilmeye başlanmış, eski tabirle "lâzım-ı gayrı mufârik"ı, yani ayrılmaz parçası gibi görülmüştür.¹⁹ Şu halde menkıbelerin esasını kerâmetler teşkil etmektedir. Lakin kerâmet konusu daha ilk devirlerde, peygamber mucizeleriyle olan kuvvetli benzerlik dolayısıyla ulemanın tepkisini çekmekte gecikmemiştir.²⁰ Medreselerde eğitim alan ulema ile tekke veya zaviyelerde yetişmiş olan abdallar arasındaki belki de

¹⁷ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 10; "İmdi evliya şol kimsedür kim cemî şeye tasarrufi geçer. Ve âlem içinde mahfî hazine-i Hak'dur kim her ilme âlimdür. Her kişün dilegince bulunur. Ve her kişi ol sebebden anı fark itmeyüp sanur kim kendü gibi ve yahud ednâdur yâ aynile meczûbdur kelamı anlamaz divanedir. Ve bundan bedî ü mekruh beşer yokdur dir. Öyle olsa yâkasd ile veya bâtil tasavvur birle inkar ider. Ve küfre mülhak olur. Anun için her evliyayı zamanında kimse bilmez tâ kendözi bildürmeyince. Malumdur kim halk tasavvur itdügi degildir. Evliyanun kimseye muhtâcı yokdur."

¹⁸ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 242.

¹⁹ A. Yaşar Ocak, **a.g.e.** s. 28.

²⁰ **A.g.e.** s. 29.

en önemli fark bu iki zümrenin kullandıkları kaynaktır. Ulema, bu noktada Kur'an-ı Kerim ve sünneti kaynak edinirken, meşayih ve onlara bağlı abdalların kaynak olarak tarikat silsilesine ve şeyhin ilhamına dayandıkları söylenebilir.²¹

Velilik ve gösterilen kerametlerin menakıbnamelerde nasıl cereyan ettiğini görmek ve konuyu daha iyi anlamak için *Otman Baba Velayetnamesi'nden* kısa bir pasajı burada nakletmek yerinde olacaktır:

“... Dahı ol gece ol vahdet-i hâb içinde bir abdal bir vakıa görür kim ol oturdukları göl kenarında otururken ol kan-ı velayet gölün ortasına vardığı dem ol gölün içine pertâb iderler. Pes ol kan-ı velayet gölün ortasına vardığı dem ol gölün içine talar. Bir lahzadan sonra zâhir olup elinde bir kazuk tutar gelür. Dahı bir eliyle ol kazugı ol göl ortasına sançar. Ve bu gölden taşra ol kazıgun bir mikdar vücûdı kalur. Ve ol kan-ı velayetün elinde bir çubuk var imiş. Dahı ol kazugun depesine ol çubugı sançup girü geldüğü yire revân olur. Ve bu abdallarun kimi kendüye yakın ve kimi yol ortasında yüzüp cehti derler ki ol kan-ı velayet olduğu yire varalar. Çün ol kan-ı velayet ol kazug ile ol çubugı gölün ortasına sançar. Dahı geldüğü yire revân olup olduğu mahalde huzur ider. Çün ol kan-ı velayet girü yirine geldüğün mecmû abdallar görürler. Yol ortasından girü dönüp ol kan-ı velayet nazarına gelürler. Öyle olsa eger sual itseler ki bu rüyanun hakikâti nedür? Ve alâmeti nedür? Ve ne mânâdur diseler cevab oldur ki ol göl Hazret-i Risâlet'ün şeriatı deryasınınun aynıdur ki ol kan-ı velayet meşhuren âlemde dava-yı ene'l-hak idüp ve halife-i rû-yı zemin âciz kalup lâ diyüp kimesne zafer idemedi. Zira ol şeriat gölinün ortasında ene'l-hak davasınınun kazıgın dikdi. Ve ol kazık depesine sançduğu çubuk oldur ki yani mecmû-ı eşyanun mezheb-i dini hükm-i hükümâtınınun zabtı benüm elümde ve velayetüm kudretindedür demek olur. Zira eger kâmil eger fâzıl eger emîr ü ümerâ ve eger kadı vü müftî ol kan-ı velayet nazarına geldükde kelâm u cevabında ve fikr-i zamirinde bî-tâkat u bî-irâdet olurdu. Zira kim kutbü'l-aktab mecmû âlem-i kebîrun ve âlem-i sagîrun ilmüne alîm

²¹ Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İletişim Yayınları, s.39.

olur. Ve tasarruf-ı eşya ve cām u cihan-nümâ ve ayine-i cân-nümâ ve akl-ı evvel ve mürşîd-i bar-gâh olur. Öyle olsa mecmû ulemâ vü fuzelâ ve akl issi halife-i Huda nazarında ne diye ve ne sual ide kim ana malum olmaya. Ale'l-husus ki mecmû eşyanun fi'l-i tayyibesine ve fi'l-i habîsine ve hayr u şerrine ve kaza vü kaderine âlim ü malik ola ki niçe yirde isbât ile beyân olınmışdur ki dahı beyân olına. Ol kan-ı velayet davasında ne mikdarlu kimsedür bileler. Eger nübüvvete ve velayete inkâr ehli ise insâf ide. Ve eger husûd u münkir vesvâs-ı şeytan ise fî nâr-ı cehennem ehli ola. Ve bir manâ dahı ol kan-ı velayetün ve menba-ı saadetün hakikâti üzre oldur ki mübarek nutk-ı kadiminle öyle beyân iderdi kim yüz yigirmi dört bin enbiya vü evliya bir yire cem oldılar. Ve beni ulu düzûp bu mülke gönderdiler dir idi. Öyle olsa ki itdügi güft ü gû kim Muhammed ve İsa ve Musa ve Âdem benüm didügi davanun rızasında Hakk'un emri ve yüz yigirmi dört bin enbiyanun manâsı ve rızası olmasa gayrı dava ehli gibi Sultan Mehemed ibni Murad ve ulemâ-yı müteahhirîn ol kan-ı velayetün helâk-ı katline duhûl iderlerdi. Ammâ ol kan-ı velayet Hakk'un ve mecmû enbiya vü evliya'ül-lâhun manâsı ve rızası tecellâsına muhîf ü mahsûs olup ol davayı iderlerdi. Ol sebebden ana mecmû âlem kâsd itse bir kılına elem ü hata ırgürmezler idi. Ve mât u ser-gerdân olup nazarında zebûn u fûrû-mânde olurlardı...²²

Menakıbnameler bir tarikatın mensubu abdalların günlük yaşayışları ya da toplum içerisindeki yeri hakkında bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden biri de tarikatların köy ve şehirlerden uzak mevkilere kurdukları tekke veya zaviyelerin kuruldukları toprakları şenlendirme faaliyetleridir. Bu konu hakkında Ömer Lütfü Barkan'ın "*Kolonizatör Türk Dervişleri*" isimli eserinde ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.²³ Bu makalede, belli bir tarikata mensup derviş ve abdallar, yerleştikleri yerlere tekke veya zaviye kurmak yoluyla, hem yerleşmeyi sağlayarak o bölgenin Türkleşmesini ve Müslümanlaşmasını hızlandırmakta, hem de yerleşilen yerlerden düşman üzerine cihat ve gaza

²² Filiz Kılıç, Mustafa Arslan, Tuncay Bülbül, **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, Ankara 2007, s. 134.

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Lütfü Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstîlâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", **Vakıflar Dergisi**, S. II (1942), İstanbul

anlayışı doğrultusunda harp yapma amacı gütmektedirler. Bununla beraber tekke veya zaviyelerin kuruldukları ilk dönemlerden itibaren yerleştikleri yerlerde güvenlik hizmeti gören birer karakol şeklinde faaliyet gösterdikleri ve ikamet ettikleri yerlerin güvenliğini de sağladıkları bilinmektedir. Bu derviş ve abdalların bir kısmı, şehir hayatından ve yerleşim yerlerinden uzak ancak şehir ve köyleri birbirine bağlayan yollar üzerinde kurdukları tekke veya zaviyeler vasıtasıyla yeni köy ve şehirlerin temellerini atmış görünmektedir.²⁴ Bunun ilk örneğini Balkanlar'a XIII. yüzyılda Anadolu'dan gelen ve bu bölgeye yerleşen ilk tarikat kitlesi olan Sarı Saltık ve abdalları oluşturmaktadır.²⁵

Menakıbnameler, tekke veya zaviyelerin kuruldukları şehir ya da bu tekke veya zaviyelere mensup abdalların buldukları şehirler hakkında bilgi vermektedirler. Mehmet Fuat Köprülü'nün *"Anadolu'da İslamiyet"* adlı eserinin bir dipnotunda konu ile ilgili bir bilgi şu şekilde verilmiştir. Köprülü eserinde: *"Menâkıb-ı Sipehsalar", "Eflakî Menâkıbı" gibi kaynaklarda yedinci asır Anadolu şehirlerinin hususu hayatına ait pek şayan-ı dikkat izahat ve malumata tesadüf etmekteyiz. Şehirlerde Arap, Acem ve yerli Hıristiyan ananelerinin tesiri şüphesiz Türkmen obalarındakinden pek çok fazla olmakla beraber...*²⁶ demektedir. Otman Baba Velayetnamesi de Fuat Köprülü'nün yukarıda izah ettiği menakıbnamelerden biridir ve Rumeli coğrafyasında bulunan köy ve şehirlerde yaşayan halkın sosyal hayatı hakkında bilgiler sunmaktadır.

Menakıbnameler, en batıda Balkanlar'dan en doğuda Yesevî ve Nakşibendî tarikatlarının uzandığı yerlere (Bugünkü Çin'in kuzeyi) kadar çok çeşitli milletlerin kültürü içerisinde yazılmıştır. Bu sebeple menakıbnamelerde devletlerarası kültürel ilişkiler hakkında birçok bilgiler mevcuttur. Bu bilgilere menakıbnamelere konu olan şeyh ya da dervişlerin gâza ve cihât için

²⁴ Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı İmparatorluğunda Zaviyeler (XIV-XVII. Yüzyıl)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1974, s. 13-18.

²⁵ A. Yaşar Ocak, **Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü XIII. Yüzyılda Balkanlar' da Anadolu Çıkışlı İlk Türk İskânı: Dobruca'daki Türkmenler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002, s. 18-37.

²⁶ M. Fuat Köprülü, **Anadolu'da İslamiyet**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 29.

gösterdikleri kerametlerin kaleme alınmasıyla ulaşılabilmektedir. Bu manada menakıbnamelerden elde edilen bilgiler nispeten gazavatnamelerdekilere de benzemektedir.²⁷ Özellikle, abdalan-ı rum taifesinin gaza ve cihatlarıyla ilgili bilgiler bu kaynaklardan elde edilebilmektedir.

Sarı Saltık, Osmanlı Devleti'nden önce Balkanlar'a gidip Dobruca ve çevresini müslümanlaştırdığında, oradaki halkın ne durumda olduğunu ve nasıl bir inanca sahip oldukları hakkında bilgiler vermektedir.²⁸ Bu açıdan bakıldığında menakıbnameler yalnız kendi tarihimiz açısından değil, diğer milletlerin tarihine ışık tutması açısından da çok önemli bilgiler sunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde menakıbnameleri yazılan kişiler Osmanlı müverrihleri tarafından " *Abdal, Işık, Torlak, Şeyyad, Hayderî, Edhemî, Camî, Şemsî...* v.s. isimlerle tanınmaktaydı.²⁹ Osmanlılar kuruluş döneminde bu kalenderî zümresine destek vermiş ve bu zümreden olabildiğince yararlanmıştı. Hatta bu zümreyi kullanarak o bölgedeki çeşitli zümreleri bir arada tutmayı denediği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nden önce Balkanlar'da bulunan Türk sufilerin İslamın ve Selçuklu Devleti'nin propagandasını yapmış olduğu anlaşılıyor.³⁰ Bu faaliyetlerin Osmanlı'nın Rumeli coğrafyasını fethiyle beraber buraya gelen sufilere kendilerinden önceki tarikatlardan miras kaldığı söylenebilir. Muhtemelen Rumeli'deki bu kalenderî zümrelerinin bir kısmı, şehirler henüz fethedilmeden önce o şehir halkı ile ilk teması kurmuş oluyordular. Bu temaslarda muhtemelen mensup olduğu dinin savunucusu olan Osmanlı Devleti lehinde tıpkı Sarı Saltık'ın XIII. yüzyılda yaptığı gibi misyonerlik faaliyetlerinde bulunuluyordu. Bu zümreler, Osmanlılar için fetih sahalarına onlardan önce gidip misyonerlik yaparak, zaten Bizans baskısından bunalmış olan halka yaşayış ve uygulamalarıyla kendi tarikatlarının ve Osmanlı Devleti'nin propagandasını yaptıkları anlaşılıyor.

²⁷ Gazavatnameler hakkında genel bilgi için bkz. Agâh Sırrı Levent, **Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000. Son dönemde keşfedilmiş ve 15. Yüzyıl için oldukça önem ihtiva eden bir gazavatname için ayrıca bkz. Halil İnalçık, **Fatih Devri üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2007, s.187-202.

²⁸ Ahmet Yaşar Ocak, **Sarı Saltık**, s. 84-99.

²⁹ M. Fuad Köprülü, **a.g.e.** s. 32.

³⁰ Ahmet Yaşar Ocak, **Sarı Saltık**, s. 87-91.

Menakıbnamelerde siyasi olaylar hakkında bilgiler de bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'nde Babailer ayaklanması, Osmanlı Devleti'nde Şeyh Bedreddin ve Şah Kulu gibi ayaklanmalar bu türden bilgileri sunmaktadır. Genel olarak bakıldığında siyasi bir hüviyete bürünen olayların ya mevcut yönetimin içinde görev yaparken mevcut yönetimi kendisinin aleyhinde görerek "haksızlığa uğradığını" topluma kabul ettirenler tarafından ya da kendisini "haksızlığa uğrayanların temsilcisi" olarak addeden ve bunu topluma kabul ettiren kişiler tarafından ortaya çıkarıldıkları söylenebilir.³¹ Mesela Şeyh Bedreddin'in isyan hareketine bakılacak olursa burada siyasetin, Şeyh Bedreddin'in kazaskerliğinin önüne geçtiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde fetret devrinin yaşandığı bir sırada meydana gelen otorite boşluğu neticesiyle Balkanlar ve Anadolu'da ortaya çıkan ayaklanmalarda siyasetin etkilerini görmek mümkündür. Tabii olarak Şeyh Bedreddin'in ardılı niteliğindeki Börklüce Mustafa gibi kişilerin bu ayaklanmadaki yerini tespit etmek gerekir. Şeyh Bedreddin'in menakıbnamesinde kendisine sunulan kazaskerliğe önce tereddütle baktığı sonra bu görevi üstlendiği görülüyor.³²

Menakıbnamelerde görülen siyasi olaylar genellikle din alanında farklı ideolojilerden kaynaklanmıştır. Bundan başka sebepler mevcut olmakla birlikte özellikle Şiilik ile Sünnilik arasındaki rekabet oldukça dikkat çekicidir. Bu konular hakkında çeşitli bilgiler menakıbnamelerde bulunabilir. Selçuklular döneminde zuhur eden Babailer ayaklanmasında Baba Resul, Baba İshak, Hacı Bektaş-ı Veli gibi isimler geçmektedir. Bir ayaklanmalar zinciri olarak ortaya çıkan Babailer ayaklanması, içerden veya dışarıdan birçok sebepleriyle incelenirse bu sebeplerden birisinin de siyasi nedenler olduğu ortaya çıkacaktır. Bu şekilde bir siyasetin nasıl sonuçlar doğurduğunu da menakıbnamelerden öğrenmek mümkündür.

³¹ Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 75-76.

³² A. Yaşar Ocak, **Osmanlı Devleti'nde Zındıklar ve Mülhidler (XV.-XVII. Yüzyıllar)**, Tarih Vakfı Türk Yayınları, İstanbul 1998, s. 210- 213.

Menakıbnameler, edebi açıdan çok değerli metinlerdir. Menakıbnamelerin üslupları kullandıkları dillerin özelliklerinin görülmesi açısından önem arz etmektedir. Dil ve edebiyat hakkındaki bir değerlendirmeyi M. Fuad Köprülü, “Anadolu’da İslamiyet” adlı eserinde yapmıştır. Köprülü eserinde: “*Menakıb-ı Sipensalar ve Eflakî Menakıbı’nda, Saraylarda ve bilhassa orduda Türk ozanları, türküler, destanlar, ilahiler okudukları gibi, Türkçe’de –şüphesiz Farsî derecesinde olmamakla beraber bir takım edebi mahsuller vücuda getiriliyordu.*”³³ demektedir. Ayrıca Menakıbnameler, kahramanlık edebiyatı ürünü destanlar ile Türk Tasavvuf Edebiyatı mahsulü olan ilahiler itibarıyla de oldukça zengindirler. Menakıbnamelerden anlaşıldığına göre, XIII. ve XIV. yüzyıllarda İlim, kültür, edebiyat, sanat sahalarında Anadolu’da büyük inkişaf kaydedilmiştir. Orta Asya, İran ve Anadolu’da yetişen ve eserleriyle Anadolu’da büyük bir kitleyi etkileyen Mevlana, Sâdi, Atar, Nizami, Firdevsî, Selman gibi simalar, zamanlarındaki ve daha sonra yetişen şairlerimize örnek olmuşlardır. XIII. yüzyılda Yûnus Emre ve XIV. yüzyılda Nesimi ve Kaygusuz Abdal, Türk şiirinin en büyük şahsiyetleridir. Hem şair, hem de mutasavvıf olan bu şahsiyetlerin mükemmel şiirleri zamanımıza kadar özgünlüğünü kaybetmeden gelmişlerdir.³⁴ Burada *Menakıbü’l Arifin*’den bir rubaiyi nakledelim;

“*Fazla bir şey isteme ve hiç kimseden de fazla olma! Merhem ve mum gibi ol, iğne gibi olma.*”

“*Eğer hiçbir kimseden sana fenalık gelmesini istemezsen fena söyleyici, fena öğretici, fena düşünceli olma.*”³⁵

Bu gelenek şiir, rafîzi/kızılbaş menakıbnamelerinde kendini daha çok hissettirmektedir. Menakıbnamelerin konu aldığı tekke ve zaviyelerde dini

³³ M. Fuad Köprülü, a.g.e, s. 29.

³⁴ Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menakıbnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 10.

³⁵ Ahmed Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri II*, çev. Tahsin Yazıcı, M. E. B. Yayınları, İstanbul, 1989.

ritüellerde türkçenin kullanılması, halk vezni ile yazılmış sade Türkçe ilahilerin bulunması edebi açıdan göze çarpmaktadır.³⁶

Geçmişte yazılan her eser yazıldığı dönem hakkında da bilgiler içermektedir. Bu bilgilerin bir kısmını halkın yaşayış tarzı oluşturmaktadır. Eserin yazıldığı yüzyılın kaba hatlarıyla resmini çizen menakıbnameler bu açıdan da önem arz etmektedir. Selçukiler devrinde Anadolu şehirlerinin hayat tarzı ve bunun düşünce mahiyeti hakkında “*Eflakî*” ve “*Sipehsalar*” menâkıbnamelerinden yararlanmak mümkündür.³⁷ Hicri VII. yüzyıl, miladi XIII. yüzyıl Anadolu ricali hakkında yukarıda bahsi geçen “*Eflakî*” ve “*Sipehsalar*” menkıbelerinde çeşitli bilgiler bulunmaktadır.³⁸ Bu açıdan bilgilere ulaşabileceğimiz kaynakların sayısı az değildir. Yalnız birkaç örnek verirse, *Makalat-ı Seyyid Harun*, *Menakıbu'l Kudsiye Fi Menasıbı'l-Unsiye*, *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli*, *Vilayetname-i Hacım Sultan*, *Vilayetname-i Abdal Musa*, *Menakıb-ı Kaygusuz Baba*, *Vilayetname-i Seyyid Ali Sultan*, *Vilayetname-i Şucauddin*, *Vilayetname-i Otman Baba*, *Menakıbu'l Arifin...* gibi saydığımız ve sayamadığımız muhteşimlikleri bakımından önemli olan menakıbnameler, oldukça önemli bilgiler sunmaktadır.³⁹

Son olarak İlber Ortaylı “*Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*” adlı eserinde menakıbnameler için şu şekilde düşünmektedir: “*Menkıbeler, arkaik tarihçiliğin niteliksel çekirdeğini teşkil eden unsurları göstermek bakımından da ilginçtirler. Bu özellik sırf Osmanlı tarihinin başlangıç devirlerine has değildir. Anna komnena gibi zirvedeki temsilcisiyle Bizans tarihçiliği, vakanüvist Nestor'un şahsında Kiev Rusyası ve daha geç devirlerin Rus tarihi de zengin olaylara, mistik motiflere dayanırlar. XV. yüzyıl Osmanlı müverrihi Aşıkpaşazâde; Osmanlıların Rumeli'ye geçişini menkıbevi bir tarzda anlatır. Hatta XVI. yüzyılın ünlü Macar tarihçisi, İştvan Brodariç bu*

³⁶ Rüya Kılıç. “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar veya Orta Asya- Anadolu'nun Popüler Sufiliğinin Temelleri: Meseleler ve Yaklaşımlar” *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 4, C. 3, Aralık 2006, s. 4.

³⁷ M. Fuad Köprülü, *a.g.e.*, s. 47.

³⁸ *A.g.e.*, s. 48.

³⁹ Adı geçen menakıbnameler hakkında kısaca bilgiler için bkz., A. Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1983, s. 3-16.

yönden daha da ilginçtir. Brodariç, Buda'nın Türklerce fethi olayını, Kanuni Süleyman'ın bir hacı kılığında şehre girip, şehrin kapılarını dışarıda bekleyen ordularına açmasıyla izah etmektedir. Son birkaç asra kadar tarih yazıcılığı bu tür menkıbelerin tesiri altında kalagelmiştir. Kısacası menakıbnameler gerek halk kitlelerinin dünya görüşü ve yöneticilere karşı olan tutumu açısından, gerek tarih yazıcılığının başlangıcındaki atmosferi ve gelişimini saptamaktaki yararı bakımından bilinmesi ve incelenmesi gereken türdeki yapıtlardandır.”⁴⁰

1.2. OTMAN BABA VE KÜÇÜK ABDAL HAKKINDA

1.2.1. Küçük Abdal

Velayetnamenin yazarı olduğunu bildiğimiz Küçük Abdal hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz ancak onun Otman Baba'nın abdallarından olduğunu, okuma ve yazma bildiği, yani marifet sahibi bir kişi olduğu velayetnameden anlaşılmaktadır. Küçük Abdal'ın asıl isminin ne olduğu bilinmemektedir. O'nun velayetnamede geçen “Küçük” ismi, Farsça'da “Köçek, Kûçek” kelimesi olarak geçen ve küçük manasına gelen bir kelimedir. Bu isim “Küççük”, “Gö'çek” şeklinde de çevrilmiş ve kullanılmıştır. Farsça'da sema eden genç delikanlılara da “kûçek” ya da “köçek” denilmektedir. Tasavvufi manada ise bir şeyhin hizmetindeki dervişe “kûçek” denir. Böyle bir derviş, başka bir yerde anlatılırken “Falan şeyhin kûçeği” diye anılır. Ayrıca kıldemsiz dervişlere de “kûçek” denmektedir.⁴¹

Otman Baba, velayetnamede çevresindeki ve münasebet kurduğu abdallara, bazı mekân, coğrafya ve şehirlere kendisi isim vermektedir. Örnek olarak Otman Baba'nın, karşılaştığı kişilere Otman ya da Otmanoğlu diye

⁴⁰ İlber Ortaylı, “Osmanlı Toplumunda Yönetici Sınıf Hakkında Kamuoyunun Oluşumunda Bir Örnek; Menakıb-ı Mahmud Paşa-i Veli”, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I**, Turhan Kitapevi, Ankara 2004, s. 45.

⁴¹ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2005, s. 379.

isim vermesi gösterilebilir.⁴² O, Bayezid Baba'nın iki dervişine Deli Umur ve Kemayil isimlerini vermiştir.⁴³ Yine O, Kızılağaç Yenicesi'nde inşa edilen bir tekkeye "Saray" ismini vermiştir.⁴⁴ Aynı şekilde O, Edirne şehrine "Arap Şehri" demektedir.⁴⁵ Son olarak O, Akpınar'daki bir tepeye Hızır İlyas Tepesi, yine Akpınar'ın kible tarafındaki iki tepeden birine Tanrı Tepesi, öbürüne de Evliya Tepesi isimlerini vermiştir.⁴⁶ Tüm bu örneklerden hareketle Otman Baba'da çevresindeki coğrafya, mekân ve kişilere isim verme âdetinin olduğu söylenebilir. Bu âdete paralel olarak Otman Baba, Küçük Abdal'a da "Küçük" ismini vermiştir.⁴⁷ Otman Baba'nın Küçük Abdal'a neden "Küçük" ismini vermeyi seçtiği konusunda birkaç yorum yapılabilir. İlk olarak Otman Baba, Küçük Abdal'a, derviş olma yoluna yeni girmesinden dolayı bu ismi seçmiş olabilir. Bu ihtimalde Otman Baba'nın "Küçük" kelimesinin kıldemsiz, yetkin olmayan anlamı ön plana çıkarılması gerekir. İkinci olarak Küçük Abdal'ın yaşının çok genç olmasından dolayı Otman Baba tarafından bu isim seçilmiş olabilir. Bu ihtimalde de "Köçek, Kûçek" kelimelerinin yaş olarak genç, küçük manalarının ön plana çıkarılması gerekir. Son olarak yukarıda "Köçek, Kûçek" kelimesinin tasavvufi manasına paralel olarak Otman Baba'nın Küçük Abdal'ı hizmetine almasıyla bir makamın isim olarak Küçük Abdal'a ithaf edilmesi olabilir. Bu üç ihtimalden sonuncusunun Otman Baba tarafından seçilerek, Küçük Abdal'a isim olarak verildiği düşünülmektedir.

Küçük Abdal, velayetnamede marifet ve velayet kavramlarını açıklarken kendisinin Otman Baba ve abdalları arasındaki konumunu da bildirmektedir. Küçük Abdal, ilim sahibi ya da dünya malına sahip olan kişilerin çok bildikleri için velayet sahibi olmasının beklenemeyeceğini çünkü ilmin çalışılarak öğrenilebileceğini belirtmektedir. Bu sebeple bir insanın ilim, irfan sahibi olması onu velayet sahibi yapmaya yetmeyecektir. Dolayısıyla velayet sahibi evliya, gücünü Allah'tan aldığı için ona öğretilenler başkası

⁴² **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 42.

⁴³ **A.g.e.** s. 76.

⁴⁴ **A.g.e.** s. 94.

⁴⁵ **A.g.e.** s. 258.

⁴⁶ **A.g.e.** s. 261.

⁴⁷ **A.g.e.** s. 275

tarafından okumakla öğrenilmez yani velayetnameye göre marifet, Allah'ın müridin gönlüne akıttığı bilgilerdir.⁴⁸ Lakin mertebe olarak velayet sahibinin altındadır. Evliyanın sözlerini ve kerametlerini yazan marifet sahibi kişi sadece onu ileten kişidir. Ne yazmış olduğu kerametlerden birisini kendisi gösterebilir ne de evliyanın ilmine vakıf olabilir. Velayetnameye göre marifet sahibi sadece gördüğünü yazar ancak evliya an gelir ki söz ile velayetini belli etmez olağanüstü hallerle kendini gösterebilir. Velayet sahibinin kendi hâl ve hareketini yazdırması kendisinden sonraki halkın kendinden önce nasıl evliyaların gelip geçtiğini bilmeleri içindir. Bu açıdan marifet ilme, velayet ise Hakk'a tekabül etmektedir. Velayetnamede bu iki kelimenin birbiri ile karıştırılmaması için aralarındaki fark ortaya konulmuştur. Bu açıklamaya paralel olarak evliya olmanın en önemli ölçüsü Allah'ın hidayetiyle ve bahşetmesiyle olmasıdır. Bazen evliya, tek kelime bilmeyen birisi olabilirken bazen bunun tam tersi, yani hem okuyan hem de yazabilen bir kişi olabilmektedir.⁴⁹ Velayetnamedeki bu açıklamalardan hareketle Küçük Abdal'ın marifet sahibi olduğu ancak velayete mazhar olabilecek bir derecede olmadığı anlaşılmaktadır. Küçük abdal velayetnamede kendisini sadece Otman Baba'nın olağanüstülüklerini aktaran biri olarak göstermektedir.

Küçük Abdal, velayetnamede Otman Baba'nın oğuz dilinde yani Türkçe söylediği sözleri aynen tekrarlamakta ve onları naklettikten hemen sonra anlamlarını açıklamaktadır. Bu açıdan Küçük Abdal'ın velayetnameyi, Otman Baba'nın söylediği sözlerin anlaşılması için cümlelerin orijinallerine kısmen Farsça ve kısmen de Arapça ilave ederek yazdığı anlaşılmaktadır. Küçük Abdal'ın bunu yapmasındaki sebebin Otman Baba'nın abdallar ve halk tarafından anlaşılması kaygısı olabilir.⁵⁰ Velayetnamenin birçok yerinde Küçük Abdal, Otman Baba tarafından söylenen sözlerin, gösterilen kerametlerin anlamlarını tam olarak velayetnameye aktaramayacağını çünkü tasavvufi manada mertebesinin buna yetmeyeceğini vurgulamaktadır. Aynı şekilde Küçük Abdal, abdalın ve avam tarafından anlaşılmayı kolaylaştırmak

⁴⁸ Mustafa Kara, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İletişim Yayınları, s.40.

⁴⁹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 43-44.

⁵⁰ **A.g.e.** s. 70.

için, Otman Baba'ya atfedilen kerametleri aktardıktan sonra tasavvufi mertebesi ve edindiği ilmi bilgisi dâhilinde hadiseleri yorumlamış ve cümlelere kendi manasını vermiştir. Ancak bu yorumlar genel itibariyle konunun aslından sapmamış görünse de velayetnamenin bazı kısımlarında Küçük Abdal'ın yorumları ile Otman Baba'nın tam olarak neyi kastettiğinin tahlilini zorlaştırmaktadır. Bu manada Küçük Abdal'ın Otman Baba Velayetnamesi'nin yazılması aşamasında velayetnameye etkisini iyi tahlil etmek gerekir. Velayetnamenin genelinde Küçük Abdal'ın Otman Baba ve onun tarikatı lehinde cümleler ve kıssalar aktarmaktadır. Bu tutum Küçük Abdal'ın velayetname gibi sübjektif bir eser yazdığından mazur görülmelidir. Ancak bu haklılaştırmaya ek olarak Küçük Abdal, velayetnamede çok önemli olay ve bilgileri de kaleme almıştır. Bu sebeple Küçük Abdal, yazdığı velayetnameyle beraber özellikle Rumeli coğrafyasının tasavvufi tarihinde önemli bir simadır.

1.2.2. Otman Baba

Otman Baba Velayetnamesi'nde doğal olarak ekseriyetle Otman Baba'nın kim olduğu ve neleri yapabileceği konuları tasvir edilmiştir. Bu cümleden olarak velayetnamede Otman Baba'nın cismi ve isimi hakkında pek çok bilgi mevcuttur. Bu bilgilere göre Otman Baba, cisim olarak heybetli, sırtı yassı, yüzü kızıl, gözleri ela olan birisidir. İsim olarak da meşayih arasında Hüsam Şah, halk arasında Otman Baba, Otman Baba'nın kendisine bağlı abdalları arasında da Sultan Baba isimleriyle anılmaktadır.⁵¹ Ayrıca Gani Baba ya da Hüsam Dede isimleriyle de karşımıza çıkmaktadır. Velayetnamede söz konusu isimler içerisinde en çok Otman Baba ismi kullanılmıştır. Otman ismi Osman'dan galat olabilir.⁵² "Velayetname-i Hacım Sultan"da geçen Osman Baba'nın, Otman Baba olması muhtemeldir.⁵³ Bir

⁵¹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s.177.

⁵² Hasan Fehmi, "Otman Baba Velayetnamesi", **Türk Yurdu**, Sayı: 5, s. 239.

⁵³ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 99-100.

başka görüşe göre “Otman” isminin “Od’man” kelimesinden galat olduğu düşünülmüştür. Bu görüşe göre Otman Baba, Allah’ın isimlerinden olan “Celal” isminin müteradifi olan “Ateş”e benzetilmiş ve kendisine bu yüzden “Od’man” yani “Ateş-adam” denilmiştir.⁵⁴ Tüm bunlar göz önüne alındığında Otman Baba’ya ithafen yukarıda geçen birçok ismin kullanılması, Otman Baba’nın farklı zümreler tarafından farklı isimlerle anılmasından kaynaklanmaktadır, denilebilir.

Velayetnamede Otman Baba’nın meşayih arasında Hüsam Şah olarak tanındığından bahsedilmektedir.⁵⁵ Bununla beraber Otman Baba, özellikle tasavvufi olarak öne çıkmış şahıs isimlerini de kendi isimlerinden saymıştır. Mesela Velayetnamede Balkanlar’da önemli bir Türk sūfisi olan Sarı Saltuk’un bizzat Otman Baba’nın kendisi olduğu ifade edilmiştir.⁵⁶ Ayrıca yine velayetnamede O, bu dünyada iki kişi olduklarından ve bu kişilerin isimlerinden bahsetmektedir. Bunlardan birisi yukarıda geçen adıyla Hüsam Şah olarak kendisidir. Diğerisi ise velayetnamede Şefküllü Beg olarak geçen Sultan Şucaaddin’dır. Buna ek olarak Sultan Şucaadin’in Otman Baba’nın koçu olduğu ve Otman Baba’nın imanını temsil ettiğine vurgu yapılmaktadır.⁵⁷ O, kendisinin yeryüzüne bin yılda bir kez geldiğini ve bin yıl arayla yeryüzüne inmesinin Allah’ın emriyle gerçekleştiğini söylemektedir. Buna ek olarak kendisinin sırrına sultanların bile akıl erdiremeyeceğini ifade etmektedir. Buradaki sultanlardan kastedilen velayetnamede geçen evliyau’l-lah içerisindeki -yani hem maddi âlemde hem de manevi âlemde sözü geçen- veliler olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir tanımlama yapılarak Otman Baba, evliyau’l-lah içerisinde birçok velinin de önünde gösterilmektedir.⁵⁸ Otman Baba velayetnamede kendisini Hz. Ali’nin kardeşi olarak göstermekte ve Hz. Ali’nin ünlü kılıcı zülfikar ile Karadeniz’de Işık Tepesi olarak adlandırılan bir yerde birçok kâfiri öldürdüğünü anlatmaktadır. Bu hadise gerçekleştiğinde

⁵⁴ Şevki Koca, **Odman Baba Velayetnamesi, Velayetname-i Şahi Gö’çek Abdal**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 13.

⁵⁵ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 16. “Ve evliyau’l-lah içinde ana Hüsam Şah dirler idi.”

⁵⁶ **A.g.e.** s. 23.

⁵⁷ **A.g.e.** s. 244.

⁵⁸ **A.g.e.** s. 70.

Otman Baba'nın Hz. Ali'nin yanında olduğu rivayet edilmiştir. Sonuç olarak O, velayetnamede Hz. Ali'nin kardeşi olmak gibi bir statüye getirilmiştir. Bununla birlikte kendisinin zamansal olarak bir sınır tanımadığı çünkü kutbü'l-aktab olduğu bildirilmiştir.⁵⁹ Otman Baba'nın kendisini Sarı Saltuk, Sultan Şücaaddin ve Hz. Ali ile aynı çizgide göstermesi, O'nun tasavvuf felsefesindeki ene'l-hak, vahdet-i vücud ya da ehadiyyet anlayışında aranmalıdır. Bu sebeple Otman Baba'nın "*Bu çerağı yakan Sarı Saltuk ve server-i cihan benem*" demesinde bu tasavvuf düşüncesinin etkili olduğu söylenebilir. Söz konusu isimler arasında Otman Baba ismi halk tarafından benimsenip kullanılan en yaygın isim durumundadır.⁶⁰ Bu isim Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmed arasında geçen bir kıssa neticesinde halk arasında meşhur olmuştur. Velayetnamede bu kıssa özetle şu şekilde geçmektedir:

Fatih Sultan Mehmed, bir akşam normal kıyafetlerle saraydan dışarı çıkar ve tekkeden tekkeye, sokaktan sokağa gezerek halkın ve dervişlerin kendisi hakkında ne düşündüklerini öğrenmek ister. Fatih Sultan Mehmed'in sıradan bir elbise ile dışarı çıkması ve kendini gizleyerek dolaşmasındaki maksat onu gizlendiği bu elbiselerin içerisinde tanıyabilecek bir ermişin olup olmadığını öğrenmek istemesidir. Bu şekilde düşünürken Fatih Sultan Mehmed'in yolu, Otman Baba'nın bulunduğu İstanbul'daki Eskisaray Tekkesi'ne düşer. Tekke sahibi derviş, Fatih Sultan Mehmed'i tanımaz ancak onu misafir eder ve önüne yemek getirir. Yemekler yenildikten sonra bir köşede duran Otman Baba, hızlı bir şekilde yerinden kalkarak dervişlerin duvara yasladıkları sopalardan birini kapar ve Fatih Sultan Mehmed'in üzerine yürüyerek: "*Tiz söyle ki Otman sen misin yohsa ben miyüm?*" diye sorar. Fatih Sultan Mehmed bu durum karşısında şaşırır ve Otman Baba'nın heybetinden çekinerek: "*Otman sensin. Ben degülem babacıgum*" der. Bunun üzerine Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'e: "*Hâ zinhar inan Otman benem ve sen benüm oğlumsın*" diyerek Fatih Sultan Mehmed'i teyit eder. Tüm bunlar olurken Fatih Sultan Mehmed, bu kişinin daha önce kendisine: "*Sakın Belgrad'a varma kim senün çanuna od dıkarlar. Kaçarsın*" diyen ve İstanbul

⁵⁹ A.g.e. s. 111.

⁶⁰ A.g.e. s. 16. "İsm-i zahiri avam içinde Otman Baba dirler idi."

içinde yolunu kesip kendisine “*Padişah sen misin yohsa ben miyüm*” diye soran kişi olduğunu hatırlar. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba’nın ermiş bir kimse olduğuna inanır ve sarayına geri döner. Ertesi gün sabahtan Otman Baba’ya bir kese akçe yollar. Otman Baba, bu duruma çok hiddetlenir ve akçe kesesini getiren adamın eline değnekle vurarak kesenin içindeki akçeleri sokağa dağıtır. Sokaktaki halk bu akçeleri kapışırlar. Akçe kesesini getiren kişi bu durumu Fatih Sultan Mehmed’e anlatır. Otman Baba’nın bu tavrını işiten Fatih Sultan Mehmed, bir kez daha hayrete düşer ve Otman Baba’nın ermişliğine bir kez daha şahitlik eder. Bu hadiseden sonra Otman Baba ismi halk arasında meşhur olur. Bu durum velayetnamede: “*ism-i zâhiri Otman Baba diyü âlemde muayyen ü meşhur oldı kim sultan Mehemmed’e Otman benem ve sen benüm oğlumsun didi. Öyle ise bu isme dahı sebeb Sultan Mehemmed vâki oldı ki beyan itdük*” şeklinde geçmektedir.⁶¹

Otman Baba’nın kim olduğu hakkında bir bilgi de Hasköy’de bulunan tekkesindeki mezar taşında yazmaktadır:

*“Şah-ı iklimi keramet menbaı Osman Baba
Rum eli içre keramatı bulup neşr ü nema
Cümle Piran-ı tarikin Şahı hem sultanıdır
El alanlar bu tarik içre olur gamdan reha
Tahir irfan evliyalar Şah-ı Kutb-ül-arifin
Hem dahi bahr-ı keramet mahzen-i sırrı Hüda
Hanikah-ı dergehinde aşkla can-ü-başıla
Hizmetinde bendelerdir nice ala vü Geda
Horosan’dan yedi yüz doksanda huruç eyleyüp
Nice abd-i Al ile geçip Rumeli’ye haliya
Seyyida olsun dua fevtine tarih diyelim
Hem sekiz yüz seksen üçde göçtü şol Osman Baba”⁶²*

⁶¹ A.g.e. s.41.

⁶² Ali Balkanlı, *Şarki Rumeli ve Buradaki Türkler*, Elhan kitabevi, Ankara, 1986, s.74.

Yukarıda nakledeilen Otman Baba Zaviyesi'nde bulunan mezar taşında yazılı olan ölüm tarihi velayetname ile paralellik göstermektedir. Yine yukarıda nakledilen mezar taşındaki bilgiler dikkate alınırrsa Otman Baba'nın Horasan'dan hicri 790 miladi 1388 yılında ayrıldığı söylenebilir. Otman Baba'nın Anadolu'ya Timur ile beraber geldiği rivayet edilmektedir.⁶³ Bu bilgiyi doğru olarak kabul edersek Otman Baba, XIV. yüzyılın son yılları ile XV. yüzyılın ilk yıllarında Anadolu'ya gelmiş olmalıdır. Yine velayetnameye göre Otman Baba, hicri 833 miladi 1429/1430 yılından sonra Rumeli'de ortaya çıkmıştır.⁶⁴ O'nun bu tarihten sonra kutbü'l-aktab olarak kendisini ilan ettiği rivayet edilmektedir. Ayrıca mezar taşındaki bilgi ile velayetnamede nakledeilen Otman Baba'nın ölüm tarihini karşılaştıracak olursak Orman Baba'nın hicri 883 miladi 1478/1479 yılında hayatını kaybettiğini kabul edebiliriz. Böylece velayetname ve yukarıdaki mezar taşındaki bilgilerle Otman Baba'nın hayatını kısaca izah etmiş olduk. Şimdi bu özeti velayetnamedeki diğer bilgilerden yararlanarak nispeten genişletmek mümkündür.

Otman Baba, velayetnamede kendilerinin Horasan tenbelleri olduğundan bahsetmektedir. O, Horasan'daki Hoca Ahmet Yesevi ve kalenderîlik içerisinde önemli bir yere sahip olan Şeyh Cemaleddin-i Savi'nin kendi dönemine kadar gelen tasavvuf anlayışından haberdar olmalıdır.⁶⁵ Yine O'nun bu tasavvuf anlayışının bir başka kolunu temsil eden Babai dervişlerinin tasavvuf anlayışı doğrultusunda hareket ettiği söylenebilir.⁶⁶

Bilindiği üzere Otman Baba, Anadolu'ya Timur ile beraber gelmiştir.⁶⁷ O'nun Anadolu'ya hangi yıl ayak bastığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu tarih XIV. yüzyılın son yılları ile XV. yüzyılın ilk yılları arasındaki bir tarih olmalıdır. Velayetnamede geçtiğine göre Otman

⁶³ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 17.

⁶⁴ **A.g.e.** s. 16.

⁶⁵ M. Fuad Köprülü, **Türk Tarihi Dinisi**, haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 147-150.

⁶⁶ Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 76.

⁶⁷ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 17.

Baba, Anadolu'ya geldiğinde meşayih tarafından bilinmektedir. Şu rahatlıkla söylenebilir ki Otman Baba ilk zamanlarda her ne kadar meşayih içerisinde tanınan biri olsa bile halk tarafından tanınmamaktadır. O, Anadolu'ya kuvvetle muhtemel tek başına gelmiştir. Bu nedenle Otman Baba'nın hayatını kabaca üçe ayırmak mümkündür. Birinci kısmı O'nun Anadolu'ya gelmeden önceki yıllarıdır. Yukarıda belirtildiği gibi bilindiği kadarıyla Otman Baba tarih sahnesine Timur'un Anadolu'ya yönelmesiyle başlamaktadır. Velayetnamede bundan öncesi hakkındaki bilgiler çok azdır. Otman Baba'nın ne zaman doğduğu hakkında elimizdeki nüshalarda bir bilgi bulunmamakla beraber Halime Doğru, “*Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti*” isimli makalesinde Otman Baba'nın Hicri 780, Miladi 1378 yılında doğduğunu yazmaktadır ve Otman Baba'nın yüz yaşını aştıktan sonra öldüğünü bildirmektedir.⁶⁸ Söz konusu eserde Otman Baba'nın doğum tarihi ile ilgili bu bilginin Ahmet Yaşar Ocak'ın “*Osmanlı Devleti'nde Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*” isimli eserinden alındığı anlaşılıyor. Şunu hemen belirtmek gerekir ki Otman Baba'nın doğum tarihi ile ilgili bilgi veren telif-tedkik eserler, aynen Halime Doğru'nun eserinde olduğu gibi kaynak olarak Otman Baba Velayetnamesi yerine Ahmet Yaşar Ocak'ın eserlerini dipnot göstermektedirler.⁶⁹ Ahmet Yaşar Ocak söz konusu bu eserlerinde, dipnot olarak Ankara Milli Kütüphanesi'nde bulunan Otman Baba Velayetnamesi'nin nüshalarını göstermektedir.⁷⁰ Ancak bizim incelememize göre Ankara Milli Kütüphanesi'nde bulunan nüshalarda böyle bir bilgiye rastlanılamamıştır.⁷¹ Buna rağmen bu bilgi doğru kabul edilirse Otman Baba,

⁶⁸ Halime Doğru, “Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskan Siyaseti”, *Türkler*, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 171.

⁶⁹ Mesela bu örneklerden en dikkat çekici olanı Şevki Koca'dır. Şevki Koca, *Vilayetname-i Şah-i Gö'çek Abdal* adıyla bizzat Otman Baba Velayetnamesi'ni latin harflerine aktardığı eserinin 16. sayfasında Otman Baba'nın doğum tarihi ile ilgili bilgiyi, Velayetname'nin bizzat kendisinden vermeyip Ahmet Yaşar Ocak'ın *Bektaşî Menkıbelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri* isimli eserinden aktarmaktadır. Hâlbuki Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen böyle bir bilgi mevcut ise Şevki Koca'nın bizzat Velayetname'nin kendisini kaynak olarak vermesi gerekirdi.

⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 99; Ayrıca bknz. A. Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1983, s. 16.

⁷¹ Mesela Ankara Milli Kütüphane'de 643 numarada bulunan yazmanın Ahmet Yaşar Ocak tarafından belirtilen 123. varlığının a ve b yüzünde iddia edilen bilgi mevcut değildir. Söz konusu varakları görmek için Bknz **Ek-1**.

Anadolu'ya 19-22 yaşları arasında gelmiş olmalıdır. Ancak yine de bu süre zarfında ne yaptığı konusunu aydınlatacak bilgi mevcut değildir. O, kendisinin Horosan tenbellerinden olduğunu söylemektedir.⁷² Bu Horosan menşeli derviş, abdal ve babaların Anadolu ve Rumeli'ye kadar yayıldığı bilinmektedir.⁷³ Ayrıca, abdallarına Oğuz diliyle öğüt ve nasihatlerde bulunmaktadır. O'nun Türkçenin Azeri lehçesini konuştuğu anlaşılıyor.⁷⁴ Bu bilgiler O'nun muhtemelen Orta Asya'dan yeni gelenlerden olduğunu göstermektedir. O'nun hayatının ikinci kısmını Anadolu'ya geldiği yıldan, II. Murad'ın vefatına kadar olan süre oluşturmaktadır. Bu sürenin başlangıcı yukarıda da belirtildiği gibi XIV. yüzyılın son yılları ile XV. yüzyılın ilk yıllarından başlayarak II. Murad'ın vefatının yılı olan 1451'e kadar geçen 45-50 yıllık zamandır. Velayetnameden anlaşıldığına göre O, bu yıllarda Anadolu'da Germiyan, Saruhan, Bursa ve İznik gibi şehirlerde bulunmuştur. Rumeli'ye geçtiği ilk yıllarında ise daha çok yalnız başına köy ve şehirlerden uzak dağlık bölgelerde zamanını geçirmiştir. Bu bilgiler ışığında O'nun Anadolu ve Rumeli'deki ilk 45-50 yıllık faaliyetlerinin büyük bir bölümünü tek başına yürüttüğü anlaşılıyor. Velayetname'den edinilen bilgiler ışığında bu 45-50 yıllık zamanın ne kadarını tam olarak yalnız geçirdiğini anlamak kabaca mümkün olabilir. Velayetnameye göre hicri 833 yılında Rumeli'de bir kutbü'l-aktabın zuhur ettiği bildirilmektedir.⁷⁵ Hicri 833 yılı miladi 1429-1430 yılına tekabül etmektedir. Demek ki O, miladi 1421 yılında tahta geçen II. Murad'ın saltanatının sekiz ya da dokuzuncu yılında Rumeli coğrafyasında kutbü'l-aktab olarak ortaya çıkmıştır. Velayetnamede Küçük Abdal'ın verdiği bilgilere göre Otman Baba, Anadolu ve Rumeli'deki tarikatlar arasında yani meşayih arasında tanınmaktaydı. Ancak O'nun Rumeli'de zahiren kutbü'l-aktab olarak çıkması için Anadolu'ya gelişinden yaklaşık 25-30 yıllık tabiri-caizse bir hazırlık dönemi gerekmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki Otman Baba, bu zaman dilimi içerisinde Anadolu'dan Rumeli'ye, Rumeli'den de

⁷² **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 213.

⁷³ Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı İmparatorluğunda Zaviyeler (XIV-XVII. Yüzyıl)", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1974, s. 8.

⁷⁴ Halil İnalçık, "Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmet", **Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005, s. 141.

⁷⁵ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 16.

Anadolu'ya geçmiş olabilir. O, öyle ya da böyle bu zaman dilimini yalnız geçirmiş görünmektedir. Bu dönemde Anadolu'da bulunan tarikatlara mensup kişileri tanımış olabilir. Rumeli'de ise genelde vakit geçirdiği anlaşılabilir ormanlık bölgelere gelen köylülerle münasebet kurmuştur. Bu sırada Otman Baba'yı gören halk O'nu deli ya da kaçkın olarak nitelemektedir.⁷⁶ Bu dönem O'nun karizma ve nüfuzunun temellerini attığı dönem gibi görünmektedir. Otman Baba'nın hayatının üçüncü ve son kısmını ise kutbü'l-aktab olarak ortaya çıktığı miladi 1429-1430 yılından, vefat ettiği miladi 5 Ekim 1478 yılına kadar olan 48-49 yıllık dönem oluşturmaktadır. Bu dönemde Otman Baba, Rumeli'de karizmasını ve nüfuzunu artırmış görünmektedir. Velayetnameye göre Otman Baba vefat ettiğinde ulema ve abdallardan oluşan yaklaşık iki bin kişi cenaze namazı için toplanmıştır.⁷⁷ Velayetnameden bu 48-49 yıllık dönemin daha aktif olunan yılları Fatih Sultan Mehmed'in tahta çıktığı miladi 1451 yılından ölüm yılı olan 1478 yılına kadar olan 27 yıllık bir dönemi teşkil etmektedir. Bu 27 yıllık zaman diliminde Otman Baba, Rumeli'de (Kısmen de Anadolu'da), Osmanlı Devlet adamları, ulema ve tarikatlar arasında nüfuzunu zirveye çıkarmıştır. Otman Baba'nın hayatı, kabaca yukarıdaki gibi tasnif edilebilir.

Otman Baba'nın nüfuzunu velayetnamedeki kıssalar yoluyla nasıl gerçekleşmiş olabileceği konusunu örneklerle açıklamak yerinde olacaktır. Öncelikle O'nun ömrünün son yıllarındaki nüfuzunu elde etmek için Rumeli'deki köy ve şehirlerin hemen hemen hepsini gezmiş olduğunu söylemek gerekir. Otman Baba'ya mensup abdallar, gittikleri köy ve şehirlerde Otman Baba'yı anlatmaya ve tanıtmaya çalışmış görünmektedirler. Bunu yanlarında taşıdıkları çalgı aletleriyle çalınan müzikle beraber yazdıkları nazımları okuyarak yapmaktaydılar. Mesela bu nazımlardan birisi şu şekildedir:

⁷⁶ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 219-220.

⁷⁷ A.g.e. s. 270.

“Aceb nutkında kadir hoş ganisin
 Ki Hayber Kal’asın yıkan Ali’sin
 Muhammed yüzini gördükde ey can
 Hakikat bildi kim şah-ı velisin
 Bu fani dünyada magrur u gafil
 Niçünsin diyü mât itdün belîsin
 Belî sıdık diyüp ikrarun itdi
 Muhammed dahı âlem can şehisin
 Kamu âlem nidası uş innâ li’l-lah
 İşitdi bil diyü Hak mazharısın
 Hasûd u cahilün ka’r-ı zeminde
 Helak oldı zihî kudret elisin
 Sana ikrar iden her dü mekânda
 Unutmaz ahd ile kâlu belisin
 Adun Otman Baba gerçi cihanda
 Veli kutb-ı hakikat Hak yolısın”⁷⁸

Otman Baba ve abdalları, tipik bir kalenderi şeklini yansıtmaktadır. Bu abdalın taifesi saç, sakal ve kaşlarını kazıtıp, baş açık yalın ayak köy köy, şehir şehir Rumeli’de gezmekteydiler.⁷⁹ Bu görüntü karşısında Rumeli coğrafyasında yaşayan halkın bir kısmı Otman Baba ve abdallarına saygı duyup onlara kutsiyet atfederken aynı coğrafyada bulunan halkın bir kısmı ise Otman Baba ve abdallarına karşı muhalif bir tutum sergilemiştir.

1.3. VELAYETNAME’NİN TASAVVUFİ YÖNÜ

Otman Baba Velayetnamesi’nde dikkati çeken noktalardan birisi de velayetnamede geçen ve nispeten karışık olan tasavvufi terminolojidir.⁸⁰ Velayetnamenin anlaşılması için bu terminolojinin uygun bir şekilde izah

⁷⁸ A.g.e. s. 254-255.

⁷⁹ A.g.e. s. 105.

⁸⁰ Mustafa Kara, a.g.e. s. 25.

edilmesi gerekmektedir. Söz konusu terminoloji velayetnamede oldukça girift bir şekilde bulunmaktadır. Bu tasavvufi terimlerin hangi manalarda kullanıldığını kısaca izah etmek konunun anlaşılmasını sağlamak için elzem görünmektedir.

1.3.1. Baba

Velayetnamede geçen bu tasavvufi terimlerden birisi “Baba” kelimesidir. Aslen baba kelimesi ilk kez tasavvuf terimi olarak Selçuklularda görülmektedir. Ahmed Yesevi'nin takipçileri olarak Anadolu'ya gelen sufiler yoluyla bu tasavvuf terimi oldukça yayılmıştır. Baba, Bektaşî şeyhlerinin ulularına verilen isimdir ve pîr evinin “Eyvallah Kapısı”nda yetiştirilmiştir. Eyvallah kapısı, anlamı itibariyle tam bir feragat, tam bir fedailik manasına gelmektedir. Bu açıdan eyvallah kapısı tarikat felsefesinin önemli bir noktasını teşkil etmektedir. Mürid, derviş olmak istiyorsa bu kapıdan geçmek için teslimiyetçi bir hâl içerisine girmelidir. Eyvallah kapısına başvuran kişi “Dede” bağında iki-üç sene hizmet eder ve orada kalenderlikle oturur, ondan sonra “Büyük Baba” tarafından kabul edildikten sonra dervişlik makamına yükselebilirdi. Tekkede kabul gören dervişin on iki sene altı ay hizmet etmesi gerekmektedir. Bu on iki seneden sonra ya boşalan bir baba makamına gelebilir ya da kendisi için başka bir tarafta tekke açmasına izin verilmektedir. Baba seçilen kişinin yüzünün güzel, sözünün tatlı ve musikiye intisabı olması gözetilmiştir. Çünkü bu unsurlar tarikata bağı güçlendirici bir etkiye yol açmaktadır.⁸¹ Genel itibariyle dünya malından uzak, vahdaniyyet esaslı bu tasavvuf anlayışı kabul edilmiştir. Tasavvuf içerisinde mertebe atlamak isteyen sufinin bu zorlukları sabırla ve metanetle aşması gerekmektedir. Otman Baba Velayetnamesi'nde evliyaü'l-lâhın herhangi bir malının olmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu açıdan Otman Baba Velayetnamesi'nde yukarıdaki açıklamalara paralel bir tasavvuf anlayışının

⁸¹ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 136.

olduğu görülmektedir.⁸² Velayetnamede bu tasavvuf anlayışı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler, tasavvufi bir terminoloji kullanılarak ifade edilmiştir.

1.3.2. Abdal

Abdal, velayet makamını ihraz edip halk tarafından bilinmeyen evliyanın sofuluk mertebelerinden bir dereceyi temsil eder. Aslında arapça “bedel” veya “bedil” kelimelerinin çoğulu olan ebdal kelimesinden gelmektedir. Tasavvuf terimi olarak ebdal kelimesi iki manaya gelmektedir. İlk olarak fena huylarını iyi huylara tebdil eden kişilere denir. İkinci olarak ricalu’l-lahtan yani manevi kudret ve kuvvete sahip evliyadan her birine denir. Ebdal, bazılarınca beyinlerinde mahsus bir vasıf itibariyle iştirak bulunan “kırk”, bir takımlarınca da “yedi” kimsedir. Konumuz itibariyle daha çok abdal-ı rum taifesiyle ilgilenmemize karşın genel manada bu abdallara, tasavvufta kırklar veya yediler denilmektedir. Sofiyede ise yani bir tarikata mensup kişilerce abdallara verilen anlam nispeten daha farklıdır ve bunlar; âlemi mânen idare eden üç yüz “*Resulu’l-lâh*” kabul ederler. Bunların kırkına *abdal*, yedisine *büdelâ* dördüne *evtad* üçüne nükaba birine *kutup* veya *gavs* denilmektedir.⁸³ Otman Baba Velayetnamesi’nde söz konusu bu mertebeler fazla değişiklik göstermez.⁸⁴ Türkçe abdal kelimesiyle günümüze kadar gelmiş ve birkaç kez anlam kaymasına uğramış bu kelime halk arasında abdal olarak galat-ı meşhur olmuştur.⁸⁵

Velayetnameye göre Abdal, Allah’ın dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen, her eşyaya O’nun aşkıyla bakan ve her eşyada Allah’ın tezahürünü gören kişidir. Bu aşamalardan geçen kişi ayne’l-yakîne, yani hiçbir şüpheye karşı ilgi duymayan ve Haktan yüzünü asla çevirmeyen sevgili bir kul olarak

⁸² Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s.173.

⁸³ Mehmed Zeki Pakalın, a.g.e, C.II, s. 331–332.

⁸⁴ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 44.

⁸⁵ Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e, C.I, s. 494.

tanımlanmaktadır.⁸⁶ Velayetnamede abdal teriminin evliyaliğın hangi derecesi olduğu açık değildir. Bazen Otman Baba'nın yanına yeni gelen birisi abdal olarak anılmaktayken bazen Otman Baba, kendisini abdal olarak nitelendirmektedir. Mesela O, kendisinin bir isminin de Somun Abdal olduğunu ifade etmektedir.⁸⁷ Buradaki Somun Abdal, Anadolu'da ünlü bir sufünün ismidir.⁸⁸ Velayetnameden anlaşıldığına göre evliya ile abdal kelimeleri birbirlerine yakın anlamlı kelimeler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iki kelime arasındaki fark evliyanın genelde kendisine bağlanılan şahısları belirtmek, abdalın ise genelde bir evliyaya bağlanmış kişileri nitelendirmek için kullanıldığı görünmektedir.

1.3.3. Mürşid-mürid

Arapça bir tabir olan mürşidin kelime manası irşad eden, din emrinde doğru yolu gösteren demektir. Mürşid tabiri yerine "Seccade-nişin", "Post-nişin" ya da "Şeyh" kelimeleri de kullanılabilir. Bu ünvanlar şeyhlerin oturdukları şeylere nispetle kullanıldığı gibi mürşid tabiri de şeyhin gördüğü vazife itibarıyla verilmiş bir ünvanıdır.⁸⁹ Mürid tabiri ise bir mürşide intisab etmiş ancak henüz bir tarikata bağlanmamış, tarik ehli ya da derviş hakkında kullanılır bir tabirdir.

Mürid, tasavvuftaki talib (Hakka talib olmak), mürid, süluk (Bir tarikata bağlanmak) ve vasıl (Hakka erişmek) derecelerinden ikincisine karşılık gelir ve imtihan devresi geçirmiş, irade yoluna girmiş olan kişiye denir. Esasen müridlik tasavvufta üçe ayrılmıştır. Bunlardan ilki mürşide neden sorusunu sorarak itiraz etmeyen ve mürşidinin sözlerine karşı delil istemeyen mutlak mürididir. İkincisi, zahir ve batın emrinde mürşidinin hüküm ve iradesi altında bulunan mücaz, yani icazet verilmiş mürididir. Sonuncusu ise mürşidi

⁸⁶ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 26 – 27.

⁸⁷ **A.g.e.** s. 26; "Benüm adum Somun Abdal'dur didi..."

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mefail Hızlı, "Somuncu Baba(öl. 815/1412) (Şeyh Ebu Hamidüddin Aksarayi), **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C: 2, S: 2, Yıl: 1987.

⁸⁹ Mehmed Zeki Pakalın, **a.g.e.**, C.II, s. 624.

hakkında nefsinin isteklerine boyun eğerek şeyhinin emir ve yasaklarına muhalefet eden mürted, yani mürşidinin yolundan dönmüş mürididir. Bu üç sınıf müriden ilk ikisi makbul görülmüştür.⁹⁰

Tasavvufta mürşid-mürid ilişkisi esas olduğundan her mürşid aynı zamanda bir mürid durumundadır. Bu manada Otman Baba Velayetnamesi'nde ister abdallık isterse evlialık mertebesi olsun kullanılan tüm tasavvufi makam terimleri evliyaü'l-lah kavramı bünyesinde yer almakla beraber tüm bu makamlar, asıl varılmak istenen nokta olan vahdet-i vücud için birer basamağı teşkil etmektedir. Velayetnameye göre evliya, kaynağını Allah'tan alır ve evliyaü'l-lah makamına erişen bir kişi, manevi olarak kendi yaşadığı yüzyılın sahibi yani bediü'z-zamanıdır.

1.3.4. Ene'l-hak

Arapça bir söz olan "Ene'l-Hak" tabiri, Hallac-ı Mansur (858-922) ile meşhur olmuş bir tabirdir. Anlam olarak "Ben Hakkım" demektir. Vahdet-i vücud felsefesine göre "Ben Hakkım" demek varlık değil yokluk icabıdır. Daha açık bir ifadeyle tasavvuf felsefesinde bu durum için: "Mademki varlık olarak Allah'tan başka hiçbir şey yoktur, o halde isteyen "O Allah"tır desin isteyen de "Ben Hakkım" desin, ikisi de bir birine denktir." denilmiştir.⁹¹ Vahdet-i vücud, bütün mevcudatın mutlak mevcut olan Allah'ın esma ve sıfatı olduğunu, yani bütün varlığın Allah'ın varlığında yok olduğunu ya da bütün varlığın Allah ile var olduğu görüşünü izah eden bir tabirdir.⁹²

Çok eski olan vahdet-i vücud felsefesinin doğuş yeri Hindistan'dır. Vahdet-i vücud düşüncesi Hindistan'dan Yunanistan'a oradan da tüm dünyaya yayılmıştır. Esasen maddenin tek bir öz olduğundan ve bu özün

⁹⁰ A.g.e. s. 622-623.

⁹¹ A.g.e. C. I, s. 540.

⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Necdet Tosun, "İmam-ı Rabbani'ye göre Vahdet-i Vücud ve Vahdet-i Şühud", **Tasavvuf/ İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, (İbnü'l Arabî Özel Sayısı-2), Yıl: 2009, S: 23, s. 181-192.

hiçbir zaman yok olmayıp sadece şekil değiştirdiği görüşünü kabul eden bir düşüncedir.⁹³

Ene'l-Hak mertebesi, evliyaü'l-lâhın vazgeçilmez bir parçası olagelmıştır. Bu mertebe, tasavvuftaki talib (Hakka talib olmak), mürid (İmtihan devresi geçirmek ve irade yoluna girmek), süluk (Bir tarikata bağlanmak) ve vasıl (Hakka erişmek) derecelerinden dördüncüsüne tekabül eder. Vahdet-i vücudçu bir anlayışa paralel ortaya çıkan ene'l-Hak tabiri Otman Baba Velayetnamesi'nde de kendini göstermektedir. Velayetnamede: *“Âlem ü evliyaü'l-lâh ene'l-hakdan hâli degüldür. Ve hem mülk-i mâlikden cüdâ degüldür.”* denilerek bu durum açıkça ifade edilmiştir.⁹⁴ Bu manada velayetnamede tüm eşyada kendini görmek, dolayısıyla her şeyde Allah'ın tezahürünü görmek anlamında ifadeler kullanılmıştır. Velayetnamede bu anlayışa bir örnek olarak Otman Baba'nın Rumeli'deki Akpınar şehrindeki bir hamamın pis suyunun aktığı bir arktan su içmesi gösterilebilir. Velayetnameye göre Otman Baba'nın akan pis suyu içtiğini gören bir kişi Otman Baba'nın bu hareketine şaşırarak: *“Bu hammâm çirkefinden niçün su içdün kim bu su âdem çirkefinden murdar olmuşdur.”* diye sormuştur. Otman Baba velayetnamede bu soruya karşılık olarak: *“Murdâr nesne yokdur. Sen yalan söyleme didi. Pes öyle olsa bu kelâmun mazmununa göre evliyâü'l-lâh nazarında dahi murdâr nesne yokdur. Zîrâ kim hakikat nazarıyla baksan cümle Hak'dur. Ve murdâr didükleri nesne küllihâ aslına rücu^c idicek seyr ü devr-i felekle gâh insân u gâh nebât u gâh hayvân olur. Pes külli murdâr aslına rücu itdükde tayyib-i tâhir olur. Amma zâhiren emr-i kitâbında murdâr u müsmil görünür. Öyle olsa evliyâü'l-lâh dahi her nesnenün hakikatına ve aslına nazar idüp fi^cle getürür bilmiş olasin...”* diyerek cevap vermiştir.⁹⁵

Velayetnameye göre evliya olan kimse saflığı simgelemekte ve insanın ulaşabileceği son noktayı temsil etmektedir. Evliyalık makamına erişen kimsenin kısaca, Hak ile söylemesi, Hak ile duyması ve Hak ile görmesi

⁹³ Mehmed Zeki Pakalın, a.g.e, C. III, s. 563-564.

⁹⁴ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 204.

⁹⁵ A.g.e. s.72.

gerekmektedir. Ancak bunlar kendisinde zuhur ettiği zaman evliya ene'l-hak mertebesine ulaşır ve vahdaniyyet gerçekleşmiş olur.⁹⁶ Velayetnamede vahdet-i vücud ya da ene'l-Hak anlayışına delil olarak: *“Bugün hükümrانlık kimindir?”* denir; hepsi *“tek ve kahhar olan Allah'ındır.”* derler.” anlamına gelen *“İmeni'l-mülkü'l-yevme li'l-lahi'l-vahidi'l-kahhar”* (Mü'min 16) ayeti gösterilmiştir.⁹⁷

Özet olarak Otman Baba'ya ithafen yazılan velayetnamede kadim bir felsefe olan vahdet-i vücud ya da ene'l-Hak anlayışını görmek mümkündür. Bu anlayış çerçevesinde, hulul, ittihad, tecessüd, tenasüh gibi kavramları da velayetnamede Otman Baba'nın şahsında takip edebilmek mümkündür.⁹⁸ Bu açıdan Otman Baba Velayetnamesi'nin tasavvuf felsefesi içerisinde önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

1.3.5. Kutub

Kutub kelimesi tasavvufta veliler zümresinin başkanı, dünyanın ve âlemin manevi yöneticisi olduğuna inanılan en büyük veli manasında kullanılmıştır. Bu en büyük velinin işgal ettiği makama ise kutbiyyet makamı denilmiştir.⁹⁹ Esasen tasavvuf çerçevesinde farklı ekollerin başında bulunan ve bu ekollere mensup olan kişileri yönetenlere de kutub denilmektedir. Kutublardan tasavvufî felsefe gereğince en öne çıkan velayet sahibine de kutbü'l-aktâb denilmiştir. Kutbü'l-aktâb makamının tanımını bir örnekle açmak gerekirse kabaca bir ağaca benzetmek mümkündür. Kutbü'l-aktâb makamı bir ağacın dallarını ve bu dallardaki yapraklarını besleyen kaynak durumundadır. Burada kutbü'l-aktâb bilgisi ve kat ettiği manevi yol itibarıyla diğer tüm tasavvuf erkânını kuşatmış bulunmaktadır. O, *“ene'l-hak”* mertebesine ulaşmış ve tüm varlığı kendi bünyesinde özümsemiştir. Mehmet

⁹⁶ A.g.e. s.11-12.

⁹⁷ A.g.e. s. 204.

⁹⁸ Şevki Koca, **Odman Baba Velayetnamesi, Velayetname-i Şahi Gö'çek Abdal**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 21.

⁹⁹ Süleyman Ateş, “Kutub”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXVI, s. 498.

Zeki Pakalın'ın *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* isimli eserinde, bu konu ile ilgili daha tafsilatlı bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu eserde kutb, mücerred olarak kullanıldığında ise kutub tabiri Hakkın, âlemde bir halifesine tekabül eder, ancak bu makama ulaşan zât “Nübüvvet-i teşriyye” ile “Nebî” değilse de “nübüvvet-i tarifîyye” ile “Nebîdir”. Fakat “Edeb-i Muhammedî” gözetilerek kendisine “Nebî” denmez. Bu sırr Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonra Hz. Ali'ye tevarüs etmiştir. Hz. Ali'den de Evliyaül-lâh'a veraset yoluyla intikal etmiştir. Bu açıdan her zamanın bir kutbu bulunmaktadır. Bu kutb, âlemin kalbi konumunda bulunmakta olup bütün kâinata yani ayân-ı zâhire ve ayân-ı bâtına ruhun bedene sirayet ettiği gibi sirayet etmiş bulunmaktadır. Burada kutbiyyet makamına erişmek için asıl nokta Sırr-ı Hudâ'ya mazhar olmaktır. Bu cümleden olarak M. Zeki Pakalın'ın söz konusu eserinde Bayezid-i Bestâmi'den aktarmış olduğu kıssa, konunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır. *“Sultanü'l-Ârifin (Bayezid-i Bestâmi) buyurmuştur ki: Benim zamanımda binlerce evliyaül-lâh vardı. Hepsi ibadet ve riyazât, keşif keramet sahibi idi. Fakat kutbiyyet-i asriyye bir demirciye teveccüh etmişti. Ben bunun sırr ve hikmetine âgâh olamadığımdan taaccüp ve hayret içinde idim. Bir gün çoluğunun çocuğunun nafakasını tedarik için geceli gündüzlü sanatıyla meşgul olan o demircinin dükkânına gittim. Selam verdim. Beni görünce pek sevindi. Hemen elime sarıldı öptü ve benden dua rica etti. Aramızda şu muhavere geçti:*

--- Ben senin ellerini öpeyim, sen bana dua et.

--- Ben sana dua etmekle içerimdeki dert sükûnet bulmaz ki.

--- Derdin ne? Söyle de ona çare arıyalım?

--- Acaba kıyamet gününde bu kadar ibadu'l-lâhın hali nice olur? İşte benim derdim bu.

Dedi ve ağlamaya başladı. Beni de ağlattı. O vakit sırrıma nida olundu ki; Bunlar nefsî, nefsî diye hod-endişlerden değil, ümmetî, ümmetî diyenlerdendir. Artık tevcih-i kutbiyyete karşı bende hayret zail oldu. Anladım ki: Bunlar kalb-i Muhammed üzere vâki ve mazhar-ı hakikat-ı

Muhammedîyelerdir. Bizim demirci de onlardan. Fakat henüz mükâşefeye mazhar olmadığı cihetle kendisinin kutbiyyetinden âgâh değil. Binaenaleyh kendisine cevaben dedim ki:

--- Halkın muazzep olmasından sana ne?

--- Bana ne mi? Benim fitrat mayam şefkat suyu ile yoğrulmuştur. Ehl-i cehennemın bütün azabını bana yükletip onlar af olursa ben memnun ve derdimden halas olurum.

Cenab-ı Bayezid, muhaverenin bu noktasında demiş ki:

Demircinin dükkânında hayli oturup sohbet ettim. Namazda okumak için kifayet eden miktarından fazla bilmediği kuran surelerini öğrettim. Fakat ben, evet ben, işte o sohbette kırk senedir tahsil ve idrak edemediğim dereceye yükseldim. Bâtınım feyz-i rabbanî ile doldu. O vakit büsbütün anladım ki, sırr-ı kutbiyyet başka bir manâdır. Tevcih-i Hüdâ'dır."¹⁰⁰

Yukarıdaki kıssada olduğu gibi Otman Baba Velayetnamesi'nde de keramet ve velayet sahibi kişilerin herhangi bir işle meşgul olabildiğini ve bu kişilerin kendi evliyalığından habersiz oldukları konusunda bilgiler mevcuttur.¹⁰¹ Müslüman olan bir toplumda böyle kıssaların ağızdan ağıza dolaşarak halkta hayret ve ibrete sebep olduğu ve bu dereceden kişilere halk nazarında her zaman kutsal bir hüviyet eklendiği düşünülebilir.

Velayetname'de kutbü'l-aktablık konusunda birçok açıklama mevcuttur. Velayetnameye göre Kutbü'l-aktab, Hz. Muhammed (s.a.v)'in ruhundan kişiye müşahede olur. Bu hal cereyan ettiğinde tüm dünya varlıkları kişinin gözüne görünmez olur ve kişi bu halden o kadar zevk duyar ki dünya malıyla hiç ilgilenmez. Onu görenler de gördükleri şey üzerinden yorum yaparak ona ya deli ya da divane deyip onun sözlerine kulak asmazlar. Ancak bu makama erişenler on sekiz bin âleme hükmetmiş kişilerdir. İnsanların şahsiyetlerindeki değişiklikler onların tavrını belirler genel olarak

¹⁰⁰ Mehmed Zeki Pakalın, a.g.e, C. II, s.331 – 332.

¹⁰¹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 81.

dört ana guruba ayırmak gerekirse bunlar hakîyyet, maiyyet, nariyyet ve hevaiyyettir. Bunlara göre hareket eden evliyaların en üst makamı kutbü'l-aktab makamıdır. Bu makama gelen bir evliya ancak kendi vücudunu terk edene kadar bu makamda kalır ve bundan sonra bu kutbü'l-aktablık bir döngü içerisinde meşayihden birisine yani kendinden sonra en ileri mertebeli velîye geçer ve kutup olarak kutbiyyet makamına oturur.¹⁰²

Özetle ifade edilecek olursa yukarıda izah edilen tasavvuf terimleri göz önünde tutularak XIV. ve XV. yüzyıllarda Rumeli coğrafyasındaki tasavvufi hareketler ve bu hareketlerin devlet ile münasebetleri hakkında bir takım çıkarımlarda bulunmak mümkündür. XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini giderek genişlettiği Rumeli'de gayr-i müslim nüfus, müslüman nüfusun üzerinde görünmektedir.¹⁰³ Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu bu hukuk sistemi Rumeli'deki müslüman nüfusun artmasına sebep olmuştur. Günlük hayata sirayet etmiş olan İslam, Rumeli'de bazı hıristiyanların müslümanlaşmasına sebep olmuştur.¹⁰⁴ Bu ortamda kafa karıştıran ya da ihtiyaç olarak ortaya çıkan soru ya da sorunlara İslam'ın öngördüğü ilkeler çerçevesinde çözüm aranmıştır. Bu sorunları çözmek çoğu zaman devletin eğitim sisteminden geçerek kazaskerlik (kadı-askerlik) ve şeyhü'l-İslamlık gibi makamların başında bulunan kişilere düşmüştür. Kutbiyyet yani kutubluk da halkın kafasını karıştıran ve bir cevabın ihtiyaç haline geldiği bir konu olmuştur. Bu sebeple kutubluk konusu Osmanlı Devleti'nde ulema ve fukaha tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmalara dikkatle bakıldığında asıl mesele bir üstünlük sağlama ve din konusunda birinci dereceden hüküm verme yetkisinin kimin tarafından verileceği konusu olmuştur. Bu manada ister istemez kutbü'l-aktabın başını çektiği sufilik ve abdalizm ile şeyhü'l-islamın başını çektiği medreselerden eğitim alarak devletin ileri gelenleri durumuna gelen ulema ve fukaha arasında yer yer amansız bir mücadeleye de meydan

¹⁰² A.g.e. s. 13-14.

¹⁰³ Doğan Yörük, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Gayrimüslim Nüfus", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 17, Yıl: 2007, s.636-342.

¹⁰⁴ Feridun Emecen, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, C.IX, ed. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.38.

verilmiştir.¹⁰⁵ XVI. yüzyılın önemli şeyhü'l-islamlarından olan Sadullah Sâdî Çelebi Efendi'nin bir fetvasına burada yer verecek olursak yukarıda izah edilen ikinci gurubun kutbü'l-aktabın başını çektiği birinci guruba karşı bakış açısı daha iyi görülebilir.

Kutb hakkında bir fetva:

“Zeyd-i Sufi filan kimse Kutb-u âlemdir. Kutb ana derler ki dilediği kimseyi cezbesiyle salih eder. Dilediği kimseyi padişah eder. Cem-i tasarruf anın elindedir dese zeyde bu kavlından ve itikadından Şer'an ne lazım gelir. Kutbun vücudu var mıdır beyan buyrula?”

El cevabp: Küfürdür. Tecdid-i iman ve nikah lazım olur ve kutbun vücudu fukaha katında sabit değildir.

Şeyhü'l-İslam Sâdî¹⁰⁶

Otman Baba Velayetnamesi'nin tasavvufi yönü, XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sınırları dâhilinde bulunan Rumeli coğrafyasının dini, sosyal ve siyasi bir takım açıklamalarda kullanılabilir. Özellikle XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasında tekke veya zaviyeler arasındaki mücadelenin izah edilmesi için Otman Baba Velayetnamesi'nin tasavvufi yönünün izahı ve anlaşılması aydınlatıcı olabilir. Daha geniş bir ifadeyle Otman Baba Velayetnamesi'nin tasavvufi yönü, XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasındaki münferit tarikatlar, bu tarikatlar arasındaki münasebet ve mücadeleler, bu tarikatlar ile Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminden geçen ve dolayısıyla devlet merkezli ideoloji ile hüküm veren ulema ve fukaha arasındaki münasebet ve mücadeleler, son olarak da bütün bu vakıalara karşı devletin idaresini elinde bulunduran padişah ve mahalli yöneticilerin tutum ve davranışlarının anlam ve maksatları hakkında zihinlerde bir fikir oluşturabilir.

¹⁰⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.216-218.

¹⁰⁶ Mehmed Zeki Pakalın, **a.g.e**, C.II, s. 331–332.

İKİNCİ BÖLÜM

RUMELİ'DE OTMAN BABA VE ABDALLARI

2.1. OTMAN BABA'NIN RUMELİ'DEKİ FAALİYET SAHASI, TARİKATI, FAALİYETLERİ, ULEMA VE MEŞAYİH İLE REKABETİ

2.1.1. Otman Baba'nın Faaliyet Sahası

Otman Baba ve abdalları, Rumeli coğrafyasındaki birçok köy, kasaba ve şehirlerde bulunmuştur. Bu köy, kasaba ve şehirlerin bazıları Ağaçdenizi, Ulusikesriye (Ağaçdenizi yakınlarında), Misivri, Dırnova (Tırnova), Akçakızanlık, Zağra, Çeltükçü Köyü (Zağra'da), Malöyüğü (Zağra'da), Madara Kasabası (Balkan Dağı yakınlarında), Kopuzcu Köyü (Balkan Dağı yakınlarında), Zağra Yenicesi, Yanbolu, Gelibolu, İstanbul, Eski Saray, Vize, Ahiyolu (Vize'de), Karasu Yenicesi, Vardar, Vardar Yenicesi, Semendere, Vidin, Niğbolu, Filibe, Kızılağaç, Kızılağaç Yenicesi, Kiligra, Varna, Serez, Selanik, Balçık Hisarı, Dobruca, Şile, Yenisala, Hırsova, Prevadi, Aydos, Karınova, Edirne, Hasköy, Kırkkilise (Kırklareli), İstanbul, Sazlıdere ve Babaeski'dir. Velayetnameye göre Otman Baba ve abdalları söz konusu köy, kasaba ve şehirler arasında sürekli hareket halinde bulunmaktaydılar. Bununla birlikte Otman Baba'nın yaz aylarını Vize, Zağra, Vardar, Serez ve Karasu Yenicesi'nde geçirdiği kış aylarında ise Edirne ya da Varna'da bulunduğu düşünülmektedir.¹⁰⁷ Otman Baba ve abdallarının Rumeli'deki köy, kasaba ve şehir olarak faaliyet sahası hemen hemen bu çerçevededir. Bu cümleden olarak Otman Baba ve abdallarının bahsedilen köy, kasaba ve şehirlerde münasebet kurduğu tekke veya zaviye isimlerini de zikretmek Otman Baba ve abdallarının Rumeli'deki tarikatlar ile olan münasebetini ve nüfuz faaliyet sahasını göstemesi açısından önemli olacaktır. Bu tekke veya

---

¹⁰⁷ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 98.

zaviyelerin bazıları Akpınar Tekkesi (Karasu Yenicesi'nde), Bayezid Baba Tekkesi (Vardar'da), Mümin Derviş Tekkesi (Zağra'da), Etyemez Tekkesi (Yanbolu'da), Saray Tekkesi (Kızılağaç Yenicesi'nde), Hüseyin Dede Tekkesi (Karinova'nda), Balaban Baba Tekkesi (Edirne'de), Rahman Baba Tekkesi (Edirne'de)'dir. Söz konusu bu tekke veya zaviyeler içerisinde Hacı Bektaş Veli, İbrahim Edhemi, Sultan Şücaaddin gibi tasavvuf tarihinde önemli meşayih isimlerine bağlı tekke veya zaviyeler de bulunmaktadır. Bu manada Otman Baba'nın XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasında bulunan diğer tarikatlar ile münasebetlerinin oldukça girift bir durumda olduğu söylenebilir. Son olarak Otman Baba ve Abdalları'nın Rumeli'de vakit geçirdikleri coğrafi isimleri zikretmek yerinde olacaktır. Rumeli'deki bu coğrafi isimlerin bazıları Balkan Dağı, Meriç Nehri kıyıları, Tanrı Dağı, Tuna Gölü (Varna'da)?, Hamza Beyli Dağı, Tunca Suyu kıyıları'dır. Söz konusu olan coğrafya isimleri Otman Baba ve abdallarının velayetnameye göre nerelerde olabilecekleri konusunda ipuçları sunması açısından önemlidir. Netice olarak Otman Baba'nın Deli Orman, Baba Dağı, Tanrı Dağı gibi coğrafi bölgeler merkez olmak üzere bu coğrafi alanların çevresindeki köy, kasaba ve şehirler başta olmak üzere Rumeli'nin birçok köy, kasaba ve şehrinde bulunduğunu söylemek mümkündür. Özetle yukarıda bahsedilen tüm coğrafya ve yer isimleri Otman Baba ve Abdallarının Rumeli'deki faaliyet sahasını oluşturduğunu söylemek mümkündür.

2.1.2. Otman Baba'nın Tarikatı

XIV. veya XV. yüzyıllarda Rumeli, gaza ve cihad anlayışına paralel bir fetih zincirine ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle İslam, yoğun bir şekilde halkın duygu ve düşüncelerini belirleyen ana unsur olmuştur. Halkın günlük yaşamı ve devletin uygulayacağı hukuk, İslamiyet'in öngördüğü ilkelere göre

düzenlenmiştir.¹⁰⁸ Mesela Rumeli’de fethedilen bölgede yaşayan halkın öldürülüp öldürülmeyeceğinden ya da bu halktan alınacak verginin miktarının ne olacağına İslami ilkelere göre hüküm verilmiştir. Rumeli’de fethedilen yeni topraklar, Anadolu’da yaşayanları Rumeli’ye çekmiştir. Gelen bu nüfus Osmanlı Devleti’nin Rumeli’deki insan açığını hızla kapatmıştır. Netice itibariyle Osmanlı siyaseti XV. yüzyılda Rumeli’de ister bölgenin yerlisi olan gayri müslim unsur için isterse de daha sonradan Rumeli’ye gelen türkmen nüfus için uygulamalar islam ilkelerine göre hükme bağlanmıştır.¹⁰⁹ Bu, aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin lehinde bir durumu daha ortaya çıkarmıştır. Osmanlı Devleti’nin uyguladığı İslam hukukunun uzlaştırıcı ve sisteme entegre edici bir şekilde uygulanması Rumeli’nin kısa süre içerisinde Osmanlı idaresini tanınmasında etkili olmuştur. Bu uygulamanın etkisini Rumeli’deki nüfus üzerinde görebilmek mümkündür. Rumeli coğrafyasındaki sosyal durumu kısaca özetledikten sonra Otman Baba ve abdallarının tarikatı konusundaki düşüncelere geçmek yerinde olacaktır.

Otman Baba, Rumeli’de birçok köy ve şehirlerde bulunmasına rağmen kendisine ait bir tekmeden bahsedilmemektedir. Fatih Sultan Mehmed’in Otman Baba’ya büyük bir tekke yaptırmak istediği ancak Otman Baba’nın bu teklifi reddettiği anlaşılmaktadır. Anlaşıldığına göre O’nun zaviyesi ölümünden sonra kurulmuştur.¹¹⁰ Varna’daki zaviyesinde bulunan türbesinin 1506 yılında yapıldığı bilinmektedir.¹¹¹ Ayrıca Otman Baba’nın yedi terkli bir tac giydiği rivayet edilmektedir.¹¹² Bu yedi terkli tac meselesi hakkında çeşitli söylenceler vardır.¹¹³ Otman Baba’nın abdallarının bu konuda üçe ayrıldığı görülmektedir. Otman Baba Abdalları’nın bir kısmının başında tac ile gezdikleri, bir kısmının başı açık gezdikleri ve diğer kısmının da bükülerek

¹⁰⁸ Yunus Koç, “Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunun 700. Yıldönümü Özel Sayısı, Ekim, 1999, s.117.

¹⁰⁹ Halil İnalçık, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 70.

¹¹⁰ Ali Balkanlı, **Şarki Rumeli ve Buradaki Türkler**, Elhan kitabevi, Ankara, 1986, s.74-76.

¹¹¹ Haşim Şahin, “Otman Baba”, **DİA**, C. 34, s. 8.

¹¹² Erdoğan Ağırdemir, "Bektaşilikte Tac Çeşitleri ve Anlamları", **Türk Kültürü ve Hacıbektaş Veli Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 60, s. 366-371.

¹¹³ Hasan Fehmi, “Otman Baba Velayetnamesi”, **Türk Yurdu**, Sayı: 5, s. 240.

başlarına sarılan bezler kullandıkları anlaşılmaktadır.¹¹⁴ Otman Baba ve abdallarının Rumeli'deki köy ve şehirlere nasıl ve ne şekilde girdikleri de dikkat çekicidir. Onlar, Otman Baba'nın önünde ve arkasında baş açık yalın ayak dolaşmaktadır.¹¹⁵

Velayetnamede, Rumeli'deki tarikatların birbirleriyle münasebetleri hakkında bilgiler mevcuttur. Bu münasebetler değişiklik göstermekle beraber farklı tarikatlara mensup müridler, keramet sahibi olduklarına inandıkları evliyalar ve onların kurmuş oldukları tarikatları kabul etmişlerdir. Otman Baba ve abdallarının kendilerinden önce kurulan tarikatlara karşı saygı duydukları görülmektedir. Hatta bu tarikatları kuranları ya da kurulan bu tarikatlara mensup abdalları kardeş olarak kabul etmişlerdir. Önceden gelmiş ve geçmiş kutbü'l-aktablara tabi olanlar Otman Baba ve abdalları tarafından büyük kardeş olarak görülmüşlerdir. Bu cümleden anlaşılacağı üzere kendisinden önce gelen evliyalar hürmet göstermek, meşayih tarafından adeta bir gelenek olarak görülmektedir. Bu noktada bir soru ortaya çıkmaktadır. Hangi tarikatlar doğru yol üzeredir? Bu sorunun cevabı zaman zaman değişmekle beraber aslen tarikatlar arasında ehl-i beyte bağlılık göz önüne alınmıştır. Çünkü velayet makamı, Hz. Muhammed (s.a.v)'den, Hz. Ali (r.a.)'ye tevasür etmiştir. Hz. Ali (r.a.)'dan da evliyau'l-lâha miras kalmıştır. Bu nedenle tarikat kurucularında ilk olarak ehl-i beyt ile olan bağa bakılarak tarikatın kabülüne yol açılmaktadır. Otman Baba'nın geçmişi hakkında ayrıntılı bilgimiz olmadığından bu noktada Otman Baba'nın seyyid ya da şerif soyundan gelip gelmediğini ya da geldiye bile bu ikisinden hangisinden geldiği konusunda bir açıklama yapılamamaktadır. Bu konu ile ilgili bir bilgi "Evliya Çelebi Seyehatnamesi"¹¹⁴nde geçmektedir. Bu bilgi "Seyehatname"¹¹⁵de şu şekilde geçmektedir:

"...Bizzat Hazret-i Türk-i Türkan Hoca Ahmed-i Yesevi Hazretleri bunların künyelerin Gazi Osman Balı buyurmuşlar idi. Anın için müddet-i medid-i ömr-i azizleri gaza ile geçüp seyyah-ı âlem idiler... Bizzat bu Osman

¹¹⁴ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s 100.

¹¹⁵ A.g.e. s.105.

Baba Sultan, ırk-ı tahir-i sülale-i ehl-i Abâ'dandır kim Musa Kazım Hazretleri'nin yedinci oğullarından Seyyid Ali'dir, anın oğlu Seyyid Hüsameddin'dir, anın oğlu bu Hazreti Osman Baba'dır kim hasibü'n-nesib ırk-ı tahirden olup sâdât-ı kiramdan olduğuna şekk-i şübhe yokdur..."¹¹⁶

Evliya Çelebi'nin aktarmış olduğu yukarıdaki bilginin diğer çağdaş kaynaklar tarafından teyid edilememesi, Otman Baba'nın hangi soydan geldiği konusunu muğlak bırakmaktadır. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki velayetnameye göre kutbü'l-aktab makamına erişebilmek için velayet sahibi olmak gerekir. Nitekim Otman Baba Velayetnamesi'nde inkârcılar için kim velayete inkâr ederse nübüvete inkâr eder. Kim nübüvete inkâr ederse Hak'ka inkâr eder şeklindeki ifadelere dayanarak kendisine ithafen yazılan velayetnamede Otman Baba ile çelişen bir durumun olmaması gerekir.

Otman Baba Velayetnamesi, XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasında kabul edilen ya da kabul edilmeyen tarikatlar olarak iki seçenek sunmaktadır. İçerisinde bulunduğu yüzyılın tasavvuf dünyasında önde gelen simalar tarafından kabul edilen tarikatlar birinci kısım tarikatlara örnek olarak gösterilebilir. Mesela Sultan Şücaaddin ve İbrahim Edhem'in tarikatı gibi... ikinci seçenek ise sadece ünvanını ön plana çıkararak halife ve çelebilik iddiasıyla geniş kitleler toplamaya çalışan tarikatlardır ki bunlar velayetnameye göre kabul edilmeyen tarikatlar arasında sayılmıştır.¹¹⁷

Otman Baba, Rumeli'de birçok şeyh, derviş, baba, abdal ile münasebet kurmuştur. Bu kişilerin Rumeli coğrafyasında tasavvufi manada tanınan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Velayetnamede geçen şeyh, derviş, baba, abdal isimlerinin çoğu bugün bile türbeleri olan zatlardır. Mesela bunlardan birisi Koyun Baba'dır.¹¹⁸ Bu manada Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen coğrafya, devlet adamları ve abdalan-ı rum

¹¹⁶ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyehatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu**, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı-Robert Dankoff, 8. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 343.

¹¹⁷ **A.g.e.** s. 46-47.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Gürel, **Koyun Baba, Hacı Bektaş Veli Halifelerinden Koyun Baba'nın Hayatı, Öğretileri ve Menakıbnameleri**, Yörtürk Yayınları, Ankara, 2000.

kapsamında bir tarikata mensup şahıs isimlerinin doğrulukları kuvvetle muhtemeldir. Otman Baba'nın Rumeli'de köy köy, şehir şehir gezerken karşısına çıkan abdalları etkileyerek onları kendine bağladığı düşünülmektedir.¹¹⁹ Gezdiği şehirlerde bazen kendisini gizlemiş ve karşılaştığı abdallara sorular yönelmiştir. Mesela Otman Baba, İstanbul'da karşılaştığı bir abdala Allah'ın bir olduğunu nerden bildiğini sormuştur. Bu soruya muhatap olan abdal, Allah'ın bir olduğunu nebilerinin ve velilerinin hak olduğunu söyleyerek Otman Baba'nın üstünlüğünü kabul etmiştir.¹²⁰ Velayetnamenin birçok yerinde buna benzer kıssalar anlatılmaktadır. Bu kıssaların çoğunun nüfuz ve nüfus kazanmak için aktarıldığı söylenebilir.

Otman Baba, Rumeli'deki seyahatlerinde bazen halka yardım etmek için kendisini gizlemiştir. Ancak O'nun yaptığı her işten sonra popülerliği daha da artmış görünmektedir. Mesela bir keresinde O, Vize şehrindeki bir değirmende çalışmıştır. Velayetnamede Otman Baba'nın seçtiği işler, nispeten daha çok halk ile münasebet kurabileceği işlerdir. Ancak Otman Baba'nın halk içerisinde meşhur olmasına neden olan kıssa Yanbolu'da geçmiştir. Bu kıssa ile Otman Baba, bu şehirdeki halk ve abdalın nüfusunun bir kısmını kendi abdalı durumuna getirmiştir. Bu kıssanın Otman Baba'nın Rumeli'deki nüfuzunun dönüm noktalarından biri olduğu söylenebilir:

“...Buna Otman Baba dirler. Bu ol kimsedür kim İstanbul'da Sultân Mehemmed'i ebsem ü mütehayyir itmiş. Ve niçe velâyet ü kerâmât ve kudret ü ilhâmât göstermiş serverdür didi. Çün ol şehri kavmi ol kişiden bu haberi işitdiler Ve bildiler kim ol kân-ı velâyet iki cihânun sırrı vü serveridür. Pes andan sonra ol kân-ı izzeti çün halk u dervişler bildiler kim maksudı kevn u mekân ve şâh-ı dü-cihândur. Dahi niçe niçe halk u dervişler ol kân-ı velâyetün nazarında ve huzür-ı saâdetinde libâs-ı fenâyı çıkarup kisvet-i

¹¹⁹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 33-34.

¹²⁰ A.g.e. s. 37.

*abdâlı giyindi. Hizmetinde mukîm olup ve mutî'-i fermânı olup câşık-ı ân ve şâh-ı velâyet oldılar...*¹²¹

Bir tarikat nasıl doğar? Bu sorunun cevabını Otman Baba Velayetnamesi'ndeki bilgilerden yola çıkarak cevaplamak kısmen mümkündür. En azından bu soruya bir cevabın zihinlerde oluşması tasavvuf tarihi içerisinde önemli olabilir.

Bugün Otman Baba ve abdalları, Rumeli coğrafyasında Bektaşî tarikatı hüviyetinde görünmekte ve addedilmektedir. Ancak velayetnameden anlaşıldığına göre Otman Baba ve abdallarının yoğun bir Bektaşîlik bahsi yoktur. Velayetnamede Hacı Bektaş-ı Veli'nin Anadolu coğrafyasının kutbu olduğundan bahsedilmektedir. Aynı sayfada Sultan Şücaaddin'in de Yıldırım Beyazid zamanında Anadolu coğrafyasında kutub olduğunun bilgisi verilmektedir. Genel itibariyle velayetnamede Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili atıflar bu şekildedir. Peki, velayetnamedeki bu bilgiler Otman Baba ve abdallarını Bektaşî yapar mı? Eğer velayetnamede Hacı Bektaş-ı Veli'ye yapılan atıflar Otman Baba ve abdallarını Bektaşî yaparsa, velayetnamede geçen Sarı Saltuk, Sultan Şücaaddin ve İbrahim Edhemî'ye yapılan atıflar neticesinde Otman Baba ve abdallarının aynı zamanda Saltukiler, Şücailer ya da Edhemiler olarak adlandırılması gerekecektir. Velayetnamede bu tarikatlar ve onların kurucuları kabul edilmiştir. Böylece Otman Baba, bu isim ve tarikatların meşruluğunu tasdik etmiş görünmektedir. Velayetnamede Sarı Saltuk, Hacı Bektaş Veli, Sultan Şücaaddin ve İbrahim Edhem'in kutublukları kabul edilmiştir.¹²² Öyle ki Otman Baba ve abdalları bu isimleri ve bu isimlerin kurmuş olduğu tarikatlere mensup abdalın taifesini büyük kardeş olarak nitelendirmektedir.¹²³ O halde geldiğimiz noktada Otman Baba ve abdallarına ve onların tarikatlarına Bektaşîler diyemeyiz.¹²⁴ Otman Baba ve O'nu takip eden abdalları tıpkı Sarı Saltuk gibi daha sonradan Bektaşîlik sıfatına

¹²¹ A.g.e. s. 54.

¹²² A.g.e. s. 12.

¹²³ A.g.e. s.47-48.

¹²⁴ Rıza Yıldırım, "Bektaşî Kime Derler?: "Bektaşî" Kavramının Kapsamı ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, S. 55, Yıl: 2010, s. 28.

bürünmüştür.¹²⁵ Çünkü velayetname, kendinden önce gelen bu önemli tarikatların hepsini kabul etmektedir. Yine velayetnamede Sultan Şucaadin'in Otman Baba'nın koçu olduğu ve Otman Baba'nın imanını temsil ettiğine vurgu yapılmaktadır.¹²⁶ Velayetnamede geçen bu bilgilerden hareketle Otman Baba ve abdallarının Sultan Şucaaddin'in tarikatına bağlanmış olduğu iddia edilmektedir. Ancak bunun şüpheli bir iddia olduğu bu araştırmanın üçüncü bölümünde "Otman Baba'nın Sultan Şucaaddin ile nüfuz kazanması" başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Bu açıklamalardan sonra denilebilir ki, Otman Baba ve abdalları Bektaşilik alt başlığını bünyesinde taşıyan daha geniş bir yapıyı teşkil etmektedir. Kaldı ki Otman Baba Velayetnamesi'nde Hacı Bektaş-ı Veli tarikatına mensup kişilere bizzat Otman Baba'nın tutumu oldukça dikkat çekicidir. O, Hacı Bektaş-ı Veli Tarikatı'nın Rumeli'de tanınmış şahsiyetlerinden biri olan Bayezid Baba'yı Vardar Yenicesi'nde bir sohbet sırasında azarlamış, onun Rumeli'deki bütün Hacı Bektaş-ı Veli dervişlerini davet ettiği bir toplantıya katılmamış ve koyun postuna bürünüp "insilah" halini tercih etmiştir.¹²⁷ Aynı şekilde Küçük Abdal, velayetnamede Otman Baba'nın Hacı Bektaş-ı Veli Tarikatı'nın halifesi olarak gelen Mahmut Çelebi'ye izzet ve ikramda bulunmadığı gibi O'nu kendisini evliya olarak gösteren bir sahtekâr olarak göstermiştir. Hatta Otman Baba, Mahmut Çelebi'yi geldiği yere giderek kendisinden uzak durması hususunda uyarmıştır.¹²⁸ Otman Baba, kendisini Hacı Bektaş Veli'nin halefi olarak gösteren Mahmut Çelebi'nin abdallarına asıl Hacı Bektaş-ı Veli'nin kendisi ve asıl abdalların da kendisinin abdalları olduğunu vurgulamıştır. Bu husus velayetnamede şu şekilde geçmektedir:

"...Dahi ol gün ki ol kân-ı velâyet ol hisâr kapusunda oturup vahdetde iken nâ-gâh Hâcî Bektaş Velî hazretlerinin dervişlerinden bir kaç dervişler çıkageldi. Ve ol kân-ı velâyetün nazarına varup elin öpdiler. Dahi ol kân-ı velâyete ayıtdılar ki: Ey iki cihân serveri bilmiş ve âgâh ol ki uş hünkâr halifesi

¹²⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **Sarı Saltık**, s. 120-121.

¹²⁶ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 244.

¹²⁷ Haşim Şahin, "Otman Baba", **DİA**, C. 34, s. 7.

¹²⁸ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 242-243.

Mahmud Çelebi nazaruna geliyor ki ziyâret ide ve yüzün süre didiler. Çün ol kân-ı velâyet ol dervişlerden bu haberi işitdi, cevâba gelüp ayıtdı ki: Hünkâr kimmiş didi. Ol dervişler ayıtdılar ki: Bizüm Hünkâr Hâcı Bektâş Velî'dür didiler. Pes ol kân-ı velâyet ayıtdı ki: Yâ bre çirkinler ben kimim ki ben yedi denizi yürüyüp geçen gögsi büyük gökçe gögercin degül miyem didi. Dahi abdâllara nazar salup ayıtdı ki: Bu oturanlar gökçe gögercinün öksüzçeleridür. Bilmiş olasız didi...¹²⁹

Yukarıdaki nakilden de anlaşılacağı üzere Otman Baba ve abdalları ne Hacı Bektaş Veli ne de Sultan Şücaaddin ya da İbrahim Edhemi tarikatına mensup halifelere bağlı bir durumda değildir. Onlar tüm bu tarikatları kabul ve tasdik etmekle beraber onları kendi bünyelerinde barındıran daha geniş bir tarikat motifi çizmektedir. Bugün Otman Baba ve abdalları neden Bektaşilik tarikatının bir kolu olarak görülüyor? Öyle anlaşılıyor ki Otman Baba'nın vefatından sonra O'nun postuna oturan Akyazılı Sultan¹³⁰, Demir Baba¹³¹ ve daha sonrasında Rumeli bölgesinde Otman Baba'ya mensup abdallar, Rumeli'de etkisini artıran Bektaşilik tarikatının içerisine dâhil edilmiş olabilir.¹³² Ya da Otman Baba'nın nüfuzu neticesinde Rumeli'deki özellikle de Bayezid Baba ve Mümin Derviş'ten miras kalan Bektaşilik bakiyesiyle Otman Baba Abdalları'nın Bektaşilik teşkilatını ve sistemini kullanmaya başladıkları düşünülebilir. Bu husus Rumeli bölgesinin çoklu tarikat mevcudiyeti tarafından açıklanması ve anlaşılması zor bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak velayetnameye göre Otman Baba ve abdalları, kendilerinden önce gelen ve kutub olarak kabul ettikleri tasavvufi şahısları bünyesinde barındıran bir tarikat olarak kendisini göstermektedir.

Otman Baba'nın hayatını kaybetmesinden sonra faaliyetlerine devam eden Otman Baba Abdalları elde ettikleri nüfuzu muhafaza edememişlerdir.

¹²⁹ A.g.e. s. 242.

¹³⁰ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi Eyice, **Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1967.

¹³¹ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bedri Noyan, **Demir Baba Vilayetnamesi**, Can Yayınları, İstanbul, 1996.

¹³² Rıza Yıldırım, **a.g.m.**, s. 28.

II. Bayezid'e Arnavutluk'ta yapılan bir süikast girişiminden (1492) Otman Baba Abdalları sorumlu tutulmuştur.¹³³ Bu olayın neticesinde Osmanlı Devleti, politika olarak Rumeli ve Anadolu'daki tarikatları sıkı bir takibe almış ve bu takip sonucunda Otman Baba Abdalları'nın çoğu Anadolu'ya sürülmüştür. Bunlardan bir tanesi Dimetoka'dan Erzincan'a göç eden Balabanlılar'dır. Balabanlılar, Rumeli'de bağlı oldukları Kızıl Deli Sultan'dan Kureyşan Ocağı talipliğine geçmişlerdir.¹³⁴

2.1.3. Otman Baba'nın Rumeli'deki Faaliyetleri, Ulema ve Meşayih ile Rekabeti

Otman Baba ve tarikatının faaliyetleri, XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde bulunan Trakya, Deli Orman, Balkan Dağı ve Dobruca bölgelerinde yoğunluk göstermektedir. Rumeli fethinin devam etmesiyle beraber bu bölgede renkli bir tarikat zümresi meydana gelmiştir.¹³⁵ Velayetnameden anlaşıldığına göre Otman Baba ve abdalları Rumeli'de sürekli hareket halindedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar tekke veya zaviyelerin fethedilen Rumeli coğrafyasındaki halk üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu etki, Fatih Sultan Mehmed zamanında uygulanan merkezileştirme siyasetiyle önceki dönemlere göre nispeten azalmış görünmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda dervişan ya da abdalın taifesi etkisini hissetmek mümkündür. Bu zümrelerin tesiri esas itibariyle halk arasında kendini göstermektedir. Bu etkinin gücü Rumeli coğrafyasında isyan çıkarabilecek kadar çoktur.¹³⁶ Diğer taraftan Rumeli coğrafyasındaki halkın eğitim seviyesi de bu noktada önemlidir.

¹³³ Haşim Şahin, "Otman Baba", *DİA*, C. 34, s. 8.

¹³⁴ Vatan Özgül, "Dimetoka'dan Erzincan'a Göç Eden Balabanlılar'ın Bağlı Olduğu Ocağı Değiştirmesi: Kızıl Deli Sultan'dan Kureyşan Ocağı Talipliğine Geçiş", **2. Uluslar arası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni**, 2007, s. 1407-1417.

¹³⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler(Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan- Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2005, s.248.

¹³⁶ Bu konuya bir örnek olarak bkz. Selahattin Döğüş, "Şeyh Bedreddin ve Rumeli Gazileri", **OTAM**, Sayı: 18, Ankara, 2005.

Osmanlı coğrafyasında ilk medrese bilindiği üzere Orhan Bey zamanında 1331 yılında İznik'te kurulmuştur.¹³⁷ Bu tarihten sonra da hızla medrese kurulmaya devam edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk bir buçuk asır içinde yaptırmış oldukları medreselerin sınıf ve derece itibarıyla en önemlileri İznik, Bursa ve Edirne'de bulunmaktaydı.¹³⁸ Fatih Sultan Mehmed döneminden önce Edirne'de kurulmuş olan Çelebi Mehmet Medresesi, Şah Melek b. Şadi Bey Medresesi, Beylerbeyi Medresesi, Üç Şerefeli (Saatli) Medrese, Saruca Paşa Medresesi, Şeyh Şüca Medresesi gibi medreselerin en erken tarihli 1413 yılında yaptırılan Çelebi Mehmet Medresesi'dir.¹³⁹ Öyle anlaşılıyor ki Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış bir şehir olan Edirne'de bile ilk medrese XV. yüzyılın ilk çeyreğinde kurulmuştur. Bir diğer şekilde ifadeyle Edirne'nin kuzey ve batı içlerine doğru medreselerin XV. yüzyılın ilk yıllarından itibaren kurulmaya başladığı söylenebilir. Edirne'nin batı ve kuzey şehirlerinde medreseler, birkaç istisna hariç Fatih Sultan Mehmed döneminden sonra kurulmuştur.¹⁴⁰ Bu bilgilerden hareketle XV. yüzyılda medreselerin kırsal bölgelere tam olarak ulaşamadığı, bu sebeple Rumeli coğrafyasının kırsal bölgelerinde daha çok tekke veya zaviyelerin etkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla medreseler, kalifiye eleman yetiştirmeye başlayıncaya kadar halkın bilgilenmesi tekke veya zaviyeler tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁴¹ Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri faaliyet gösteren ve halk üzerinde oldukça etkili olan bu tekke veya zaviyeler ile zamanla medreselerden yetişen ulema arasında bazı rekabet ve çatışmalar ortaya çıkmıştır. Otman Baba Velayetnamesi'nde bu konuyu daha anlaşılır hale getiren bir kısma özetle şu şekildedir. Fatih Sultan Mehmed devrinin önemli ulemalarından Molla Kırımî ve Molla Güranî'nin de içlerinde bulunduğu bir gurup medreseli, Otman Baba'nın itikadını küfür olarak nitelendirmişler ve

¹³⁷ Hahan Anameriç-Fatih Rukancı, "XI.-XVI. Yüzyıllar Arasında Medrese ve Üniversitelerde Eğitim", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXIII, S: 2, Aralık-2008, s. 37.

¹³⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984, s. 2-3.

¹³⁹ Ahmet Gül, **Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Daru'l-Hadislerin Yeri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.45-46.

¹⁴⁰ **A.g.e.** s. 108,120.

¹⁴¹ Fahri Unan, "Medreseler ve Osmanlı Merkezî Yönetimi", **Koomduk İlimler Jurnalı /Sosyal Bilimler Dergisi (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek)**, Sayı 9 (2004), s. 3-4.

Otman Baba'yı Fatih Sultan Mehmed'e şikâyet etmişlerdir.¹⁴² Velayetnamede medrese eğitimi almış din âlimleri ile tekke veya zaviye eğitimi almış abdalın zümresi arasındaki mücadeleyi görmek mümkündür. Ancak şu noktaya dikkat etmek gerekir ki yazılış itibarıyla velayetnamenin abdalın zümresinin bakış açısından kaleme alındığına şüphe yoktur. Bu açıdan sadece velayetnamedeki bu kıssanın o dönemin din fikriyatı açısından bize sunduğu bilgiler üzerinde durmak doğru olacaktır. Zira bu iki zümre arasında hangisinin haklı olduğu konusunda edinilen bilgi yeterli değildir.

Velayetnamede, Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba lehinde konuştuğunu ya da konuşturulduğunu görmekteyiz. Bu noktada Fatih Sultan Mehmed'in kendi döneminde Sahn-ı Seman Medreselerini kurduğunu göz önünde tutulduğunda Fatih Sultan Mehmed'in her ne kadar velayetnamede abdalın taifesi lehinde ifadeler kullansa da tarihen devletin öngördüğü geleneksel sünnî ekolü tercih etmiş olduğu açıktır.¹⁴³ Bununla beraber Fatih Sultan Mehmed'in yukarıda bahsedilen iki zümreden biri olan evliya'l-lah ya da Ricalu'l-lah için yazdığı beyit, Fatih Sultan Mehmed'in bu iki zümre arasında nasıl bir noktada durduğunu daha iyi göstermektedir.

*"Fazl-ı Hakk u himmet-i cünd-i Ricalu'l-lah ile,
Ehl-i küfr-i serteser kahr eylemektir niyyetim."*¹⁴⁴

Fatih Sultan Mehmed'in İslam âlemi içerisinde önemli bir yeri olduğu tartışmasızdır. O'nun İstanbul'u fethi abdalın ve fukaha arasında tartışmasız kabulüne vesile olmuştur. Burada Fatih Sultan Mehmed'in dini yönü ile padişahlığı arasındaki durumun açıklanması gerekmektedir. İsminden de anlaşılacağı üzere O, bir Sultan'dı. Aynı zamanda başta gazıyan taifesi içerisinde olmak üzere tüm İslam âleminde bir Fatih'ti. O'nun dini yönünün kuvvetli olduğu kadar devlet idaresindeki yetkinliği kendini hemen hissettirmektedir. Devlet idaresindeki başarısını uyguladığı siyasetten

¹⁴² Ahmed Rasim, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: I, Emir Yayınları, İstanbul, 1999, s.98.

¹⁴³ Fahri Unan, **"Medreseler ve Osmanlı Merkezî Yönetimi"**, s. 3-4.

¹⁴⁴ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 38.

öğrenmek mümkündür ancak O'nun dini yönünün ne kadar kuvvetli olduğunu ortaya koymak delillendirmesi güç bir iştir. Belki abdalan zümresi arasında Fatih Sultan Mehmed'in kabulüne bakarak onun itikad olarak ne mertebede olduğunu öğrenmek mümkün olabilir. Bu açıdan Otman Baba Velayetnamesi, Fatih Sultan Mehmed'in keşfedilmemiş bir tarafını görmemizi sağlaması açısından önemli olabilir. Velayetnamede dikkat çeken diğer bir nokta, Rumeli'de meşruiyyetin tesis edilmesi için Fatih Sultan Mehmed'in ağzından Otman Baba'nın tasdik edilmesidir. Burada Fatih Sultan Mehmed, önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da izah edildiği gibi Fatih Sultan Mehmed'in hem evliya'l-lâh arasında ve hem medrese âlimleri arasında kabul görmesi meşruiyyetin kaynağı durumundadır. Çünkü tüm bunlara mazhar olan Fatih Sultan Mehmed, velayetnameye göre Otman Baba'ya boyun eğmiştir. Daha da ilerisi boyun eğmek zorunda bırakılmıştır.¹⁴⁵ Bu açıdan bu meşruiyyetin kabulü, Otman Baba ve abdallarının ikamet ettiği ve faaliyet gösterdiği bölgelerde nüfuz olarak halk üzerinde son derece önemli bir rol oynamıştır. Belki de bugün bile Otman Baba'nın Rumeli coğrafyasında Hacı Bektaş-ı Velî'den daha çok tanınması ve kabul edilmesinin nedeni bu noktada aranmalıdır. Açıklanması gereken bir diğer husus da Otman Baba'nın Rumeli coğrafyasında kısa bir zamanda nasıl bu kadar meşhur olduğudur? Günümüzde bile halen Otman Baba'nın Bektaşilik içerisinde tartışılmaz bir yeri vardır. Otman Baba'nın bu etkisi Anadolu'da da bilinmesine karşın esas itibarıyla Rumeli coğrafyasını kapsar. Öyle ki bu coğrafyadaki halk Otman Baba'yı, Hacı Bektaş-ı Velî'den daha çok bilmekte ve sahip çıkmaktadır. Otman Baba'ya ek olarak aynı tasavvufi tarikat silsilesinde bulunan Akyazılı Sultan ve Demir Baba, halen Rumeli coğrafyasındaki aleviler tarafından günümüzde bilinen ve türbeleri ziyaret edilen tarikat şeyhleridir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 218-221.

¹⁴⁶ Mehmet Günay, "Osmanlı Sonrası Bulgaristan Toplumunun Dini Hayatı", **Türkler**, C. 20, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 415.

Otman Baba'nın tanınmışlığının köklerini kendisine ithafen yazılan velayetnameden kısmen görebilmekteyiz. Bu noktada öncelikle halkın hafızasının neyle/nasıl dolu olduğu konusu anlaşılmalıdır. İstanbul'un fethine kadar Rumeli coğrafyasına Anadolu'dan birçok kitle getirilip yerleştirilmişti. Bu kitlenin de mütemadiyen Asya üzerinden, Kafkasya ve İran olmak üzere iki yoldan Anadolu'yu takviye ettiği bilinmektedir. Azerbaycan ve Orta Anadolu'dan -özellikle de Konya'dan- caize ve sadaka toplamak için gelen dervişlerle birlikte kalabalık bir nüfusun Rumeli'deki uç bölgelerine geldiği anlaşılıyor.¹⁴⁷ Bu oldukça karışık kitlenin içerisinde eğitim seviyeleri yüksek olan ve devrin medreselerinden eğitim almış kişiler elbette vardı. Ancak genel itibariyle konargöçer olan bu kitlelerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu söylenebilir. Netice olarak halk okumaktan çok duyduklarıyla bilgileniyordu. Velayetnameye konu olup yazılan ya da yazılmayan kerametler, ziyaret edilen bölge halkına anlatılıyordu.¹⁴⁸ Bu yolla hem mensup olunan tarikatın propagandası yapılıyor hem de Osmanlı Devleti içerisindeki gayri müslim unsurun İslamiyet hakkında bilgilenmesi mümkün oluyordu. Bu şekilde henüz fethedilmeyen yerlerde gayri müslim halkın zihninde bir islam motifi çiziliyor ve bu da bölge halkı üzerinde etkili oluyordu. Bunlara ilave olarak Rumeli coğrafyasında hüküm süren bir istikrarsızlık mevcuttu. Felsefe olarak hoşgörü ve ianeyi öngören bu tarikatlar Rumeli'de yaşayan gayr-i müslim halkın Osmanlı Devleti'ne karşı fazla direniş göstermemesine yardımcı oluyordu. Rumeli'nin fethinden sonra da bu tarikatlar faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Velayetnamede ayrıca Otman Baba'nın meşruluğu konusunda da bazı açıklamalar getirilmiştir. Bu açıklamalar daha çok kıyaslama yoluyla yapılmış görünmektedir. Velayetnamede Otman Baba'nın kutbü'l-aktab olduğu konusu desteklenirken diğer taraftan aynı bölgede yine baba lakabıyla tanınan kişilerin mertebelerinin Otman Baba'nın mertebesinden ne kadar düşük

¹⁴⁷ Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 75.

¹⁴⁸ Zafer Erginli, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 112.

olduğu konusunda izahatlarda bulunulmuştur. Bunun yanı sıra velayetnamede islam âleminde kabul gören ünlü bir hükümdar olan Fatih Sultan Mehmed ile münasebetler anlatılırken aslında iktidarın meşayih olduğunu, Fatih Sultan Mehmed'in meşayih karşısında hiçbir yaptırım gücünün olmadığı da birçok yerde dikkat çekilerek vurgulanmıştır. Otman Baba, velayetnamede sadece siyasi otoritelere karşı etkisiyle değil aynı zamanda tasavvufi çevreler içerisinde de meşruluğunu ifade etmektedir. Mesela velayetnameye göre Otman Baba ile yine XV. yüzyıl Rumeli coğrafyasında bektâşillığın temsilciliğini ve propagandasını yapan, Rumeli'nin birçok köy ve şehrinde kendisine bağlı tekkeleri bulunan Bâyezid Baba arasındaki münasebet dikkat çekicidir. Bâyezid Baba, söz konusu coğrafyada Otman Baba'dan daha önce faaliyet göstermesine ve kendi mıntıkasında Otman Baba'dan daha çok tanınmış olmasına rağmen Otman Baba ile olan ilk münasebetinde ondan çekindiği anlaşılmaktadır. Bâyezid Baba, kendi dervişlerinden olan Mümin Derviş vasıtasıyla Otman Baba'yı kendi faaliyet alanından uzaklaştırmak istemiştir. Bu bilgidен hareketle belli bir coğrafyada faaliyet gösteren tarikatlar ne kadar aynı kökten gelen farklı dallar olsalar da birbirleriyle zaman zaman bir rekabet halinin de kendini hissettirdiği anlaşılmaktadır. Otman Baba Velayetnamesi tarikatlar arasındaki bu rekabeti göstermesi açısından önemli olduğu kadar aynı coğrafyadaki bazı tarikatlar arasındaki yakın ilişkinin takibi açısından da çok önemli bir kaynak durumundadır. Burada iki açıdan bir rekabet söz konusudur. Bunlar kısaca maddi ve manevi mücadele olarak ifade edilebilir. Tarikatlar, bir taraftan buldukları bölgede nüfuzunu kullanarak nüfusunu artırmaya çalışırken diğer taraftan tasavvuf içerisinde kimin daha meşru ve daha üst mertebede olduğunu açıklama ve bunu diğer tarikatlara kabul ettirme çabası görülmektedir. Velayetnamede bu mücadele kendini o derecede hissettirmiştir ki Otman Baba ile Bâyezid Baba'nın tarikatı arasındaki münasebete oldukça geniş bir yer verilmiştir. Velayetnamenin yazarı Küçük Abdal, Bâyezid Baba hakkında açıklama yaparken onun evliya'l-lâh içerisindeki yerini kabul ederken tasavvufi olarak Otman Baba'dan düşük mertebeli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu açıklama ile aslında dolaylı olarak

Otman Baba'nın tasavvufi mertebesinin yüksekliği kabul ettirilmekle beraber maddi olarak bağlanması gereken kişinin de Otman Baba olduğu vurgulamaktadır.¹⁴⁹ Velayetnamede bu mücadeleye XV. yüzyıl Osmanlı Devleti'ndeki ulema sınıfının da dâhil olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde Otman Baba'ya ve onun abdallarını bidat olarak gören zümreler, Otman Baba'nın Rumeli'de gittiği hemen hemen her şehirde olmuştur. Otman Baba'nın görünüşünden giyimine, konuşmasından hâl ve hareketlerine kadar birçok konuda birçok kişi tarafından sünnî ekolün daha doğrusu devlet tarafından tasdik edilen ve öğretilen İslam'ın dışında düşünülmüş ve O'nun bu durumu küfür nedeni olarak görülmüştür. Otman Baba, bu muhalif fikirlere sahip kişilere karşı yine alışılmadık bir üslup ve tepkiyle cevap vermektedir. Mesela medrese hocalarına ve öğrencilerine hiçbir zaman abdest almadığını söylerken aynı zamanda yeryüzüne hiç abdestsiz basmadığını söyleyerek evliyanın abdeste ihtiyacı olmadığını ifade etmiştir. Yine velayetnameye göre halkın içinde küçük hacetini alenen gidererek buna tepki gösterenlere de hakaretlerde bulunmaktan geri durmamıştır. Dolayısıyla bu hâl ve hareketler yukarıda da izah edildiği gibi Otman Baba'nın gittiği şehirlerde kendisine karşı muhalif bir kitlenin oluşmasında etkili olmuş ve O'nu yaşadığı coğrafya olan Rumeli'de heterodoks bir Türk sūfisi yapmıştır.¹⁵⁰

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki tarikatların faaliyetleri sınır dışındaki gayri müslim coğrafyadan ziyade sınır içerisinde özellikle de Rumeli coğrafyasında yoğunluk göstermektedir.¹⁵¹ Peki, tarikatlar bu propaganda faaliyetlerini neden gayr-i müslim devletlerin sınırları içerisinde değil de Osmanlı'nın fethettiği Rumeli coğrafyasında yoğunlaştırmışlardır? Tarikatların bu faaliyetleri Rumeli'deki gayr-i müslim nüfus ile doğrudan ilişkilidir. XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı sınırları içerisindeki Rumeli'de gayr-i müslim nüfus, müslüman nüfusun

¹⁴⁹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 62-63.

¹⁵⁰ A.g.e. s. 250-251.

¹⁵¹ A.g.m. s. 36-37.

üzerindedir.¹⁵² Bu durum tarikatların XV. ve XVI. yüzyıllarda Rumeli'deki yoğun faaliyetlerinin sebebini açıklamaktadır. Hızlı gelişen fetih sürecinin ardından daha yavaş ancak sağlam ve etkili bir İslamlaştırma ve Türkleştirme faaliyetinin olduğu söylenebilir. Otman Baba Velayetnamesi'nde nakledilen kıssalar, önemli tarikat şeyhlerinin Rumeli'nin İslamlaşması ve Türkleştirilmesi için beraber hareket ettiklerini göstermektedir. Diğer taraftan bu şeyhlerin kurmuş oldukları tarikatların birbirine paralel ve aynı çizgi üzerinde bir anlayışa sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca adı geçen her bir tarikat için kurulan bu ilişki bir meşruiyet kaynağı gibi görülmüş ve yazılan velayetnamelerde bu anlayışa uygun olarak nakledilmiştir. Dolayısıyla bu kıssalar, tarikatlar tarafından meşruiyet kaynağı olarak kullanılmıştır.

2.2. VELAYETNAMEDE GEÇEN KALENDERİLİK MOTİFLERİ

2.2.1. Kalenderîlik

Kabaca ifade edilecek olursa bulunduğu coğrafyadaki halkın düzenine muhalif bir anlayışa ek olarak dünyaya değer vermeyen ve bu düşünceleri inancına, giyim ve kuşamına yansıtan kişiye kalenderi denir. Tasavvuf tarihinde, bu inanç ve yaşayış tarzına sahip kişilerin bağlı oldukları tarikata da kalenderiyye ya da kalenderîlik tarikatı denir. Kalender kelimesinin menşei hakkında çeşitli görüşler olmakla beraber henüz bu kelimenin kökeninin nereden geldiği aydınlatılamamıştır. Mehmet Zeki Pakalın'ın "*Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*" isimli eserinde kalender kelimesi, dünya işlerinden Hak yoluna teveccüh etmiş, laubali meşrep, lakayt, mücerret, fakir ve derviş kişileri niteleyen bir tabir olarak yazılmıştır.¹⁵³ Tarihi kaynaklarda bu zümreyi ifade etmek için genellikle kalender, kalenderi, kalenderan, ya da

¹⁵² Doğan Yörük, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Gayrimüslim Nüfus", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 17, Yıl: 2007, s. 636-342.

¹⁵³ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 147-148.

kalenderiyye kelimeleri tercih edilmiştir.¹⁵⁴ Söz konusu tarikat zümresine mensup kişilerin küçük guruplar halinde dolaşması, günlük ihtiyaçlarını dilenerek temin etmesi, vücutlarındaki saç, sakal, kaş ve bıyıklarını kazıtarak baş açık yalın ayak bir şekilde yarı çıplak olarak diyar diyar dolaşmaları ortaya çıktıkları ilk dönemlerden itibaren adeta alamet-i farikaları olmuştur.

İlk kalenderiler olarak Yusuf el Kalenderi, Cemalü'd-din-i Savi, Ebu Ahmed-i Çiştî, Baba Tahir-i Uryan-ı Hemedani, Ebu Said-i Ebu'l-Hayr, Derviş-i Ahu-puş sayılabilir. Bunların içerisinde kalenderîliği teşkilatlı bir şekle soktuğu düşünülen Cemalü'd-din-i Savi önemli bir yer tutmaktadır.¹⁵⁵ Kalenderîlik, Orta Asya ve Hindistan, İran, Mısır, Suriye, Irak, Anadolu ve Rumeli'de tarihen kendini göstermiştir.¹⁵⁶ Kalenderiler tarih boyunca birçok isimle anılmıştır. Genellikle bu isimleri ya görünüşlerinden ya da yeni bir tarikat kurucusundan almışlardır. Bu cümleden olarak kalenderîlik tarikatını XIII. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar olan dönem içerisinde Kalenderiyye (Cavlakiyye), Haydariyye, Haririyye, Camiyye, Nimetullahiyye, Vefaiyye, Tapdukiler, Barakiler, İbrahim Hacılılar, Hacı Bektaş Abdalları, Geyüklü Cemaati, Üryan Şücailer, Otman Baba Abdalları, Torlaklar, Işıklar gibi isimlerle takip edebilmekteyiz. Söz konusu olan bu kalenderi tarikatlar, Hindistan, İran, Mısır, Suriye, Anadolu ve Rumeli gibi çeşitli coğrafyalarda faaliyet göstermişlerdir.¹⁵⁷ Bu manada Otman Baba Abdalları'nın geniş bir coğrafyaya yayılan kalenderîlik tarikatının Rumeli coğrafyasındaki küçük bir uzantısını oluşturduğu söylenebilir. Bu çıkarımı, Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen ve yukarıda izah edilen kalenderîlik tarikatı ile doğrudan benzerlikler gösteren ifadeler desteklemektedir. Otman Baba ve abdallarının kalenderîlik tarikatı çerçevesinde incelenmesi Otman Baba'nın kendisine ithafen yazılan velayetnamesindeki marjinal durumunu da açıklayabilir.

¹⁵⁴ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 5-7.

¹⁵⁵ **A.g.e.** s. 16-31.

¹⁵⁶ **A.g.e.** s. 34-54.

¹⁵⁷ **A.g.e.** s. 246-247.

Velayetnamede Otman Baba ve abdallarının kalenderi dervişlerine benzedikleri hakkında birçok bilgi geçmektedir. Bu bilgilerin başında Otman Baba ve abdallarının giyim kuşamları gelmektedir. Otman Baba ve abdallarının giyim ve kuşamları klasik kalenderi giyim kuşamına benzemektedir.¹⁵⁸ Otman Baba, kendisini ve abdallarını *“Dahi bir bölük Horasan tenbelleriyüz varuz hoşuz uş vahdetdeyüz”*¹⁵⁹ şeklinde tanımlamaktadır. Anadolu ve Rumeli’ye gelen yarı göçebe halkın Orta Asya Türk gelenek ve inançlarını kuvvetli bir şekilde yaşadıklarını söylemek mümkündür.¹⁶⁰ Otman Baba ve daha sonra arkasında toplanan kitlenin de Orta Asya Türk geleneklerini ve inançlarını devam ettirdiklerini görmekteyiz. Velayetnamede bu cümleyi destekler nitelikte bir ifade de *“Dahi günlerde bir gün ol kân-ı velâyet celâl üzerine gelüp ol Bârîyek didügi isim virdügi atun evvel uyan u çul u zîn ü kemerin âteşe urup yakdı. Bade cevâbâ gelüp ayıtdı ki: Bârîyek masum olmak diler. Sırr-ı Yezdân'un atı eşeği olmaz imiş didi. Çün abdâllar ol kân-ı velâyetden bu haberi işitdiler. Derhal ol Bârîyek didügi ve isim virdügi atı ol kân-ı velâyetün nazarına getürüp pes emri birle ol atı kurbân itdiler. Dahi rûhı revân oldı. Ve cism-i sakilini kendüler iftar itdiler.”*¹⁶¹ şeklinde geçmektedir. Kissadan da anlaşılacağı üzere Otman Baba, abdallarının at eti yemelerine müsaade etmiştir. Bilindiği üzere at kurban etmek ya da at eti yemek İslamiyet’ten önce Orta Asya Türkleri arasında bir gelenektir.¹⁶² Bu gelenek bozkır kültürü çerçevesinde İslamiyet’ten sonra da devam etmiş görünmektedir. XV. yüzyıl Rumeli coğrafyasının oldukça karışık demografik yapısının bir kısmını, Orta Asya üzerinden, Kafkasya ve İran olmak üzere iki yoldan Anadolu’ya göçen ve bu coğrafyada konar-göçer hayatı devam ettiren Türkler oluşturmaktaydı. Bu hayat tarzını devam ettiren Türkler, Osmanlı Devleti’nin bir politikası olarak Rumeli coğrafyasına nakledilmişlerdir. Osmanlı Devleti tarafından Rumeli’ye iskân ettirilen bu

¹⁵⁸ A.g.e. s.158-159.

¹⁵⁹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 213.

¹⁶⁰ Halil İnalçık, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 73.

¹⁶¹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s.173.

¹⁶² Sami Kılıç, Ali Albayrak, "İslamiyetten Önce Türklerde Yiyecek ve İçecekler", **Turkish Studies**, C. 7/2, Bahar, 2012, s. 709-711.

Türklerin tamamen yerleşik hayata geçinceye kadar at kurban etmek ya da at eti yemek gibi İslamiyet öncesi gelenekleri devam ettirdikleri görülüyor. Velayetnameye göre bu durum en azından XV. yüzyılda Rumeli’de devam etmektedir. Bu husus Otman Baba’nın Orta Asya geleneklerine bağlı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Özet olarak kalenderîlik kavramını, İslamiyet’ten önceki inanç ve geleneklerin yoğun bir şekilde etkili olduğu dönem ile XI. yüzyıldan itibaren İslamiyet’in yoğun bir şekilde etkili olduğu Orta Asya merkezli dönem olmak üzere birbirini tamamlayan iki kısım olarak açıklamak mümkündür. İlk olarak kalenderîliğin eski Hinduizm, Budizm ve Manihizmin öğretileriyle kadim Türk-İran gelenek ve inançlarını bünyesinde barındıran bir anlayışı temsil ettiğini söylemek mümkündür. İkinci olarak kalenderîlik, İslamiyetin Orta Asya, Kafkasya, Orta Doğu, Anadolu ve Rumeli coğrafyalarında XI. yüzyıldan itibaren artan İslamiyet ile paralel olarak tüm bu öğretilerin üzerine İslami motiflerin eklenmesiyle oluşmuş bir kavram olarak açıklanabilir. Özellikle Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle birlikte İslami unsurların Hinduizm, Budizm, Manihizm ile kadim Türk-İran gelenek ve inançlarının yavaş yavaş önüne geçtiğini ve XV. yüzyıla gelindiğinde bu kadim gelenek ve öğretilerin etkilerinin önceki yüzyıllara nispeten daha az bir şekilde görüldüğünü söylemek mümkündür. Kalenderî zümrelerdeki bu değişim, tamamiyle İslamın hüküm ve yasaklarını kabul etmek şeklinde olmamıştır. Bu değişim, kadim inanç ve geleneklerin İslam emir ve yasakları ile harmanlanmasıyla oluşmuştur. Ortaya çıkan bu yeni oluşum, ne kadim inanç ve geleneklerin tam olarak hüküm sürdüğü ne de İslam emir ve yasaklarına tam bir bağlılık gösteren bir tarikat anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu tarikat anlayışında dikkat çeken en önemli unsurların başında Alevilik gelmektedir. Kalenderîlikte müfrit bir Alevilik mevcuttur ve bu durum tarikatın zikirlerine bile yansımıştır. Bu tarikata mensup kişilerin, zikir olarak çoğu zaman Hz. Muhammed(s.a.v), Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Fatıma isimlerini seçtikleri

görölmektedir.¹⁶³ Bu ve buna benzer birçok islami motif, kalenderi zümreler tarafından özümsemiş ve bu motiflere kalenderîliğin kendisine has yeni anlam ve açıklamaları yüklenmiştir.

2.2.2. Otman Baba ve Abdallarında Kalenderîlik Motifleri

Genel olarak kalenderiler her dönemde tarikatlarının gereği olarak bazı hususlarla ön plana çıkmışlardır. Bu hususlardan bazıları Otman Baba Velayetnamesi'nde de görölmektedir. Bunların açıklanması Otman Baba ve onun abdallarının kalenderîlik ile olan bağlarını ortaya koyması açısından önemlidir. Bunlar yoğun bir şekilde sırasıyla saç, sakal, kaş ve bıyıkların kazıtılması, ateş kültü, günlük ihtiyaçlarını dilenerek temin edilmesi ve müzik aletlerinin ritüel olarak kullanılması uygulamalarıyla kendisini göstermektedir.

2.2.2.1. Saç, sakal, kaş ve bıyıkları kazıtmak

Saç, sakal, kaş ve bıyıkların kazıtılması kalenderîliğin gereklerinden biri olmuştur. Bu uygulamaya "çihar-darb" denilmektedir. Anlam olarak dört vuruş demektir. Kalenderiler ve abdallar başlarında biten bütün kılları usturaya vurdukları için, yapılan traş işlemine bu ad verilmiştir. Bu uygulamada, başta bulunan saç, kaş, bıyık ve sakalın hepsi kesilir ve başta herhangi bir kıl bırakılmaz.¹⁶⁴ "Çihar Darb" veya "Çar Darb"ın ilk defa ne zaman ve nerede uygulandığı bilinmemekle beraber kalenderîlik geleneği olarak bu uygulama Cemalü'd-Din-i Savi'ye bağlanmaktadır.¹⁶⁵ Otman Baba'nın kalenderîliğin bu gereğini devamlı bir şekilde uyguladığını kendisine ithafen yazılan velayetnameden takip etmek mümkündür. Saçını, sakalını, kaşlarını ve bıyığını kazıtan Otman Baba, abdalları tarafından taklit ediliyor

¹⁶³ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 148.

¹⁶⁴ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2005, s. 139.

¹⁶⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s.161-163.

ve Otman Baba'ya bağı olan abdallar da saç, sakal, kaş ve bıyıklarını kazıtıyorlardı.¹⁶⁶ Velayetnamenin bir bölümünde bu konu ile ilgili şu bilgiler geçmektedir:

“...Ve cevâba gelüp ayıtdı ki: Gelün başumı keskininizle pâk eyleyün yani usturya ile tırâş idün dimek olur ve mefhumı kasr idün didi. Dahi derhâl abdâlun birisi ol kân-ı velâyet-i pür alâmettin mübarek başını ve sakalını ve kaşını kasr idüp edeb birle secde-i izzet eyledi. ... Ve ne kadar abdâlân-ı şâh-ı velâyet var ise kasr olup ol kân-ı velâyet nazarına tâclarını ve çullarını getürdiler ki ol kân-ı velâyet mübârek elinle ve rızâ-yı hâlinle tasnif itmişdür. Dahi ol kân-ı velâyet evvel Tanrı âhir Tanrı Muhammed'ün °aziz cânına salavât diyip tekbîr itdi. Ve safa-nazar kılıp girü abdâlların tâcların ve çulların başlarına ve arkalarına giyürüp farig oldı. Pes bu tarafda Mü'min Dervîş dahi halk ile bayram yirinde nimete meşgûl olup kalmışdı ki çün nimeti iftar itdiler. Ve erkân-ı kavâidlerin ne ise yirine getürdiler. Dahi tumturakınla Mü'min Dervîş ol kân-ı velâyet nazarına geldiler ve gördiler ki ol kân-ı velâyet bî-heybet ü salâbet mecmû° abdâllarınla kasr olmuş. Ve Muhammed'ün °aziz cânına salavât diyip abdâlların tâcların ve çulların giyürür. Çün bu hâli Mü'min Dervîş görüp haber-dâr oldı. Pes ol dahi mürîdlerinle bir yire oturup ol kân-ı velâyet karşusunda kasr olmak ardınca oldı. Ve maksudı bu kim ben dahi ol kân-ı velâyetün bendesiyem dimege âsân ola. Yanî ol rubâhlığ ile ol kân-ı velâyetün nazarında olan dünyâ vü nimete abdâl u dervîşe zabt ve hükm-i hükümât idüp ol kân-ı velâyeti Zagara'ya alup gide. Ammâ ol kân-ı saâdetin hikmetinden bî-haber ü gâfil idi ki hîle vü zerk ile ol kân-ı velâyeti ve bu abdâlları kendü zum-ı fasidince °araba ile avlamak efkârıyla derhâl kendü mürîdlerine Mü'min Dervîş başını kasr itdürüp farig oldı. Ve dahi bir meşâyihâne uzun sakkâlı var idi. Anı yolutmayup derhâl karşıdan ol kân-ı velâyet celâl birle tiz sakâlin dahi kasr idün diyü emr eyledi. Pes gerek

¹⁶⁶ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s.232; “Pes öyle ise ol kân-ı velâyet °ale's-sabâh Kılıç Manastırı'nun meydânına çılçup oturdu. Ve cevâba gelüp abdâllara ayıtdı ki: Gelün başumı yolun ya°nî kaşr idün didi. Derhâl abdâllar dahi ol kân-ı velâyetün saçını ve sakalını ve gözi üzerinde kaşını yolup tıraş itdiler.”

gerekmez çâr u nâçâr ol kân-ı velâyet Mü'min Dervîş'ün sakalın dahi yolutdı...¹⁶⁷

Yukarıda görüldüğü üzere Otman Baba ve abdalları hep beraber saç ve sakallarını tıraş etmektedirler. Bu abdal olmanın bir parçası olarak görünmektedir. Velayetnamede Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmed arasında geçen bir diyalogda da bu hususa atıfta bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmed Otman Baba'yı ziyaret etmek istediğini haber vermektedir. Ancak Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'in bu isteğini kabul etmemiştir. Buna gerekçe olarak Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'in gönderdiği haberciye "...*Babam destur virirse varup mübarek elin öpeyüm didi. Çün ol kân-ı velayet kâzı-askerden bu haberi işitdi, cevâba gelüp ayıtdı ki: Hây yok hây ki ol bunda n'eyler. Ve ol bunda geldüğü gibi sakalın yolaruz ya^cnî tıraş iderüz. Anı dahi bizcileyin eyleyüp dervîş iderüz didi...*¹⁶⁸ demiştir. Bu kesitten de anlaşılacağı üzere tıraş olmak yani saçını, sakalını, bıyığını, kaşlarını kesmek dervîş olmanın şartları arasındadır. Bu uygulama Kuran'da "Başlarınızı tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan (Mescid-i Haram'a) gireceksiniz. Feth 27." Manasına gelen "*muhallikkîne rü'useküm ve mukassirîne lâ-tuhâfun*" ayeti ile desteklenmiştir. Otman Baba, tıraş olduktan sonra abdalları ve halktan kişilerin O'nun saçlarını ve sakallarını yağmalaştıkları söylenmektedir. Bunun hastalara ve derdi olanlara iyi geleceğine vurgu yapılmıştır.¹⁶⁹ Netice itibarıyla Otman Baba ve abdallarında kalenderîliğin gereklerinden olan saç, sakal, kaş ve bıyıkları kazıtma uygulamasının sürekli bir şekilde devam ettiği söylenebilir.

2.2.2.2. Ateş Kültü

Ateş kültü, kalenderîlikte bir ayin vasıtası olarak nitelenmiş ve çeşitli coğrafyalardaki kalenderi zümrelerin ortak bir özelliği olarak kabul görmüştür.

¹⁶⁷ A.g.e. s. 142-143.

¹⁶⁸ A.g.e. s.233.

¹⁶⁹ A.g.e, s.100; "Ve halk u dervîşler ol kân-ı velayettin mübarek saçını keffaret-i ısyân ve zahmet-i noksan ve sıhhat-i merdân için yağmalaşdılar."

Ateş kültü, başta Seyyit Gazi Zaviyesi olmak üzere Hacı Bektaş-ı Veli, Hacım Sultan gibi kalenteri meşrepli tarikatlarda ateş semahı adıyla bir ritüel olarak uygulanmıştır.¹⁷⁰

Kalenderîlik tarikatının gerekli uygulamalarına paralel bir şekilde Otman Baba Velayetnamesi'nin genelinde Otman Baba ve abdallarında bir ateş kültürünün olduğu anlaşılmaktadır. Bu kült, İslamiyet öncesi Türk geleneklerinden biridir. Özellikle "Şaman" ya da "Kamlar" bu geleneğin oluşmasında etkili olmuşlardır. İslamiyet öncesi Türkler ateşin her şeyi temizlediği ve kötü ruhları kovduğuna inanmaktaydılar.¹⁷¹ Bu inanç Otman Baba ve abdallarında da gözlemlenmektedir. Velayetnameye göre Otman Baba, önemli bir olay vukua geleceği zaman abdallarına ateş yaktırmaktadır. Bu nedenle Otman Baba'nın abdallarının yanlarında sürekli nacak ve balta taşıdıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bazı kalenteri resimlerinde dervişlerin yanlarına asılı duran baltaların muhtemel bir ateş kültürünü temsil ettiği söylenebilir. Otman Baba abdallarına hitaben "*Uş aramızdan çıkup göge uçayum ve karanuluk gecelerde çerak yakup beni ısıtasız.*"¹⁷² diyerek ateşin öldükten sonra da etkisinin olduğu inancını ortaya koymaktadır. Mesela velayetnamede Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed hastalandığı zaman O'nu iyileştirmek için abdallarına ağaçları kesip ateş yakmalarını söylemektedir. Bu kıssa velayetnamede şu şekilde geçmektedir:

"...Dahi Kılıç Manasturı'nda ol gece ol kân-ı velâyet celâl üzerine gelüp abdâllara ayıtdı ki: Tîz âteş yakun ve şol çamları kesün ocağa urun ki korkuluk ve karanlık giñsün. Ve Mehemed hoş olsun diyü emr eyledi. Pes abdâllar dahi balta vü nacak birle ol dün buçuğında ol dört servî ağacın kesdiler ki yukarıda beyân olmmışdur. Dahi pâre pâre idüp ol kân-ı velâyet nazarında âteşe urdılar ki bir budağın kesenün Sultân Mehemed'ün elin keserdi. Çün ol dört servi bir kezden pârelenüp âteşe uruldu. Pes şulesi

¹⁷⁰ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 169-172.

¹⁷¹ Saadettin Gömeç, "Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet", **Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.21/33, s.89.

¹⁷² **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s.260.

mecmu^c İstanbul'ı basup şehir âteşe yandı sandılar. Dahi ases başınla şehir subaşı ol şehrin ol dün buçuğında kırk elli âdem ile ol kân-ı velâyetün nazarına çıka geldiler. Çün bu alâmeti gördiler, abdâllara su'âl itdiler ki: Bu servi ağaçların siz mi kesdinüz didiler. Anlar dahi ayıtdı ki: Beli Sultân Baba celâl üzerine gelüp emr eyledi ki tiz şol çamları kesün âteşe yakun korkuluk ve karanlık götürülsün ve Mehemed sağ olup hoş olsun didi didiler. Çün subaşı abdallardan bu haberi işitdi, dahi 'ale's-sabâh Sultân Mehemed'e hasta yaturken varur hikâyeti bir bir anladur ki Otman Baba ol dört servi ağacın dün buçuğmda abdâllara emr idüp kesdirmiş. Ve tiz âteş yakun ki korkuluk ve karanlık götürülsün ve Mehemed hoş olsun dimişdir. Çün Sultân Mehemed bu haberi işidür. Şâd u hürrem olup yaturken san mürde cismine cân virildi. Dahi ol ferâhiyyetle kalkup şükr-i Yezdân eyledi. Ve cevâba gelüp ayıtdı ki: Yine babam baha şafa-nazar eyledi. Ve dört kâfir pâdişâhımın memleketin zabt idi virdi didi. Dahi subaşı birle ol kân-ı velâyete üç yüz filori irsal eyledi. Ve dahi cevâb-ı tenbîhinde ayıtmış ki: Babam benüm kusûruma kalmasun ki biz dahi anun garîb ü miskîniyüz dimiş...¹⁷³

Velayetnamenin bir başka yerinde ise Otman Baba keramet göstermeden önce abdallarına ateş yaktırmaktadır. Şöyle ki:

“...Tiz od yakun ki yir aşaga giçmek umar didi. Pes bu cevâb u nefes üzre derhâl abdâllar âteş zuhura getirüp rüşenâlık itdiler. Ve ol kân-ı velâyet tekrar cevâba gelüp abdâllara ayıtdı kim: Tiz gelün namâz kılun didi. Dahi ol dem ol kân-ı velâyet namaza turdı. Ve ne kadar abdâllar var ise ol kân-ı velâyetün der-pâyınca saf saf türap Allâhü ekber imâma uydık didükleri gibi yir şöyle heybetle ditredi kim ol hisârün niçe burç [u] bedenleri zîr ü zeber olup harâba vardı. Ve niçe mahlükâtı taş toprak başup helak eyledi. Ve bu tarafda ol kân-ı velâyet kıyâm [u] rukû^c birle derhâl secdeye indi. Ve ol kân-ı velâyetün secdesinün berekâtında ol dem yir sâkin olup karâr eyledi...¹⁷⁴

¹⁷³ A.g.e. s. 230-231.

¹⁷⁴ A.g.e. s. 111.

Velayetnamedeki ateş kültü, Otman Baba ve abdallarının Rumeli’de gittikleri köy ve şehirlerde sorun olmuş görünmektedir. Otman Baba ve abdalları, gittikleri yerlerdeki ağaçları kesip yakıyorlardı. Bunu yaparken kimseye danışmıyor, sadece Otman Baba’nın emretmesi bunu yapmaları için yetiyordu. Velayetnamenin çoğu yerinde halk şehir ya da köyde yangın çıktığını zannederek yangını çıkaran Otman Baba ve abdallarının yanına gelmektedir. Kısa süreli bir kargaşa yaşandıktan sonra bölgenin halkı Otman Baba ve abdallarını şikâyet etmektedir. Buna örnek bir kıssa şu şekildedir:

“...Ve bir yola revân olup kadem-ber-kadem girü Varna şehrinün yanında bir bâğçeye geldi. Ve celâl birle abdallara ayıtdı ki: Tiz şol ağaçları kesün âteşe urun od yakın didi. Çün abdâllar ol kân-ı velâyetün cevâb-ı celâlin gördiler. Derhâl balta ve nacak birle ol ağaçlan kesüp âteşe urdılar. Ve dud [u] şu'lesi felek-i muallâya revân oldu. Çün ol bâğçe şâhibleri bu 'alâmeti gördiler. Dâd u feryâd diyüp ol dem kâdıya vardılar. Kâdıya ayıtdılar kim: Otman Baba bâğ u bâğçemizi bir bölük bid'at hırsuzlarına yakdurap harâb eyledi didiler. Çün ol şehir kâdısı bu şikâyeti ol kişilerden dinledi. Derhâl bir kâğıd yazup ol diyârun sancak begi kim 'İsâ Beg'dür bir âdem birle ol kâğıdı irsâl ider. Ve cevâbında ayıtmış kim: Sultânuma şöyle ma' lüm olsun kim memleketimizden bir bid'at issi koca zâhir oldu. Ve ben Muhammed sırrıyam dir. Ve müslümânların bâğ u bâğçesin bir bölük bid'at hırsuza kesdirüp âteşe yakun dimiş. Çün 'İsâ Beg bu haberi cevâba müstemi' oldu. Ve cevâba gelüp ayıtdı kim: Bizüm ne hadd ü tâkatimiz vardur ki ol kân-ı velâyete ne nev' ile mâni' ü dâhil olavuz didi. Dahi kâğıd getüren kişiye gazab eyledi...”¹⁷⁵

Velayetnamede bu durum o kadar abartılmıştır ki Fatih Sultan Mehmed, sarayda bulunduğu bir anda Otman Baba ve abdalları sarayın bahçesindeki ağaçları keserek ateşe vermişlerdir. Velayetnameye göre bu olay Fatih Sultan Mehmed’e bildirildiğinde Fatih Sultan Mehmed, Otman

¹⁷⁵ A.g.e. s. 130.

Baba ve abdallarına müdahale edilmemesini emretmiştir. Bu kıssa şu şekilde nakledilmektedir:

“...Ve bir kaç abdâlları önüne bıragup Sultân Mehemed'ün sarây kapusına vardı. Ve öninde sarây için gelmiş ağaçlar dökülüp yatardı. Derhâl ol kân-ı velâyet ol ağaçları abdâllara emr eyledi ki pâreleyüp âteşe yakalar. Dahi ol sâat abdâllar balta ve nacak birle ol ağaçları pâre pâre idüp âteşe yakdılar. Ve düd [u] şulesi hevâya agdukda meğer Sultân Mehemed yatduğı halvet-hânenün revzenesinden âteşün şulesi içerü düşer. Çün Sultân Mehemed bu şuleyi görür. Su'âl ider ki: Bu ne şuledür ki taşradan içerüye düşüp zâhir oldı dir. Cevâb virürler ki: Otman Baba gelüp sarây kapusmdaki ağaçları âteşe urdı didiler. Çün Sultân Mehemed bu haberi işidür, cevâba gelüp aydur ki: Kon hiç dınmayun ki içerü davet kılam dir. Şâyed ki mübârek kademin sarâyımuza başa dimiş...”¹⁷⁶

Yukarıda nakledilen kıssalardan da anlaşılacağı üzere Otman Baba ve abdallarında yoğun bir şekilde uygulanan bir ateş kültü mevcuttur. Bu ve buna benzer uygulamalarla, kadim Türk inanç ve geleneklerini İslamiyetin hüküm ve uygulamalarıyla örtüştürülmeye çalışıldığı söylenebilir. Bu cümleden olarak kalenderîliğin kadim inanç ve gelenekleri İslam hüküm ve uygulamalarına katarak yeni bir sentez oluşturması, İslam ya da Türk-İslam Devletleri'nin genel itibarıyla kabul ettikleri sünni ekolün dışında heterodoks bir duruma düşmelerine ve bu devletler tarafından zındık ya da mülhid olarak vasıflandırılmalarına sebep olmuştur. Bu sebeplerden birinin de yukarıda izah edilen ateş kültü olduğu söylenebilir.

---

¹⁷⁶ A.g.e. s. 252.

2.2.2.3. Günlük İhtiyaçları Dilenerek Temin Etmek

Günlük yiyeceklerini dilenerek temin etmek, kalenteri zümrelerin ortak vasıflarından biri olarak sayılmıştır.¹⁷⁷ Bu durumun zamanla değişiklik gösterdiği söylenebilir. Günlük ihtiyaçları dilenerek temin etmek, kalenderîliğin İslamiyet'ten önceki Hint-İran mistizmi ile melametilikten miras olarak aldığı söylenebilir. Bu sebeple yiyecek ihtiyacını dilenerek temin etmek, IX. yüzyılda henüz İslamiyet'in Orta Asya coğrafyasında etkisini yeni yeni gösterdiği bir zamanda eski inanç ve kültürlerin kalenderîlik üzerindeki etkilerinden biri olduğu söylenebilir. Kalenderîliğin bu uygulaması, İslamiyetin hüküm ve uygulamalarıyla tam olarak örtüşmediği için zamanla azalmıştır. Bununla beraber teşkilatlı bir tarikat sistemi vasıtasıyla bu uygulamanın bir değişim ve dönüşüm geçirerek daha sistemli bir hale geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu değişim ve dönüşümü, XV. yüzyılda Rumeli'de faaliyet gösteren tarikatların nüfuz ettikleri köy ve kasabalardan sistemli bir şekilde topladıkları ianeler göstermektedir. Örneğin Otman Baba Velayetnamesi'nde Mümin Derviş, Otman Baba ile beraber Bektaşî tekkelerinin etkili olduğu köy ve şehirlerden kurban ve yiyecek topluyordu.¹⁷⁸ Bu cümleden olarak Rumeli'de faaliyet gösteren diğer bir tarikat olan Hacı Bektaş-ı Veli Tarikatı'na mensup abdalların da nüfuz sahibi oldukları köy ve kasabalardan kurban ve yiyecek topladıkları anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Otman Baba'da Gelibolu'dan Dobruca'ya, Edirne'den Sırbistan'a kadar geniş bir alan içinde Tırnovai Yanbolu, Zağra, Semendire, Vidin, Filibe, Vardar, Serez ve Selanik gibi yerlerden kurban toplamaktadır.¹⁷⁹ Ayrıca Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba'ya aralıklarla altın (Filori) ve gümüş gönderdiği yazmaktadır.¹⁸⁰ Toplanan bu iane abdallar tarafından tarikatın en büyük tekkesi olan asitaneye getiriliyordu. Şunu hemen belirtmek gerekir ki, IX. yüzyıldan sonra çeşitli coğrafyalarda varlık gösteren kalenteri zümrelerin

¹⁷⁷ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 7.

¹⁷⁸ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 73.

¹⁷⁹ Ahmet Yaşar Ocak, **Kalenderiler**, s. 97.

¹⁸⁰ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 40-41.

geçimlerini dilenerek temin etme uygulamasının azalması, bu uygulamanın tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bu zümrenin içerisinde her zaman geçimini dilenerek temin eden bir kesim olmuştur denilebilir. Ancak XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasında kalenderîliğin bu vasfının en azından Otman Baba ve onun abdalları tarafından tamamen terk edilmese bile bu şekilde bir davranışın hoş karşılanmadığını söylemek mümkündür. Öyle ki Otman Baba, kendisine ithafen yazılan velayetnamesinde abdallarına bu hususta kesin ve net bir şekilde açıklamalarda bulunmuştur. Velayetnameye göre abdalın asla bir dilenci olmaması gerektiğine vurgu yapılarak aslen yardım kabul etmek de üçe ayrılmıştır. Bunlardan birincisi bir kapıdan istekte bulunarak verileni kabul etmek, ikincisi birisinin getirip ihsan ettiklerini kabul ederek almak ve sonuncusu ise ne birisinden isteyerek ne de birisinin getirdiğini almaktır. Velayetnamede üçüncüsünün daha efdal olduğuna ve abdal derecesindeki kişinin herhangi bir dünya malında gözünün olmaması gerektiğine işaret edilmektedir. Velayetnamede, Otman Baba'nın bu çabasını abdallarına: *“Sakınun ol Allah'a hûb dilenci şeyhlerden olman ki sizi dögerem”* şeklindeki ifadelerinden anlamak mümkündür. Bu manada velayetnamede Otman Baba'nın, abdallarına bir çeşit tasavvuf ahlakı vermeye çalıştığı söylenebilir.¹⁸¹ Özet olarak geçimini dilenerek temin etmek, kalenderîliğin gereklerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ancak bu uygulamanın zamanla bir değişim ve dönüşüme uğramış olduğu söylenebilir. Kalenderîliğin diğer tarikatlarla etkileşerek daha teşkilatlı ve sistemli bir hale gelmesiyle bu değişim ve dönüşüm kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Hatta kalenderîliğin diğer tarikatlar ile kurmuş olduğu münasebetler kalenderîlerin bu tarikatlar içerisinde erimesinde sebep olduğu söylenebilir. Bu sebeple pekçok tarikatta kalenderîlik izlerine raslamak mümkündür.

---

¹⁸¹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 262-263.

2.2.2.4. Müzik Aletlerini Ritüel Olarak Kullanmak

Velayetnamede geçen kalenderîlik izlerinden birisi de Otman Baba ve abdallarının kullandıkları müzik aletleridir. Velayetnamede tabl, kös, zurna ve nefir isimleri geçmektedir. Adı geçen müzik aletleri kalenderîlere ait resimlerde de görülmektedir. Bu müzik aletlerinin anlamları kısaca şu şekildedir;

- **Tabl:** Arapça kökenli bir kelimedir. Davul ya da kulak zarı gibi anlamları bulunmakla beraber tasavvufi manada vurmali bir çalgı olan davul manasında kullanılmıştır.

- **Kös:** Farsça kökenli bir kelimedir. Savaşlarda, alaylarda at, deve veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermek için kullanılan büyük davuldur. Otman Baba Velayetnamesi'nde bu vurmali çalgının adının geçmesi Otman Baba'nın abdallarının sayısı ile açıklanabilir. Otman Baba'nın yüz ila iki yüz abdalıyla gezdiği bilinmektedir.¹⁸² Otman Baba'nın kuvvetli bir vurmali çalgı olan kösü, bu büyük kitleyi aynı anda toplamak, hareket ettirmek ya da gidilen şehirlerde kendisinin ve abdallarının geldiğini en uzak noktaya kadar duyurmak için kullandığı söylenebilir.

- **Surna:** Farsça kökenli bir kelimedir. Türkçe'ye zurna şeklinde geçmiştir. Keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbeikle birlikte çalınan nefesli bir çalgıdır.

- **Nefir:** Farsça kökenli bir kelime olmakla beraber anlam olarak büyük boru demektir. Özellikle batını tarikatlara mensup dervişlerin bellerinde bulunan küçük borulara da nefir denilmiştir. Bu üflemeli çalgı sığır boynuzundan yapıldığı için şekli de boynuz benzemektedir. Nefire "Yuf Borusu" da denir.¹⁸³ Derviş bir yere gelince ya da yolculuğa çıkacağı zaman bu çalgı aletini çalardı. Bu açıdan hem kendi tarikatından olan dervişlere hem

¹⁸² A.g.e. s. 237.

¹⁸³ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2005, s. 471.

de gidilen yerdeki halka kimin geldiği ya da gideceğini haber vermek için kullanılmıştır.

- **Def:** Arapça kökenli bir kelimedir. Kasnak üzerine deri gerilmesiyle suretiyle yapılan bir vurmali müzik aletidir. Türkçe'ye tef olarak geçmiştir. Tasavvufta kulun aldığı her solukta Allah'ı arayış içinde kalbinin heyecanla titremesini temsil etmektedir. Otman Baba Velayetnamesi'nde def enstrümanının Mümin Derviş ve abdalları tarafından çalındığı geçmektedir.¹⁸⁴

Otman Baba ve abdalları, yukarıda tanımlanan müzik aletlerini çalarak köy ve şehirlere gitmekteydiler. Böylece Otman Baba ve abdalları, gittikleri köy ve şehirlerde halkın dikkatini çekiyordu. Bu sebeple Otman Baba ve abdalları, bir köy ya da şehre geldiklerinde etraflarını kalabalık bir kitlenin sardığını söylemek mümkündür. Bu duruma Otman Baba ve abdallarının saç, sakal, bıyık ve kaşlarını kazıtmış görüntüleri de eklenirse Otman Baba ve abdallarının geldikleri köy ve şehirlerde sohbet konusu haline gelmiş oldukları söylenebilir. Bu duruma uygun bir kıssa şu şekilde aktarılmıştır:

Örneğin Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen bir kıssada Otman Baba ve abdalları Edirne şehrine tabl, kös, surna ve nefir çalarak gitmişler ve Edirne şehrine girmişlerdir. Edirne'de Yeni Cami önüne kadar gelen Otman Baba ve abdalları ancak burada tabl, kös, surna ve nefirleri susturmuşlardır. Bundan sonra Edirne şehrinde bir kargaşanın yaşandığı velayetnamede: *“Derhâl şehri içine gulgule düşdi ki ol Otman Baba didükleri girü şehrimüze geldi. Dahi hasûdun bagrı yaslu ve muhibbün rûhı şâd oldı.”* şeklinde geçmektedir.¹⁸⁵ Bu kısa nakilden de anlaşılacağı üzere Otman Baba ve abdalları Rumeli'de bir şehre girdiklerinde o şehrin halkının çoğu Otman Baba ve abdallarının şehirlerine geldiklerinden haberdar oluyorlardı.

Otman Baba ve abdalları söz konusu müzik aletlerini ritüellerinde kullanıyorlar mıydı? Bu sorunun cevabı hakkında velayetnamede en azından

¹⁸⁴ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 151.

¹⁸⁵ A.g.e. s. 171.

fikir verici bilgiler bulunmaktadır. Velayetnamede Otman Baba ve abdallarının ateş yakıp etrafında oturarak yanlarında bulunan çalgıları çaldıkları anlaşılmaktadır. Muhtemelen bu musikiye uygun sözler de yazarak hep beraber söylemekteydiler.¹⁸⁶ Bu cümleden olarak bir ilahi repertuarının olduğu söylenebilir. Velayetnamede bu düşüncüyü destekleyeci ögeler bulunmaktadır. Velayetnamede geçen nazımların Otman Baba'nın abdalları tarafından coşkuyla söyledikleri birçok yerde geçmektedir. Bu nazımlar, genellikle Otman Baba'yı ve O'nun tarikatını övgü motifleriyle süslenmiştir. Örnek olarak bu nazımlardan birisini burada nakledeyim:

“Ve abdâllar dahi ol kân-ı velâyet hakkına cevâba gelüp zevk [ü] şevk ile ayıtdılar kim: Nazm:

Eyâ kadir ki ol demde işâret
 İdüben *kün* diyüp mülke temâmet
 Senün mu'ciz velâyetünle tag taş
 Turur dâ'im sücud içre selâmet
 Nazar kahrun cemâlinden iricek
 Yir ü gök lerze'düp eyler 'alâmet
 Ne yire kim düşe sâyen hümâsı
 Olur cennet dahi nur-ı hidâyet
 Yir ü gögi getürendür ayagun
 Anun çün nev' olup olmaz hasâret
 İzün tozına kim ki ire bayık
 Olur, ol devlet ü sâhib-velâyet
 Sana inkâr iden merdud u kezzâb
 İşi kalır u cefa ile nedamet”¹⁸⁷

Son olarak hem ateş kültünü hem de yapılan musikiyi göstermesi açısından velayetnamede geçen bir kıssa bu konuyu daha net bir hale getirecektir. Velayetnameye göre tarihen Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan

¹⁸⁶ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.225-226.

¹⁸⁷ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 174-175.

beri Rumeli'de meşhur olan Mihaloğulları'ndan Mihaloğlu Ali Beğ, Fatih Sultan Mehmed'den Üngürüs üzerine sefere çıktığı bir sırada Otman Baba ve abdallarını bir kırdan ateş yakmış ve ateşin etrafında otururken görür. Hemen atından inerek Otman Baba'nın elini öpmek ister ancak Otman Baba, Mihaloğlu Ali Beğ'in bu hareketine celallenir ve Mihaloğlu'na: *“Bak bre çirkin Tatar ki ne araya gelürsin. Tîz atuna bin şol yanan otları öteden beri dolan gel.”* diyerek Mihaloğlu'nu yanan ateşin etrafından dolandırır. Otman Baba'nın Mihaloğlu'na karşı bu tutumu velayetnamede Küçük Abdal tarafından batın ve zahir olmak üzere iki şekilde yorumlanmıştır. Birinci manayı Küçük Abdal: *“Evvelâ bâtın manâsı bu ki abdallar gürüh gürüh olmuş âteşler yanar idi ki güyâ yanar âteşün içine gelme etrâfından dolan gel ki yani gîtdüğün mahalde feth [ü] zafer gelsin bi-tedbir olma dimek olur.”* şeklinde açıklamıştır. Bu kesitten anlaşılacağı üzere ateşin etrafında oturan abdallar Mihaloğlu'nun gazaya gittiği yerdeki düşmanı temsil etmektedir. Otman Baba, Mihaloğlu'nu bu abdal ve ateşlerin etrafından dolandırması onun sefere gittiği yerde zafer kazanmasını sağlamak içindir. Küçük Abdal velayetnamede ikinci manayı ise: *“Zâhir manâsı bu idi kim meğer abdâllar taraf taraf gürühlu gürühinla od yakup oturmuşlardı. Kimse âzurde dil ve perîşân hâl itmesün.”* şeklinde açıklamıştır. Bu kesitte de Otman Baba, gerçek anlamda Mihaloğlu'nun ateşlerin etrafında oturan abdalların arasından geçerek onları rahatsız etmemesini ve olası bir gönül kırgınlığının yaşanmasını önlemek için Mihaloğluna bu şekilde bir tutum sergilemiştir. Mihaloğlu Ali Beğ, Otman Baba'nın ateşlerin ve abdalların etrafından dolaşması isteğini duyunca hemen atına binip Otman Baba'nın söylediği şekilde yanına gelerek elini öpmüştür. Bunun üzerine Otman Baba, abdalların sancak dibine koymuş oldukları çalgı aletlerine bakarak: *“Tiz ol çalgularınızı çalun niye turursız”* diyerek emretmiştir. Bu emir doğrultusunda abdalın Rum taifesinden olan Otman Baba Abdalları velayetnameye göre: *“Ol sâat sancak dibindeki tabl, kôs, surnâ ve nefiri ser-âgâz idüp ol beyâbânda”* çalmışlardır.¹⁸⁸

¹⁸⁸ A.g.e. s. 168-169.

Özetle söylemek gerekirse kalenderîlerin sürekli olarak yanlarında taşıdıkları müzik aletlerini çeşitli durumlarda çaldıklarını söylemek mümkündür. Kalenderîlerin bu müzik aletlerini bazen nazımlar eşliğinde ateşin başında ilahi söyleyerek, bazen ihvanların toplanması için, bazen de gidilen köy ya da şehirlerde geldiklerini o şehir halkına haber vermek ve dikkat çekmek için kullandıkları söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OTMAN BABA'NIN NÜFUZ KAYNAKLARI

3.1. ÇAĞDAŞI DEVLET VE TASAVVUF ADAMLARI YOLUYLA NÜFUZ KAYNAKLARI

3.1.1. Osmanlı Devlet Adamları Üzerinden Nüfuz Kazanması

3.1.1.1. Fatih Sultan Mehmed

Otman Baba Velayetnamesi'nde birçok hükümdar ismine tevafuk etmekle birlikte bu isimler içerisinde Otman Baba'nın en çok münasebet kurduğu hükümdar Fatih Sultan Mehmed olarak görünmektedir. Otman Baba, Anadolu'ya Hakan Timur ile gelmiştir.¹⁸⁹ Akabinde Batı Anadolu ve Rumeli'de faaliyet göstermeye başladığı anlaşılmaktadır. Otman Baba'nın II. Mehmed ile ilk temasının II. Mehmed'in şehzadelik sancağı olan Manisa'da olduğu düşünülmektedir. Velayetnamede, rüya yoluyla Otman Baba'nın kendisini II. Mehmed'e bildirdiği rivayet edilmektedir. Ancak Otman Baba'nın II. Mehmed ile asıl münasebeti, II. Mehmed'in Fatih ünvanını almasıyla yoğunluk göstermektedir. O, daha sonra İstanbul adını alacak olan Konstantiniyye'nin fethi ile Fatih Sultan Mehmed'in tüm başarılarına ortak olmuş görünmektedir. Hatta velayetnameye göre bu başarıların asıl kaynağı meşayihdir. Fatih Sultan Mehmed ile âlemde meşhur olması da yine meşayihin müsaadesiyle olabilmiştir.¹⁹⁰ İstanbul'un fethedildiği gün, Otman Baba, "Allahu ekber İstanbul'u aldık" diyerek fethin meşayihin bilgisi dâhilinde gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca O, İstanbul'un fethinden sonra zarar gören hisarların tamirini ve viranlarına evler inşa edilmesini Fatih Sultan

---

¹⁸⁹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 17.

¹⁹⁰ A.g.e. s. 37.

Mehmed'den önce dile getirmiştir. Velayetnameye göre bu istek, Fatih Sultan Mehmed tarafından Otman Baba'nın iradesiyle yerine getirilmiştir.¹⁹¹

İstanbul'un fethinin Osmanlı coğrafyasında bulunan halk, asker ve abdal guruplar tarafından beklendiği anlaşılmaktadır. Bu büyük fetihde abdal taifesinin nerede olduğu konusunda bir fikir elde etmek mümkün görünmektedir. Velayetnamede, evliya'l-lâhın abdalân-ı rum olarak fetihlerde desteğine işaret edilmektedir. Velayetnamenin genelinde de abdalân-ı rumun, gaziyân-ı rum ile paralel olarak hareket ettiği göze çarpmaktadır. Hatta abdalân-ı rum bir bakıma hem gaziyân-ı rumu hem de kendi taifeleri olan abdalân-ı rumu temsil etmektedir. Velayetnameye göre İstanbul'un fethi Cuma günü gerçekleşmiş görünmektedir. Ancak bu bilgi diğer Osmanlı tarihleri ve Bizans kronikleriyle uyuşmamaktadır. İstanbul'un hangi gün fetholunduğu konusu muğlaktır. Ancak bu kaynakların ekseriyetle İstanbul'un 28-29 Mayıs 1453 pazartesiyi salıya bağlayan gece fethedildiğini yazmaktadır.¹⁹² Otman Baba, İstanbul'un fethi sırasında bugün Bulgaristan'ın bir şehri olan Tırnova (Dırnava) şehrinde bulunmaktadır. Bir fikir olarak denilebilir ki abdalân-ı rum bir yerin fethinde iki şekilde etkili olmaktadır. Birincisi abdalân-ı rum taifesinin başında bulunan keramet sahibi evliyaların olağanüstülük göstererek buldukları yerden gaza ve cihada katılarak manevi olarak etki ve katkısıdır.¹⁹³ İkincisi ise evliya'l-lâhın desteğini ve kuvvetini alan abdalân-ı rumun cephede savaşarak zahiren sağladığı etki ve katkıdır. Bunlardan birincisine örnek olarak Otman Baba'nın faaliyetleri

¹⁹¹ A.g.e. s. 36.

¹⁹² Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi(Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)**, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008, s.230; Bizanslı Tarihçi Françis'den İstanbul'un Fethi, **Şehir Düştü**, çev: Dr. Kriton Dinçmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.98-99; Nicolo Barbaro, **Konstantiniyye Muharasası Ruznamesi 1453**, çev: Ş. Talip Diler, Baha Matbaası, İstanbul, 1976, s. 64-65. Ayrıca bknz; Mustafa Nuri Paşa, **Netayicü'l-Vukuat(Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi)**, haz. Neşet Çağatay, Cilt: I-II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.43-44; Steven Runciman, **Konstantiniyye Düştü**, çev: Derin Türkömer, Milliyet Yayınları, 1972, s. 209; Roger Crowley, **Son Büyük Kuşatma 1453**, çev: Cihat Taşçıoğlu, A.P.R.I.L. Yayıncılık, Ankara, 3. Baskı, 2007, s. 241-249; Levon Panos Dabağyan, **Fatih ve Fetih Olayı**, Kumsaati Yayınları, İstanbul, 2005, s.97; Franz Babinger, **Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı**, çev: Dost Körpe, Oğlak Yayıncılık, 5. Baskı, 2003, s. 102; Philip Mansel, **Konstantiniyye Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924**, Everest Yayınları, çev: Şerif Erol, 5. Baskı, İstanbul, 2008, s.1.

¹⁹³ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 152-153.

verilebilir. İkincisine örnek olarak Roger Crowley'in "Son Büyük Kuşatma 1453" isimli eserindeki şu bölüm gösterilebilir:

"Mehmet günlerden beri adamlarının moralini yükseltmek, düşüncelerini kimi kuşkulardan başka yana çekmek için özenle düşünülmüş tedbirler uyguluyordu. Mollalar ve dervişler doğru yaklaşımın yaratılmasında kilit rol oynuyordu. Binlerce gezginci din adamı Anadolu'nun yüksek platolarından ve kasabalarından ateşli dinsel beklentilerle gelip kuşatmaya dâhil olmuştu. Tozlu cübbeleri içinde dolaştılar. Konuyla ilintili kuran ayetlerini ve hadislerini okudular, şehadet ve kehanet öyküleri anlattılar. Askerlere Peygamberin Konstantinopolis'i Araplar tarafından ilk kuşatıldığında can veren yoldaşlarının izinde yürüdüğünü anımsattılar. Şehitlerin ve hepsinin ötesinde Ebu Eyüp el-Ensari'nin adı anıldı. Din adamları dinleyicilerine Peygamberin kendi sözlerini hayata geçirme onurunun onlara düştüğünü sakın, içlerine işleyen seslerle anlattı:

"Meclisinde onu dinleyenlere Peygamber şöyle dedi. Hiç duydunuz mu, bir kent ki bir yanı kara, iki yanı deniz ola? Dinleyenler cevap verdi: Evet ya Resulullah. Peygamber devam etti: Kıyamet kopmaz ta ki ben-i İshak'tan yetmiş bin asker tekbirlerle Konstantiniyye'yi fethede. Ona ulaştıklarında silahlarla ve mancınıklarla değil, "La ilahe illallah" sözleriyle savaş edecekler. Sonra ilkin denizdeki duvarlardan biri çökecek ve ikinci olarak öteki duvar ve sonra karadan yana olan ve bir araya gelen asker içeriye girecek." Peygambere mal edilen sözler gerçekte ona ait olmayabilir, ama içerdği duyarlılık ve fikir gerçektir..."¹⁹⁴

Otman Baba'nın gücünü nerden aldığı tartışmaya açık bir konu olmakla beraber bu husus hakkında velayetnameden bir takım bilgilere ulaşmak mümkündür. Otman Baba'nın, özellikle Rumeli'de zamanla halk tarafından meşhur biri olduğu ve buna paralel olarak O'nun abdallarının sayısında da bir artış yaşandığını anlaşılmaktadır. Otman Baba'nın gücünün

¹⁹⁴ Roger Crowley, **Son Büyük Kuşatma 1453**, çev; Cihat Taşçıoğlu, A.P.R.I.L. Yayıncılık, Ankara, 3. Baskı, 2007, s. 249.

kaynağını din-inanç zemininde aramak gerekir. Çünkü O, henüz Rumeli'ye yeni geçtiği yıllarda çeşitli keramet ve olaylar yoluyla nüfuzunu artırabilmiş görünmektedir. Bu nedenle Otman Baba'nın gücü, Rumeli'ye geçer geçmez insanlar üzerindeki manevi gücüyle elde ettiği nüfuzundan gelmektedir. Rumeli'de temin ettiği bu nüfuzun daha sonra nüfussal bir genişlemeye dönüştüğü görülmektedir. *Halil İnalıcık*, Otman Baba'nın aktif bir tarikat kitlesinin başında bulunduğunu, dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed'in O'ndan çekindiğine vurgu yapmaktadır.¹⁹⁵ Şüphesiz ki Fatih Sultan Mehmed döneminin katı politikaları akabinde bir muhalefet mevcuttur. Yine siyaseten Otman Baba'nın gücünden yararlanmak isteyen gruplar olabilir. Ancak tüm bunlar Otman Baba'nın manevi olarak gücünün ne olduğu konusuna ışık tutmamakta ve Otman Baba'nın bu yönünü karanlık bırakmaktadır. Bu karanlık noktanın aydınlatılması Otman Baba'nın tarikatlar tarihi içerisindeki kabulünde aranmalıdır. Belki bir nebze de olsa Otman Baba'nın paraya karşı olan tutumu bu konuyu açıklayabilir. O, hayatı boyunca paraya önem vermemiş ve kendisine ihsan edilen paraların mevcudiyetinden rahatsız olmuştur.¹⁹⁶ Fatih Sultan Mehmed'in gönderdiği paraların kimini yerlere saçmış kimini ise ihtiyacı olanlara dağıttırıştır. Ayrıca velayetnamede Fatih Sultan Mehmed tarafından kendisine büyük bir tekke yapılmak istendiği ancak Otman Baba'nın buna karşı çıktığı belirtilmektedir.¹⁹⁷ Abdalan zümresini devletten vakıf alan ve devletle uyumlu bir şekilde geçinenler ile devletten vakıf almayan ve devlete karşı muhalif tavırlarda bulunanlar olarak ikiye ayrılabilir.¹⁹⁸ Bu açıdan Otman Baba, Sultan'dan vakıf kabul etmeyen dervişler arasındadır. Şunu hemen belirtmek gerekir ki Otman Baba'nın faaliyet alanında bulunan bölgedeki halk, Otman Baba'nın manevi gücüne biat etmiş görünmektedir. Bu manevi güce sebep olan unsurların başında kerametler gelmektedir. Kulaktan kulağa anlatılagelen olağanüstü olayların halk üzerindeki etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Buna ek olarak bu

¹⁹⁵ Halil İnalıcık, "Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmet", **Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005, s. 142.

¹⁹⁶ **A.g.m.**, s. 148

¹⁹⁷ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 223.

¹⁹⁸ Halil İnalıcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 75.

kerametlerin bir devletin sultanına öğüt veya korkutma motifleriyle donatılmış şekli Otman Baba'nın tesirini büyük ölçüde arttırmış görünmektedir.¹⁹⁹ Örneğin bu kıssalardan birinde Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'e Otman sen misin yoksa ben miyim? diyerek soru sorduğunda, Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba'yı kabul eden, O'nun hâl ve hareketlerinden oldukça etkilenmiş biri olarak gösterilmesi ve her defasında Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba'yı doğrulaması ile kıssaların sonlandırılması halk üzerinde etkileyici birer faktör olarak yorumlanabilir. Bu hadisenin akabinde Otman Baba isminin halk tarafından daha çok tanındığına vurgu yapılmış ve adına velayetname yazılan tarihi bir şahsiyet olan Otman Baba ortaya çıkmıştır. O'nu meşhur eden bu kıssalarda Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmed'in başını çektiği devlet görevlileri arasında geçen diyaloglardır. Velayetname, Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmed arasındaki münasebeti baba-oğul seviyesinde aktarmaktadır. Mesela Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'in kıyafet değiştirerek bir tekkede halkın kendisi hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalıştığı bir sırada aniden ortaya çıkarak Fatih Sultan Mehmed'e "*Otman sen misin yoksa ben miyim?*" diyerek soru sorduğunda Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba'ya "*Otman sensin ben değilim babacığım*" diyerek cevap vermektedir. Bunun akabinde Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'i doğrulayarak "*Ha! Zinhar Otman benem ve sen benim oğlumsun*" diyerek O'nu kendi üstünlüğünü kabul eden biri olarak göstermektedir. Buna ek olarak her defasında Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba'yı doğrulaması ile kerametlerin sonlandırılması O'nu daha tanınır bir hale getirmiştir, denilebilir.²⁰⁰

Velayetnamede geçen tarihi şahıs isimleri büyük oranda doğruluk göstermektedir. Bu manada velayetnamede aktarılan kıssalardaki şahıslar ve bu şahısların birbirleri arasındaki münasebetler bazı fikirler edinilmesine yardımcı olmaktadır. Bu noktadan hareketle velayetnamede anlatılan olaylar

¹⁹⁹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 40.

²⁰⁰ **A.g.e.** s. 40-41.

merkeze alınarak Otman Baba'nın hangi yılda nerede olabileceği ve anlatılan olayların gerçekliğinin delillendirilebilmesi mümkün görünmektedir.

Otman Baba'ya ithafen yazılan velayetnamede Fatih Sultan Mehmed dönemi ile ilgili tarihi birçok bilgi vardır. Bunlardan birisi, Fatih Sultan Mehmed ile Uzun Hasan arasında 1473 yılında zuhur eden Osmanlı-Akkoyunlu Devletleri arasındaki savaştır. Eserin velayetname türünün bir özelliği olarak ekseriyetinde olaylar abdalân ve gaziyân taifelerinin bakış açısından dile getirilmiş olduğundan edindiğimiz bilgiler bu çerçeveden bize ulaşmaktadır. Velayetnameden takip edebildiğimiz kadarıyla Otman Baba, Uzun Hasan ile Fatih Sultan Mehmed arasında meydana gelen bu savaşta (Otlukbeli-1473) bulunmuş hatta bu savaşta yaralanmıştır. Velayetnamede bu olay, bir keramet olarak dile getirilmektedir. Otman Baba, Uzun Hasan'ın yanında bulunan ve manevi olarak güçlü bir şahıs olduğu anlaşılan Abdurrahman Baba'ya karşı savaşmıştır. Velayetnamede Otman Baba, Uzun Hasan'ın ordusundaki askerlere ithafen "akbaşı kâfir" nitelemesinde bulunmaktadır. Bu hususta akıllara iki tarafta da baba mertebesindeki kişilerin birbirlerine karşı savaşmaları ve birbirlerini kâfir olarak görmelerinin nasıl açıklanması gerektiği sorusu gelmektedir. Bu ve buna benzer çeşitli kıssalar Otman Baba Velayetnamesi'nde oldukça girift bir şekilde bulunduğundan olayların net bir şekilde açıklanması veya ortaya konulması zorlaşmaktadır. Velayetnamedeki bu kıssada savaşmak için karşı karşıya gelen iki devletin orduları içerisindeki birbirine denk güçlerin birbirleriyle mücadele ettikleri görülmektedir. Yani nasıl ki savaşta zahiren askerler birbirlerine karşı savaşıyorlarsa manevi olarak gücü bulunan şahıslarında birbirleriyle mücadele ederek birbirlerine galip gelmeye çalışmaktadır. Öyle ki yine velayetnamede Otman Baba'nın bu savaşta bazı Rumeli beylerine zahiren görüldüğüne vurgu yapılmıştır.

Velayetnamede, Otman Baba'nın da içerisinde bulunduğu Osmanlı abdallarıyla, velayetnamede adı geçen Abdurrahman Baba'nın içerisinde bulunduğu Akkoyunlu abdalları arasındaki husumet dikkat çekmektedir.

Bunun nedenini merkezi bir siyasette aramak gerekir. Bu açıdan olayların dini olduğu kadar siyasi yanı göz ardı edilmemelidir. Netice itibariyle Osmanlı Devleti ile Akkoyunlular arasındaki bu savaşta Uzun Hasan'ın bir oğlu ölmüştür.²⁰¹ Bu bilgidен hareketle Otlukbeli Savaşı'nın gerçekleştiği 1473 yılına götürmektedir. Yine velayetnameden edindiğimiz bilgiye göre Otman Baba'nın bu sırada Saray Tekkesi'nde bulunduğundan bahsedilmektedir. Saray Tekkesi'nin ise velayetnamenin diğer bölümlerinin birinde Kızılağaç (Edirne ve Kırkkilise (Kırıkkale) yakınlarında) kasabasında olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan velayetnamede Uzun Hasan'ın bir oğlunun Otlukbeli Savaşı'nda hayatını kaybettiğinden bahsedilmektedir. "Oruç Beğ Tarihi"²⁰²ne göre bu savaş, hicri 878 yılında Ramazan'ın 19'unda Cuma günü, miladi 1473 yılının Ağustos ayının 14'ünde cumartesi günü meydana gelmiştir.²⁰² Savaşın sonunda Fatih Sultan Mehmed'in ordusu, Uzun Hasan'ın ordusunu yenmiştir. Hoca Sadettin Efendi'nin "Tacü't-tevarih" isimli eserinde geçen bilgiye göre Uzun Hasan, ordusunun sağ cenahını küçük oğlu Kör Zeynel'e, sol cenahını ise büyük oğlu Mehmed'in kumandasına vermiştir.²⁰³ "Tacü't-tevarih"²⁰³e göre Uzun Hasan'ın küçük oğlu Kör Zeynel, savaş meydanında hayatını kaybetmiştir.²⁰⁴ Aynı şekilde Aşıkpaşazade'ye göre de Uzun Hasan'ın oğullarından sadece Zeynel'in savaş meydanında yakalanıp öldürüldüğünden bahsedilmektedir.²⁰⁵ Tarih kaynakları arasındaki bir çelişki hangi şehzadenin ordunun hangi cenahını kumanda ettikleri meselesidir. "Aşıkpaşazade Tarihi"²⁰⁵nde Otlukbeli Savaşı'nda iki tarafın şehzadelerinin kendi ordularının hangi tarafında savaşa katıldıkları konusu daha tafsilatlı olmakla beraber Şehzade Mustafa'nın karşısına Uzun Hasan'ın küçük oğlu Zeynel, Şehzade Bayezid'in karşısına da Uzun Hasan'ın büyük oğlu Mehmet'in denk geldiği bildirilmiştir. Tacü't-tevarih'e göre Fatih Sultan Mehmed'in başında bulunduğu Osmanlı ordusunun sol kolunu Şehzade

²⁰¹ A.g.e. s. 152–153.

²⁰² Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi (Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)**, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008, s. 233.

²⁰³ Hoca Saadettin Efendi, **Tacü't-tevarih**, Cilt: 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979. S. 128.

²⁰⁴ A.g.e., s. 129-130.

²⁰⁵ Aşık Paşazade, **Osmanoğullarının Tarihi (Tevarih-i Al-i Osman)**, haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul, 2007, s. 455.

Mustafa, ordunun sağ kolunu ise Şehzade Bayezid tutmuştur. Uzun Hasan'ın idare ettiği Akkoyunlu ordusunun ise sol cenahını Uzun Hasan'ın büyük oğlu Mehmet, sağ cenahını ise küçük oğlu Zeynel komuta etmiştir. Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Fatih Sultan Mehmed'in ortanca oğlu Şehzade Mustafa, Uzun Hasan'ın büyük oğlu Mehmed'e, Fatih Sultan Mehmed'in büyük oğlu Şehzade Bayezid ise Uzun Hasan'ın küçük oğlu Zeynel'e tevafuk etmiştir. Ancak Aşıkpaşazade'ye göre bunun tam tersi olarak Şehzade Mustafa'nın karşısına Uzun Hasan'ın küçük oğlu Zeynel, Şehzade Bayezid'in karşısına da Uzun Hasan'ın oğullarından "Aşıkpaşazade Tarihi"ndeki adıyla Uğurlu Mehmed isabet etmiştir. Uğurlu Mehmed, Osmanlı ordusuyla ilk temasta Fatih'in ordusunu bozguna uğratan Akkoyunlu ordusunun başında bulunmuştur.²⁰⁶ Uğurlu Mehmed'in, Otlukbeli Savaşı'nda 30 000 kişilik bir orduyu komuta ettiği anlaşılmaktadır.²⁰⁷ Uğurlu Mehmed'in savaş meydanında öldürülmesi savaşın seyrini değiştirmiştir.²⁰⁸ Bu tarihi kayıtlardan edindiğimiz bilgilerle Otman Baba Velayetnamesi'nden edindiğimiz bilgiler nispeten uyuşmaktadır. Velayetnameye göre Otlukbeli Savaşı'nda Uzun Hasan'ın sadece bir oğlu hayatını kaybetmiş görünmektedir. Bu noktadan hareketle Uzun Hasan'ın velayetnamede hayatını kaybeden oğlunun Zeynel olması gerekir.

Otman Baba Velayetnamesi'nde kerametlerin aktarılış biçimleri farklılık göstermektedir. Velayetnamede kerametlerin bir kısmı doğrudan, yani gerçek zamanlı meydana gelmiş bir kısmı da rüya yoluyla, yani dolaylı bir şekilde bir şahsa malum olarak meydana gelmiştir. Bu ikinci kısım kerametlerden birisi, Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmed arasında geçmektedir. Bu rüya Otman Baba'nın bir abdalına malum olmakla beraber rüyanın etkisinde kalan abdalın kendinden geçerek, bağırıp çağırmasıyla dikkat çekmektedir. Hadise, diğer

²⁰⁶ Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Klasik Dönemim Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.72-73.

²⁰⁷ Walther Hinz, **Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd (XV. Yüzyılda İran'ın Milli Bir Devlet Haline Yükselişi)**, çev: Tefik Bıyıklıoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992. S. 54.

²⁰⁸ Bu konu ile ilgili bir başka kaynak olarak bkz.İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi (İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar)**, Cilt: II. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1949, s. 101.

abdallar tarafından merak edilip öğrenilmiş ve bunun bir keramet olduğu daha sonra anlaşılmıştır. Rüya, Otman Baba'yı Osmanlı Devleti'nin padişahı, şehzadesi ve veziri ile karşı karşıya getirmektedir. Velayetnamede bu rüya motifinin sıklıkla işlenmesi Otman Baba'ya doğrudan bir meşruiyet kazandırmaktadır. Rüyada Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed de dâhil olmak üzere Şehzade Mustafa ve o sırada vezir bulunan Mahmut Paşa'ya galebe çalarak kendisinin gücünü ortaya koymaktadır. Hatta Fatih Sultan Mehmed'in canının Otman Baba tarafından bağışlanmasıyla rüya son bulmaktadır.²⁰⁹

Otlukbeli Savaşı'nda bizzat bulunan Fatih Sultan Mehmed, Şehzade Mustafa ve Mahmut Paşa ile ilgili bilgilere bir başka kıssada şu şekilde tevafuk edilmektedir. Velayetnamede geçen kıssada bir abdalın gördüğü rüyaya atıfta bulunarak Fatih Sultan Mehmed'in bu rüyadan yedi yıl kadar sonra hayatını kaybettiğini bildirmektedir. Bilindiği üzere Fatih Sultan Mehmed, miladi 03.05.1481 yılında vefat etmiştir.²¹⁰ Bu noktadan hareketle rüyanın 1474 yılında görüldüğü söylenebilir. Yine Şehzade Mustafa'nın da Otlukbeli Savaşı'ndan hemen sonra 1474 yılında Niğde yakınlarında hayatını kaybettiği bilinmektedir.²¹¹ Ayrıca aynı yıl Mahmut Paşa -ki o sırada Fatih Sultan Mehmed'in veziridir- azlolunup hapsedildiğini ve hicri 3 Ramazan 789 Pazar günü, miladi 18.07.1474 pazartesi günü idam edildiği bilinmektedir.²¹² Her iki hadisenin de velayetnamedeki bilgilerle örtüştüğü görülmektedir. Velayetnameye göre yedi yıl sonra da Fatih Sultan Mehmed'in ölmesi bu rüyaya bağlanılmaktadır.²¹³

XV. yüzyılda halkın Osmanlı Devleti'ne ettikleri şikâyetleri ve devletin bu şikâyetlere karşı aldığı tedbirler Otman Baba Velayetnamesi'nden takip

²⁰⁹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s.177-179.

²¹⁰ İsmail Hami Danişmend, **Fatih'in Hayatı ve Fetih Takvimi**, Kanaat Matbaası, Ankara, 1953. s. 19.

²¹¹ A. Sühely Ünver, Mehmet Zeki Pakalın, **Bursa'da Fatih'in Oğulları Mustafa ve Sultan Cem ve Türbeleri**, Ant Basımevi, Bursa, 1945. s.42-43.

²¹² Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi**, Haz: Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008. s. 233, 234.

²¹³ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 184-185.

edilebilmektedir. Velayetnamede resmi nitelikli belgeleri, devletten gelen hüccetler ve devlete gönderilen nameler olarak iki kısımda incelemek mümkündür. Velayetnamede devlet tarafından gönderilen birçok hüccetten bahsedilmektedir. Ancak bu hüccetler bulunamamıştır. Bu belgelerin bulunması Otman Baba'nın Rumeli coğrafyasındaki faaliyetlerini ve devletin Otman Baba ile münasebetlerini net bir şekilde ortaya koyabilir. Şimdilik sadece velayetnamede bahsedilenlerle yetinmek durumunda kalınmakla beraber bu hüccetlerin velayetnamede geçen özetlerini takip etmek mümkündür. Bu hüccet özetlerinden Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba ve abdallarına şüphyle bakdığı anlaşılmaktadır. O'nun, Otman Baba'nın ne maksatlı biri olduğunu öğrenmeye çalıştığı görülmektedir. Konuyla ilgili bir kısım, velayetnameden özetle şu şekilde geçmektedir. Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba'yı huzuruna çağırdığını bildirdiği bir hüccetnameyi Edirne'deki kadı ve subaşına iletmesi için ulak gönderir. Kadı ve Subaşı haberi alınca derhal Padişah'ın emirlerini yerine getirmek için o sırada Edirne yakınlarında bulunan Otman Baba'ya bir kişi gönderirler. Otman Baba, ulağın getirdiği haberleri dinler ancak Fatih Sultan Mehmed'i tanımamazlıktan gelir. Bunun üzerine haberi getiren kişi Fatih Sultan Mehmed'in kim olduğunu anlatır. Otman Baba'nın gelmeyeceğini düşünen haberci ona Padişah'ın iki bin akçe gönderdiğini söyler ancak Otman Baba bu haberle de ilgilenmez. Daha sonra Otman Baba hiddetlenerek haberciyi geri geldiği yere gönderir. Hüccette Fatih Sultan Mehmed'in Otman Baba'ya hürmet ettiği ve onun rızasının kazanılarak kendi huzuruna getirilmesini istediği vurgulanmıştır.²¹⁴

Bu hüccet özetlerinden ayrıca Osmanlı devlet düzeninde emir ve komuta sistemi hakkında da bilgiler mevcuttur. Örneğin Fatih Sultan Mehmed'in bir buyruğu önce bir ulak vasıtasıyla olayla ilgili bölgenin kadısı ve subaşısına iletiliyor, daha sonra bu kadı ve subaşılar ihtiyaç halinde belli miktar adam toplayabiliyorlar. Bunun yanında olayın önemine göre toplanan adamların yanında devletin önemli idari görevlileri de katılmaktadır.

---

²¹⁴ A.g.e. s. 194-195.

Velayetnameden anlaşıldığına göre halk ve ulema Fatih Sultan Mehmed'ten, Otman Baba ve abdallarına karşı tutumunda sert bir tavır beklemektedir. Bu beklenti halk tarafından dillendirilmiş ve Otman Baba'nın devlet tarafından cezalandırılacağı ortak bir fikir olarak ortaya çıkmıştır.²¹⁵ Halkın bu beklentisi devletin tutumu ile de doğrulanmaktadır. Nitekim velayetnamede Otman Baba ve abdallarının Fatih Sultan Mehmed'in isteği üzerine İstanbul'a getirildiği ve onların nereye yerleştirileceği konusu önemli beylerin toplandığı meclis divanında konuşulup hükmedilmiştir. Velayetnameye göre önce alınan karar Otman Baba ve abdallarının Atmeydanı'nda çengellere asılarak ve kazıklara oturtularak idam edilecekleri yönündedir. Ancak bu husus daha sonra vezir tarafından Fatih Sultan Mehmed'e iletilir. Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba ve abdallarını Kılıç Manastırı'nda bekletmelerini emreder.²¹⁶ Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'da yüzden fazla kilise ve manastır hayır sahiplerinin eliyle ya cami ya da hankah yapılarak tarikat yolunda olanlara barınak olmuştur.²¹⁷ Velayetnamede adı geçen Kılıç Manastırı'da bu barınaklardan biridir. Otman Baba ve abdalları burada bir süre vakit geçirmişlerdir.

Velayetnamede sadece özetlerine ulaşabildiğimiz name ve hüccetlerin bulunamaması yukarıdaki olayların gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediğini tartışmaya açmaktadır. Devlet tarafından bizzat muhatap alınan bir Otman Baba ve abdallarının faaliyetlerini belgeleyemsek de en azından O'nun ve abdallarının XV. yüzyılda Rumeli coğrafyasında devletin dikkatini çekecek ölçüde faal oldukları fikrine velayetnameden sahip olabilmekteyiz.²¹⁸

Velayetnamede, devlet tarafından bizzat Otman Baba'nın konu edildiği ikinci kısım belgeleri devlete şikâyet amaçlı gönderilen nameler oluşturmaktadır. Otman Baba'nın halk arasında söylediği fikir ve sözlerinin akabinde Rumeli'de giderek nüfuzunu güçlendirmesi ulema arasında

²¹⁵ A.g.e. aynı yer.

²¹⁶ A.g.e. s.206.

²¹⁷ Hoca Saadettin Efendi, **Tacü't-tevarih**, Cilt: 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979. S. 293.

²¹⁸ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 192-193.

tartışmalara yol açmıştır. Edirne uleması ile Otman Baba ve abdalları arasındaki anlaşmazlığı konu edinen bir kıssada ulema, devlet ve Otman Baba hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Otman Baba'nın Edirne uleması tarafından Fatih Sultan Mehmed'e şikâyetiyle beraber başlayan kıssada ulema, Otman Baba'nın İslam'a aykırı söyleyiş ve hareketlerini dile getirerek O'nun devlet tarafından cezalandırılmasını istemektedir. Buna karşılık Fatih Sultan Mehmed ilk başta çok hiddetlenip Edirne kadısı ve subaşısına bir hüccet göndererek Otman Baba ve abdallarının gereken cezaya çarptırılmalarını buyurmuştur. Bu noktadan sonra kıssada Otman Baba'nın kerameti devreye girmektedir. Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed'in rüyasına girerek onu öldürmekle tehdit eder. Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba'yı rüyasında görünce yaptığı işten pişman olup Otman Baba'dan af diler. Böylece Fatih Sultan Mehmed rüyadan uyanarak daha önceden göndermiş olduğu hüccetteki hükmün iptali için bir başka ulak ile haber gönderir. Fatih Sultan Mehmed, daha sonra başka bir hüccetle Otman Baba'yı huzuruna çağırmaya karar verir.

Sonuçta Otman Baba'nın aleyhinde gelişen bir olay, Otman Baba'nın daha güçlü bir şekilde kendini kabul ettirmesiyle sonuçlanır. Bu ve buna benzer kıssalardan hareketle Otman Baba konu edilerek devletin kurumları arasında resmi bir belge teatisinin olduğu anlaşılıyor. Ancak belgelere ulaşamadığından kesin bir ilişkiden bahsedilememektedir. Buna rağmen bu kıssalar, en azından Otman Baba'nın gerçekten dikkate değer biri olduğunu göstermesi bakımından önemli görülmektedir.²¹⁹

Velayetname'de önemli doğa olaylarına da vurgu yapılmaktadır. Mesela bir kıssada İstanbul'un büyük bir bölümünü sular altında bırakan bir selden bahsedilmektedir. Öyle ki bu fırtınada bir yıldırım Fatih Sultan Mehmed'in sarayının bir ucuna düşmüş ve Padişaha ait olan ve sarayın yıldırım düşen tarafında beslenen kuşlarının çoğunu helak etmiştir. Bu olayı kendisine bir işaret olarak nitelendiren Fatih Sultan Mehmed, saraydaki

---

²¹⁹ A.g.e. s. 190-191.

müneccimler dâhil ulema ve füzelasını toplayarak bu konuyu aydınlatmaları için onlardan talepte bulunmuştur. Netice itibariyle kıssada Fatih Sultan Mehmed'in sorularına cevap olarak Otman Baba gösterilmiş ve Otman Baba'nın gücüne vurgu yapılmıştır. O'nun yüz yirmi dört bin peygamberin gücüne sahip olduğunu söyleyen ulema ve füzela karşısında Fatih Sultan Mehmed'in endişeye düştüğünden bahsedilmiştir. Diğer bir husus da İstanbul'a getirilen Otman Baba ve abdallarına ne yapılacağı konusudur. Fatih Sultan Mehmed'in son olarak yaşadığı sel felaketinin de etkisiyle Otman Baba'ya ve abdallarına herhangi bir ceza verip vermeyeceği konusunda tereddüt yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada Fatih Sultan Mehmed, ulemeden tavsiyeler istemiştir. Ulema, Otman Baba'ya zarar verilmese de abdallarının bir kısmının kazığa oturtulup çengele asılarak fitne odağı olarak gördükleri bu taifenin muhtemel taraftarlarının önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu açıdan Fatih Sultan Mehmed'in ve ulemanın Otman Baba'yı ve ona bağlı olan abdalları bir tehdit olarak algıladıkları söylenebilir. Kıssadan da anlaşıldığı üzere Fatih Sultan Mehmed'in de en azından bu abdalların bir kaçını kazığa oturtmak ve çengele geçirmek yoluyla hükmetme taraftarı olduğu anlaşılmaktadır. Kıssada ilginç bir nokta ise bir abdal tarafından görülen rüya yoluyla Otman Baba ve abdallarının, Fatih Sultan Mehmed ve askerleriyle savaştırılmasıdır. Burada nasıl Otman Baba ve abdalları ulema tarafından şirkin ve fesadın kaynağı olarak görülüyorsa, kıssanın sonundan anlaşıldığı üzere Fatih Sultan Mehmed ve başında bulunduğu askerleri de Otman Baba'nın abdalları tarafından münkir yani inkâr edenler şeklinde görülmüştür. Kıssada Fatih Sultan Mehmed ve askerleri ejderha ve yılan olarak tasvir edilmektedir. Sonuç itibariyle O, Otman Baba ve abdalları tarafından yenilerek geri çekilmiş ve Otman Baba'nın müsaadesiyle hayatta kalmıştır.²²⁰

Netice itibariyle Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmed arasındaki münasebet, tarihi birçok bilgi sunmaktadır. Bu bilgiler diğer Osmanlı kronikleriyle mukayese edildiğinde

---

²²⁰ A.g.e. s. 208-211.

büyük bir çoğunluğunun tarihi olaylarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Velayetnamenin ihtiva ettiği bilgiler, sadece Fatih Sultan Mehmed hakkında değildir. Velayetnamede Fatih Sultan Mehmed döneminin özellikle de Rumeli coğrafyasında ileri çıkmış önemli devlet adamları hakkında da bilgiler mevcuttur. Velayetnamede geçen bu devlet adamları ve onların Otman Baba ve abdallarıyla münasebeti hakkında bilgileri çalışmanın bu bölümünde nakletmek yerinde olacaktır.

3.1.1.2. Hadım Süleyman Paşa

Velayetnamede bir diğer tarihi bilgi ise Karaboğdan üzerine yapılan seferdir. Bu seferde Fatih Sultan Mehmed ordunun başına Süleyman Paşa'yı geçirmiştir. Velayetnameye göre Fatih Sultan Mehmed, Süleyman Paşa'yı Otman Baba'ya danışması için göndermiştir. Otman Baba, Süleyman Paşa'ya bu sefere çıkmaması için nasihatte bulunmuş ancak Süleyman Paşa bu bilgiyi Fatih Sultan Mehmed'e bildirmemiş ve Karaboğdan seferine çıkmıştır. Bu hadisenin kıssası velayetnamede şu şekilde geçmektedir:

“Dahi ol vakt evvel bahâr içre Sultân Mehemed diledi ki ol hînde bir ser-leşkerin Karaboğdan iklimine ğazâyâ göndere. Ve ana Süleymân Paşa dirler idi. Pes bir gün ol Süleymân Paşa Sultân Mehemed emrinle ol kân-ı velâyetün nazarına geldi. Ve mübârek elin öpüp dahi karşısına oturdı. Ve cevâba gelüp ayıtdı ki: Ey kân-ı kerem oglun Sultân Mehemed beni sana virüpdü ki ben garîbüne kâfir illerine gazâyâ gitmege destür u himmet idesin didi. Çün ol kân-ı velâyet ol Süleymân Paşa'dan bu haberi işitdi, cevâba gelüp ayıtdı ki: Uşda çobânsın varasın ki sakın ol suyu öte yakaya geçme ki yohsa seni ne gerekse iderler didi. Dahi celâl üzerine gelüp ol Süleymân Paşa'yı nazarından redd eyledi. Ve ol nedâmet üzre Sultân Mehemed'e varup ol kân-ı velâyetün didügi kelâmları hacâletinden gayr-ı libâs ile beyân eyledi. Ve yalan söyledi ki dimesünler ki sâhib-i şecâat ve sahib-i leşker degül imiş diyü. Pes el-kıssa çün bunca bin sipâhi leşker ile varup Tuna suyun

öte yakaya geçdi. Ol kân-ı velâyetün nefesin eslemeyüp ol Karaboğdan kâfirinle çün mukâbil oldı. Ve ol mukâbil olduğı günün gecesi bir gönli gözi açık gâziler serveri bir nev-civân ol gece bir vâkıa müşâhede eyler. Ve görür ki bu iki leşker bir birine mukâbil olmuş. Ve dahi Sarı Saltuk Baba rahmetu'l-lâhi ^caleyh elli yedi bin Rüm abdâllarla kılıç tartup bu iki leşker bir birinle ceng iderken kâfir leşkerin kırmağa başladılar. Dahi bu hâl üzerinde iken bu iki leşkerün arası karcaşur gibi olur. Dahi Sarı Saltuk hazretleri elli yedi bin Rüm abdâllarla kâfir ceyşi tarafından yana olup bu ehl-i İslama seyf ururlar. Çün bu hâli ol gâzi bu neve görür. Sarı Saltuk yanma varır. Eline ayağına düşüp aydur: Ey güzel sultânım ne hâldür ki biz gâzilerüne yardım iderken döndün şimdi kâfire yardım idüp bizi kırarsın dir. Öyle olsa ol kân-ı Kerem dahi aydur ki: Ol vakt Hakk'un emri öyle olmuşdı. Ve şimdi böyle oldı dir. Çün ol yigit Sarı Saltuk serverden bu haberi işidür. Cevâba gelüp aydur ki: Ey kân-ı kerem yâ benüm hâlüm niçe olur n'eyleyeyüm dir. Sarı Saltuk dahi cevâba gelüp aydur ki: Atına bin geldüğün yola turma kaç dir. Çün ol gece geçdi. Sabâh olup âlem nur-ı envâr ile şerîf ü müzeyyen olur. Dahi ol iki leşker bir birine mukâbil oldukda evvel küffar üzerine ehl-i İslâm gâlib olur. Sonra ehl-i İslâm üzerine kâfir gâlib olup ehl-i İslâmı küffar leşkeri târ-mâr eyler. Ve bu hâl ü vâkıadan önürdi bir gün İstanbul'da ol kân-ı velâyet Kılıç Manastırı'nda bir meydâna çıkup otardı. Ve mecmu abdâlları nazarına cem idüp divân bağladı. Ve saltanat u eyvan birle sohbet-i ezeliyyesin söyledükden sonra Karaboğdan tarafına nazar saldı. Ve mübârek elin gözine gölgelendüriip üç kez ol tarafa mübârek elin saldı. Ve gel Sarı Saltuk gel didi. Üç kez böyle çağırdı. Pes bu remz idi ki ol kân-ı velâyet bu arada işâret idüp cevâba geldi. Ol ehl-i İslâm'un hâli öyle olıcak idi ki oldı. Zîrâ her ilme âlim olup ol zamânun kutbı ve sâhib-i tasarrufı ol kân-ı velâyet idi ki gel Sarı Saltuk diyü emri birle ol hâli ve ceng [ü] gavgayı fi^cle getürdi. Amma ol nesne ki takdir ü rızâ-yı İlâhi idi, ol kân-ı velâyet Süleymân Paşa'ya nazarına geldükde dimiş idi. Ve ol hod-binlik idüp kazâyâ karşı vardı. Ve hor u melâmet olup Sultân Mehemed nazarına geldi. Çün Sultân Mehemed ol Süleymân Paşa'yı gördi, su'âl itdi ki: Kanı Otman Baba'm sana nefes itdüğü remz ve nefes aceb niçün muhâlif geldi diyü cevâb itdi. Çün Süleymân Paşa

*Sultân Mehemed'den bu haberi işitdi, cevâba gelüp ayıtdı ki: Uş başum uş kılıcun ki Otman Baba ol vakt bana bu iş böyle olacağı dimiş idi. Ammâ hazretüne bir nev^c ile beyân itdüm ki ben bir iş başarup nazarına yüz aldığıyla gelem sandum didi. Çün Sultân Mehemed bu haberi ol paşadan bu neve işitdi. Havâtırma be-gâyet güc gelüp ol paşayı azl eyledi. Dahi ol kân-ı velâyetün her işe kâdir ü muttali' oldugma çün vâkif oldı. Ve cevâba gelüp evsâf-ı velâyetün hakkına ayıtdı.*²²¹

Velayetnamede geçen bu vakıa tarihi bilgilerle paralellik göstermektedir. Velayetnamede adı geçen Süleyman Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in 1475 yılında Rumeli Beylerbeyi olduğu anlaşılan Hadım Süleyman Paşa'dır. *Oruç Bey Tarihi*'nden anlaşıldığına göre O, önce Arnavut İskenderiyyesi üzerine sefere gitmiştir.²²² Burasının fetholunamaması üzerine Kara-Boğdan üzerine yönlendirilmiştir.²²³ Arnavutluk İskenderiyyesi de denilen İşkodra Kalesi'nin alınamaması Arnavutluk üzerine yapılan bu seferi gölgede bırakmıştır. Bu başarısızlık Kara-Boğdan Kırallı'nı cesaretlenmiş görünmektedir.²²⁴ Kara-Boğdan kuvvetleriyle Osmanlı ordusu arasında cereyan eden çatışma sonuçsuz kalmıştır.²²⁵ Süleyman Paşa'nın bu seferde 30 000 kişiye yakın bir ordunun başında bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu ordu ile Tuna Nehri'ni geçen Süleyman Paşa, Kara-Boğdan kuvvetleri karşısında hayatını güçlükle kurtarabilmiştir.²²⁶ Bu savaşın tarihi, *Oruç Beğ*'de hicri 4 Ramazan 879 Perşembe günü, miladi 12 Ocak 1475 yılına tekabül etmektedir.²²⁷ Otman Baba Velayetnamesi'nde, bu vakıa hakkındaki kıssa: "...Çün ol kân-ı velâyet ol Süleymân Paşa'dan bu haberi işitdi, cevâba gelüp ayıtdı ki: Uşda çobânsın varasın ki sakın ol suyu öte yakaya geçme ki yohsa

²²¹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s.227-228.

²²² Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi(Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)**, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008, s. 126.

²²³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi (İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar)**, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1949, s.79-80.

²²⁴ Mustafa Nuri Paşa, **Netayicü'l-Vukuat(Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi)**, haz. Neşet Çağatay, Cilt: I-II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.49-50.

²²⁵ Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi(Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)**, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008, s.233.

²²⁶ Selahattin Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s.223-224.

²²⁷ **Oruç Beğ Tarihi**, s.233-233.

*seni ne gerekse iderler didi... Pes el-kıssa çün bunca bin sipâhi leşker ile varup Tuna suyın öte yakaya geçdi. Ol kân-ı velâyetün nefesin eslemeyüp ol Karaboğdan kâfirinle çün mukâbil oldı...*²²⁸ şeklinde geçmektedir. Velayetnamede, Tuna Nehri'nin diğer tarafındaki düşman hakkında bilgi verecek kadar ayrıntı mevcuttur. Bu bilgilerden hareketle Otman Baba'nın 1475 yılında İstanbul'daki Kılıç Manastırı'nda ikamet ettiğini söylemek mümkündür.

3.1.1.3. Sinan Paşa

Velayetnamede geçen önemli devlet adamlarından biri de Sinan Paşa'dır. Velayetnamede Sinan Paşa'nın Otman Baba ile münasebeti nispeten ayrıntılı ve dikkat çekicidir. Sinan Paşa ile Otman Baba arasındaki bu münasebet çerçevesinde velayetnameden edinilen bilgi doğrultusunda Otman Baba hakkında tarihi bir takım saptamalar yapmak mümkündür. Velayetnameye göre Otman Baba, İstanbul'da bulunan Kılıç Manastırı'nda ikamet ederken, Fatih Sultan Mehmed, o sırada veziri olan Sinan Paşa'yı kazasker, defterdar, şehir subaşı, sipahi, beyler ve hacılar da dâhil olmak üzere yüze yakın adam ile Otman Baba'ya göndermiştir. Bu durum Otman Baba'nın Fatih Sultan Mehmed tarafından oldukça dikkate alındığını göstermektedir. Gönderilen heyet, Otman Baba'nın kim olduğu ve amacının ne olduğu hakkında bilgi edinmeye çalışmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in bu derecede kalabalık ve önemli devlet adamlarını Otman Baba'nın yanına göndermiş olması bu düşünceyi desteklemektedir. Otman Baba'nın bu kalabalık heyete karşı ene'l-hak yani vahdet-i vücudçu bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Mesela gelenler arasında bulunan kazaskerin nereden geldiniz sorusuna "*Bin yıldır ki yukarı gökde idüm ki uş yire indüm.*", "*Dahi bir bölük Horasan tenbelleriyüz varuz hoşuz uş vahdetdeyüz*" diyerek cevap verdiği görülmektedir.

²²⁸ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s.227.

Padişah'ın veziri, kazaskeri ve subaşı ile yüze yakın adamın bu ziyareti, Otman Baba ve abdallarının Osmanlı Devleti'nin dini ve sosyal teamülleri ile ne kadar farklılık gösterip göstermediklerini anlamaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuyu açıklığa kavuşturmak için kazaskerin Otman Baba'ya *"Babacığum Tanrı'yı bilür misin?"*, *"Gel imdi ol söyleşdüğün Tanrı'yı bize dahi göster"* sorularını yönelttiği görülmektedir. Otman Baba, bu sorulara karşılık olarak *"Şimdi ben Tanrı ile söyleşüp gelürem"*, *"Yâ bu söyliyên kimdür"* cevaplarını vererek Osmanlı Devleti'nin veziri, kazaskeri ve subaşısına karşı ene'l-hak davasını alenen ilan ettiği görülmektedir. Öte taraftan Otman Baba ve abdallarının Osmanlı toplumu içerisinde bir tehdit unsuru olup olmadığını öğrenmek için Fatih Sultan Mehmed'in veziri Sinan Paşa, *"Babacığum üçlerün kırkkanın var imiş görelüm"* diyerek Otman Baba ve abdallarının miktarını öğrenmek için manastır içerisine toplatmıştır. Bu istek üzerine Kılıç Manastırı'nda Otman Baba'nın yüz yetmiş üç tane abdalı bir araya toplanmıştır. Bunu gören Sinan Paşa *"Ne çok abdâllarun var"* diyerek düşüncesini dile getirmiştir. Sinan Paşa'nın bu tutumu Otman Baba tarafından sert bir şekilde karşılanmış ve Sinan Paşa'ya *"Uş meydân kes başların ur boyunların"* diyerek tepkisini göstermiştir. Bu cevaptan sonra Sinan Paşa, Otman Baba ve abdallarının Osmanlı Devleti tarafından hangi statüde gördüğünü *"Revâ mıdur ey sultânüm ki biz Rum abdâllarınun boynun uralum. Biz Rum abdallarımın hâk-i pâyyüz"* diyerek göstermiş ve kasıtlarının Otman Baba ve abdallarına zarar vermek olmadığını vurgulamıştır. Sinan Paşa bu anlayışını velayetnamede *"Hâşâ li'l-lâh ki babacığum biz ol kasda gelmedük"* diyerek desteklemiştir.

Sinan Paşa ve adamları, Fatih Sultan Mehmed'in isteği üzerine Otman Baba'yı ve abdallarını teftiş amacıyla bu ziyareti gerçekleştirmiş görünmektedir. Sinan Paşa'nın *"Abdâllar şe'ninde babacığum sen bunlara ne okudursın. Ve bizi dahi bunlarçılâyım eyle"*, *"Babacığum sen kangı iklimden geldün ve ne yirlisün"* gibi cümleleri bu düşünceleri desteklemektedir. Otman Baba, Sinan Paşa'nın bu soruları karşısında kendisinin ve abdallarının niyetini *"Bunlar Tanrı'ya secde idüp şükr iderler"*, *"Lâ-mekân sultânıyam"*

varam hoşam ve Tanrı'yı görmedinüz ise ayne'l-yakinle müşâhede eylen. Ve ben bi-zevâl sırrıyam" diyerek açık bir şekilde dile getirmektedir. Netice itibariyle velayetnameye göre Otman Baba, Sinan Paşa ve adamlarının huzurunda ene'l-hak davasını sürdürmüş görünmektedir.

Velayetnameye göre Sinan Paşa, Otman Baba'dan etkilenmiş ve Otman Baba'ya yüz akçe vermesi için defter yazıcısına emretmiştir. Ancak Otman Baba, bunu kendisini tuzağa düşürmek için yapılan bir hareket olarak görmüş ve bu akçeleri kabul etmemiştir. Tüm bu söyleşiden sonra Otman Baba, Sinan Paşa ve yanındaki adamlarına *"Ben kimem ve bana niye geldinüz"* diye sormuştur. Sorusuna karşılık olarak subaşı *"Uş nazaruna niyâza geldük ki Otman Baba'sın ersin"* diyerek cevap vermiştir. Bu cevap Sinan Paşa ve adamlarının Otman Baba'nın nüfuzunu kabul ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak Sinan Paşa'nın bu tutumu Otman Baba ve abdallarının cezalandırılmasını isteyen ulema tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu istek Ulema tarafından Sinan Paşa'ya *"Kanı ol da'vâ-yı Hudâyî ve Muhammed ve İsa iden kimseye ne eyledinüz ki elbetde şerî'at ahkâmın yirine getürün ki âşikâr-ı zamândur"* denilerek iletilmiştir.

Sinan Paşa'nın vezirlik yaptığı 1470-1477 yılları arasında ulema arasında bir fikir ayrılığından bahsedilebilir. Ulema, Hoca-zade, Molla Lütfi, Ali Cemali Efendi gibi serbest düşünenler ile Karamani Paşa, Hatip-zade, Molla İzari, Efdal-zade, Ahaveyn gibi mutaassıp düşünceli zümreler olmak üzere ikiye ayrılmış görünmektedir. Sinan Paşa'nın da içerisinde bulunduğu birinci zümre o zamanın münevverlerinin toplantı yeri olan Şeyh Vefa Tekkesi'nde toplanmaktadır. İkinci zümre ise Şeyh Vefa Tekkesi'nde toplanan bu kişileri itikatsızlıkla itham eden ulemadan oluşmaktadır.²²⁹ Velayetnamede Sinan Paşa'nın önünü kesip Otman Baba ve abdallarının cezalandırılmasını isteyen ulema gurubu muhtemelen bu ikinci zümre olmalıdır. Velayetnamede Sinan Paşa bu ulema gurubuna *"Ey 'ulemâ-yı zamân benüm dahi siz kadar aklum ve fehm-i idrâküm vardur, ammâ ol*

²²⁹ Hasibe Mazıoğlu, "Sinan Paşa", İA, C. 10, s. 666-667.

kimse siz fikr ü tasavvur itdüğünüz kimse degüldür” diyerek tepkisini dile getirmektedir. Sinan Paşa'nın Otman Baba ve abdallarının başta ene'l-hak olmak üzere tasavvufi itikatlarına sert bir şekilde karşılık vermemesi, Sinan Paşa'nın bu serbest düşünceye sahip olmasıyla açıklanabilir.

Velayetnamede bu hadisenin Otman Baba'nın müridi olan Küçük Abdal tarafından yazıldığı göz önünde tutulursa kıssanın bir kısmında Otman Baba'nın gücünü tasdik eden unsurlar dikkat çekmektedir. Kıssada Otman Baba, Sinan Paşa ve adamlarından çekinmemiş ve onlara karşı tepkisini hemen göstermiştir. Sinan Paşa, Otman Baba tarafından haramilik yapmakla suçlanmış ve Otman Baba, Sinan Paşa'yı askerlerini öldürmekle tehdit etmiştir. Bununla da yetinmemiş ve Sinan Paşa'yı zorla atına bindirerek huzurundan kovmuştur. Tüm bunlara rağmen Sinan Paşa Otman Baba'dan etkilenmiş ve O'nu yanındaki adamlarına, ulemaya ve Fatih Sultan Mehmed'e karşı övmüş ve O'nun üstünlüğünü kabul etmiştir. Bunun üzerine Velayetnameye göre Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba'yı devlete şikâyet etmeyi yasaklamıştır. Bundan sonra şikâyet edenlerin ikiye biçilip denize atılmasını emretmiştir.²³⁰

Velayetnamede Sinan Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in has veziri olarak takdim edilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in veziriazamlığını yapan Sinan Paşa, Fatih Sultan Mehmed döneminin önemli müderrislerinden biridir. O, Edirne'de Darü'l-hadis Medresesi'ne bizzat Fatih Sultan Mehmed tarafından tayin edilmiştir. Daha sonra Fatih Sultan Mehmed, Sinan Paşa'yı 1470/1471 yılında vezirliğe getirmiştir. Ancak kısa bir süre sonra 1476/1477'de vezirlikten azledilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in Sinan Paşa'yı azlederek hapse attırması ulema arasında infiale neden olmuştur. Ulema, Sinan Paşa'nın hapisten çıkarılmadığı takdirde yazdıkları kitapları yakıp, Osmanlı Devleti'ni terk edeceklerini söyleyerek Fatih Sultan Mehmed'e baskı yapmışlardır. Fatih Sultan Mehmed bu tazyik karşısında geri adım atarak

²³⁰ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 212-217.

Sinan Paşa'yı hapisten çıkarmıştır.²³¹ Bu tarihten itibaren Sinan Paşa, İstanbul'dan uzaklaştırılmış ve Sivrihisar kadılığı ve müderrisliğine tayin edilmiştir. Tarihi bir sima olarak kaşımıza çıkan Sinan Paşa'nın tarihi kayıtlara göre en azından 1470-1477 yılları arasında vezirlik görevini ifa ettiği anlaşılmaktadır.²³² *Mecdî*'nin kaydına göre de 1477 yılında Gedik Ahmet Paşa'nın yerine veziriazamlığa getirilmiş ancak aynı yıl bu görevinden azledilmiştir.²³³ *Oruç Beğ Tarihi*'nde Sinan Paşa'nın, Gedik Ahmet Paşa ve Yörgüçoğlu Hızır Beğ ile beraber azledildiği ve yerlerine Nişancı Paşa'nın veziriazam tayin edildiği yazmaktadır.²³⁴ Velayetnamede geçen kıssada Sinan Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'in has veziri yani veziriazamı olduğu göz önünde tutulursa, kıssanın 1477 yılında geçtiği söylenebilir. Bu bilgiler ışığında Otman Baba ve abdallarının 1477 yılında İstanbul'da Kılıç Manastırında ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Oruç Beğ Tarihi'nde Fatih Sultan Mehmed'in bu sırada Edirne'de ikamet ettiği yazmaktaysa da Anonim Tevarih-i Al-i Osman'da Fatih Sultan Mehmed'in 1477 yılında İstanbul'da ikamet ettiği yazmaktadır.²³⁵ Velayetnamede bu konu ile ilgili açık bir bilgi olmasa da Fatih Sultan Mehmed'in bu sırada İstanbul'da ikamet ettiği ihtimali kuvvetlidir.

Özetle Velayetnamede Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlı Devleti'nin diğer ileri gelen devlet adamlarıyla geçen fasılların tarihi bilgiye haiz olduğu ortadadır. Ayrıca bu bilgilerin Otman Baba ve abdallarına nüfuz ve nüfus kazandırmak için anlatılan ve yazılan hadiseler olduğu da söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında asıl mesele, tarihi gerçek bilgi ile yazarın meşruiyeti tasdik için eklemiş olduğu motiflerin doğru anlaşılmasıdır. Bu yaklaşım doğru bir şekilde uygulandığında Otman Baba Velayetnamesi'nden özellikle XV. yüzyıl Rumeli tarihi için azami ölçüde faydalanılabilir.

²³¹ Ahmet Gül, **Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Daru'l-Hadislerin Yeri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 143-144.

²³² Aylin Koç, "Sinan Paşa", **DİA**, C. 37, s.229-230.

²³³ Edirmeli Mehmed Mecdi, **Terceme-i Şakayık**, İstanbul, 1269, s.194.

²³⁴ Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi(Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)**, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008, s. 128-129.

²³⁵ **Anonin Osmanlı Kroniği**, Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000, s. 129.

3.1.2. Tasavvuf Zümreleri Üzerinden Nüfuz Kazanması

Tarikatların faaliyetleri konusunda Osmanlı Devleti de dâhil olmak üzere birçok devlette tartışmalar zuhur etmiş ve bu tartışmaların neticesinde birçok tarikatın faaliyetleri sıkı bir takibe alınmıştır.²³⁶ Osmanlı Devleti, tekke veya zaviyelerin faaliyetlerine düzen getirmeye çalışmıştır. Bu maksatla tekke veya zaviyelerden vergi konusunda ısrarcı davranılmamıştır. Osmanlı Devleti, önemli tasavvuf ehline yardımlarda bulunmuştur.²³⁷ Tekke veya zaviyelerin bu avantajlı statüsünden yararlanmak isteyen kişiler, Otman Baba Velayetnamesi'nde de dile getirilmiştir. Velayetnameden anlaşıldığı kadarıyla XV. yüzyıl Osmanlı Devleti sınırları dâhilindeki Rumeli coğrafyasında bu gibi durumlar sıklıkla cereyan etmektedir. Velayetnamede sadece evliyanın kim olduğu bilgisine değil aynı zamanda evliya olduklarını iddia eden bazı kişilerin evliya olmadıkları konusunda da bilgiler mevcuttur. Mesela velayetnameye göre evliya-u'l-lâh içerisinde mürid ile ona eğitim veren mürşit tanımında, mürşitin yeryüzünde her şeyde Allah'ın tezahürünü gören kişi olduğu ve yine mürşitten ilim alan müridin de dünya ve ahiret âleminde tüm makamları keşfeden kişi olduğuna vurgu yapılarak son aşama olarak kutbü'l-aktab mertebesi gösterilmektedir. Buna karşın bazılarının çıkıp "şeyh-i meşayih ü halefiyüz" deyip halkı etraflarına taplayan kişilerin evliyalıkla ilgilerinin olmadığı gibi evliyanın sözlerini halka satan dellallere benzeterek bu işi yapanların yalancı olduklarının altı çizilmektedir. Bu uyarılar açısından Otman Baba Velayetnamesi halkı bilinçlendirmeye çalışan bir hüviyet göstermektedir. Kimilerinin halife, kimilerinin de çelebi ünvanı ile birçok mal biriktirdiklerine vurgu yapılan velayetnamede Hz. Muhammed (s.a.v)'den örnekler verilerek Peygamberin bile sadece bir hırkası varken evliya-u'l-lâhın malının olamayacağını altını çizilmektedir. Mal biriktirme kaygısıyla halife ve çelebi ünvanlarını kullanarak ortaya çıkanların yalancı olduklarını ifade ettikten sonra bunları, "Pes öyle olsa evliya ata binüp önince ve ardınca

²³⁶ Haşim Şahin, "Otman Baba", **DİA**, C. 34, s. 8.

²³⁷ Hoca Saadettin Efendi, **Tacü't-tevarih**, Cilt: 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979. s. 263-264.

tazılar ve zagarlar ile av mı kovalar?” şeklinde soru sorarak yalanlamaktadır.²³⁸ Otman Baba ve abdallarının yalancı evliyalar ile ilgili düşüncelerini göstermesi bakımından şu kıssa önemlidir:

“...Pes ol kân-ı velâyet nazarında ol abdâl varup kâdı öninde çün diz çökdî. Ve kâdıya ayıtdı ki: Bizi da'vet itmekden murâd nedür diyü cevâb eyledi. Pes kâdı dahi cevâba gelüp ayıtdı ki: Otman Baba'ya sırr-ı Yezdân dir imişsiz. Ve envâ' dürlü harekât idüp Mü'min Dede'ye teslim ü râzı olmaduginuzdan sebeb nedür didi. Çün ol abdâl kâdıdan bu kelâmı işitdi. Pes cevâba gelüp ayıtdı ki: Bilmiş ve âgâh olun kim Mü'min Dede ol kimsedür kim Hazret-i Risâlet nitekim buyurmuşdur: Ed-dünyâ cıfetün ve tâlibühâ kilâbud* didügi hâldür ve ol hâllü kimesne ve hem kutb-ı 'âlem ile sikke vü süret çekişür ve zerrâk u sâlûs ve münkir-i velâyetdür hakkı koyup bâtıla hak diyicidür. Pes anun hâline ve fi'line niçe teslim ü râzı olavüz dedi. Bârî ve hem sırr-ı Yezdân diyüp Otman Baba'ya i' tikâd itdügümüzün bir ma'nâsı oldur kim velâyete hicâb [u] nikâb ve vâsıta-i Hak tarafından hiç ahd yokdur kim kutb-ı 'âlem ana vâkıf olmaya. Pes zîrâ velâyet ilhâm-ı Rabbânî ve mahrem-i Yezdânî ve esrâr-ı Sübhânî'dür. Bade ve hem ol kân-ı velâyetün nutk-ı ezeliyyesi şöyledür kim: Ben Hak'la Hak ve hem-râh-ı mutlakam dir. Ve hem sırr-ı Sübhân ve Muhammed ve İsâ ve Müsâ ve Âdem benem dir. Ve dahi elimizden ne gelürse işleyün diyü cevâb ider. Pes öyle ise nitekim Hazret-i Monlâ ayıtdı: Piri men Hudâyi men didügi ma'nâ ne ma'nâ üzre isbât ise ben dahi pîrimüzi ol isbâtdan dahi a'lâ vü yakîn ü muhakkak bilürüz. Ve 'ayne'l-yakînümüz ile gördüğümüz sırr-ı Yezdân'a taparuz. Nitekim Hazret-i 'Alî kerrema'l-lâhi vechehü hazretlerinden su'âl itmişler ki: Kankı Tann'ya taparsın dimişler. Hazret-i 'Aliyyü'l-velî dahi cevâbında dimiş ki: Gördüğüm Tanrı'ya taparım dimiş. Pes öyle olsa biz dahi gördüğümüz Tanrı'ya tapup Hakk'ı sahib-i velayetden tecellî iderüz didi...”

²³⁸ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 45–46.

* Dünya bir leştir ve onu isteyenler de köpeklerdir.

Yukarıdaki nakilden de anlaşılacağı üzere Otman Baba ve abdalları Rumeli'de iki türlü tasavvuf ehli ortaya koymuştur. Birinci olarak gerçekten tasavvufi manada Otman Baba ve abdalları tarafından tanınıp kabul edilen sufiler ve onların kurmuş oldukları tarikatlar, ikinci olarak da kendisini evliya olarak gösterip halkı başlarına toplayanlardır ki bunlara Otman Baba ve abdalları tarafından şiddetle karşı çıkıldığı anlaşılmaktadır. Velayetnamenin Rumeli'deki tasavvufi tarikatlar ve bu tarikatlar arasındaki münasebet hakkında vermiş olduğu bilgiler oldukça karışıktır. Bu sebeple bu bilgilerden net bir çıkarım yapmak güç bir durum teşkil etmektedir. Ancak yine de velayetnamede geçen Rumeli'deki tasavvuf tarikatlarından bazılarında mensup abdalardan Rum taifesinden sufiler hakkında yorum ve analiz yapılabilir.

3.1.2.1. Bayezid Baba ve Mümin Derviş

Velayetnamede Otman Baba'nın nüfuzunun çoğunu o sıralarda Rumeli'de Bektaşî tarikatının halifeliğini yapan Bayezid Baba ve O'nun dervişlerinden olan Mümin Derviş'ten aldığı görülmektedir. Bayezid Baba'nın Otman Baba ile ilk münasebeti Mümin Derviş vasıtasıyla olmuştur. Velayetnamede başından itibaren Bayezid Baba'nın Otman Baba'dan çekindiği izlenimi uyanmaktadır. Rumeli'de Zağara şehrinde Bayezid Baba'ya bağlı bir bektaşî tekkesi olduğu anlaşılıyor. Mümin Derviş'in Otman Baba tarafından tanınması yine Rumeli'de Yanbolu şehrinde bulunan Etyemez Tekkesi'ne mensup abdalların anlatmasıyla olmuştur.²³⁹ Otman Baba'nın Mümin Derviş'le olan münasebeti O'nun Rumeli'de tanınmasını hızlandırmıştır. Mümin Derviş, Otman Baba'yı tanıdıktan sonra O'nu Rumeli'nin birçok yerinde kendisine bağlı tekkeleri bulunan Bayezid Baba'nın Vardar'da bulunan tekkesine getirmiştir. Velayetnamede Bayezid Baba'nın bağlı olduğu Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyarete gitmek için hazırlık yaptığı ve bu maksatla kendisine bağlı dervişlerini toplamak için haber gönderdiği

²³⁹ A.g.e. s. 58-59.

anlaşılmaktadır. Böylelikle Otman Baba, nüfuz ve nüfus olarak güçlü bir baba ve dervişle münasebet kurmuştur. Bu münasebet Bayezid Baba ile Mümin Derviş arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkarmıştır. Bu anlaşmazlık velayetnamenin ilerleyen bölümlerinde daha da derinleşmiş Mümin derviş ve beraberindekiler Bayezid Baba'dan çok Otman Baba'ya bağlı bir duruma gelmiştir. Otman Baba, Mümin Derviş'i, Bayezid Baba'nın yerine oturtarak O'nun mertebesinin kendisinden düşük olduğunu göstermiştir. Velayetnamede bundan sonra Otman Baba'nın Bayezid Baba'dan ne kadar üstün olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bunu yaparken tasavvufi bir terminolojiden yararlanılmıştır. Bu noktaya vurgu yapılmasının altındaki sebep Otman Baba'nın asıl meşruiyetini din-inanç yönünden elde etmesidir. Bayezid Baba'nın meşayihden olduğu kabul edilmekle beraber O'nun Otman Baba gibi bir kutbü'l-aktabın seviyesinden çok aşağıda olduğu söylenmektedir. Küçük Abdal tarafından değinilen bu konuların ince bir dengede kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Bayezid Baba'nın evliyalığının reddedilmemesi O'nun temsil ettiği bektâşi tarikatına mensup abdalların Otman Baba'yı peşinen reddetmelerinin önüne geçmiştir. Otman Baba'nın da yukarıda değinildiği üzere Mümin Derviş'i, Bayezid Baba'nın yerine oturtması ve aynı tarikata mensup baba ve derviş arasında fikir ayrılığının çıkartılması Otman Baba'nın gerekli meşruiyeti ve nüfuzu kazanması için değinilen konular gibi görünmektedir.²⁴⁰ Bu aslında her iki tarafın meşayih arasında olan fakat mertebe bakımından birbirlerinin üstünlüklerini kabul etmeyen ve bu üstünlük için birbirleriyle mücadele etmekten çekinmeyen bir yapının mevcut olduğunu göstermektedir. Velayetnamede doğal olarak bu mücadele Otman Baba lehine bir seyir izlemektedir. Öyle ki Otman Baba Velayetnamede Bayezid Baba'nın yanındaki bir dervişin ölümüne sebep olarak kendisini Bayezid Baba'nın abdallarına karşı kanıtlamaktadır. Ve bu mücadele Bayezid Baba'nın vefatıyla son bulmaktadır.²⁴¹

---

²⁴⁰ A.g.e. s. 60-63.

²⁴¹ A.g.e. s. 64-67.

Mümin Derviş, Bayezid Baba'nın ölümüyle beraber Otman Baba ile kendisinin bağlı olduğu Bektaşî tekkelerinden ve civar köy ve şehirlerden altın, gümüş, kurban ve yiyecek toplayarak kendisinin bağlı olduğu tekkeye geri dönmektedir.²⁴² Bu manada Rumeli'de bir tarikata mensup abdalların günlük hangi vazifelerle uğraştıkları ve geçimlerini nasıl temin ettikleri konularını nispeten aydınlatıcı bilgiler mevcuttur. Onların kendilerine bağlı yerlerden altın, gümüş, kurban ve yiyecek topladıkları anlaşılıyor.²⁴³ Otman Baba'nın Bayezid Baba'nın tarikatı yoluyla kendisine nüfuz ve nüfus kazandırmasına güzel bir örnek de ölümünden önce Bayezid Baba'nın abdalları olan ve velayetnamede geçen isimleriyle Deli Umur ve Kemayil Abdal'ı, kendi abdalları yapmasıdır.²⁴⁴

Velayetnamede bir müddet sonra Otman Baba ile Mümin Derviş'in aralarının bozulduğu anlaşılıyor. Buna sebep ise önceden Bayezid Baba'ya bağlı olan Mümin Derviş'in mensup olduğu Bektaşî tarikatını Otman Baba'nın nüfuzundan kurtarmak istemesidir. Ancak velayetnamede tıpkı kendisiyle aynı tarikata mensup Bayezid Baba'ya karşı Otman Baba'yı savunan Mümin Derviş gibi şimdi de yine aynı tarikata bağlı olan Mümin Derviş'e karşı Otman Baba'yı savunan Deli Umur ve Kemayil Abdal ortaya çıkmaktadır. Tarikat içi bu çatışmayı görmek için bu kıssadan bir bölümün nakli şöyledir:

“...El-kıssa Zagara'ya gelüp karâr eyledi. Dahi şol vakte değın kim ol kân-ı mürüvvet ol kendi ayne'l-yakînle tanıyan abdâllara Mümin Derviş'ün tarîk-ı erkânından gayrı bir tarîk-i müstakim gösterince çün Mümin Derviş bu abdâllardan ol tarîk-ı erkânı ve tasdîk-i lisânı bu neve müşâhede eyledi. Gazâb birle ol abdâllara ayıtdı kim: Siz bu meydân içre ne Felatunlarsız kim benüm tarîkum ve erkânum üzre gayri tarîk gösteriirsiz ki hîç bir meşâyih göstermiş degüldür didi. Pes öyle olsa ol abdâllar ki biri Deli Umür ve biri Kemâyil'dür cevâba gelüp Mümin Derviş'e ayıtdılar kim: Bilmiş ve âgâh ol kim biz bu tarîki kutbü'1-aktâb ve server-i cihân ve akl-ı evvel ve mürşîd-i

²⁴² A.g.e. s. 71-73.

²⁴³ Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 99.

²⁴⁴ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 76-79.

bâr-gâh ve halîfe-i Hudâ'dan görüp zuhûra getürdük didiler. Çün Mü'min Dervîş ol abdâllardan bu haberi işitdi, yine cevâba gelüp ayıtdı kim: Bu didüğünüz sıfatlar hod Bâyezîd Baba'nundur. Pes biz bu tarîki andan görmedük didi. Çün abdâllar haberi bu nev^ce işitdiler, cevâba gelüp ayıtdılar: Abes söylersin ki bu sıfatlar ol serveründür ki niçe evliyâ ve meşâyih dirilenler anun nazarında mât u ser-gerdân dururlar didiler. Çü Mü'min Dervîş ol abdâllardan bu haberi işitdi, be-gâyet gazaba gelüp ayıtdı kim: Ol kişi ne kişidür kim niçe evliyâ vü meşâyih dirilenler anun nazarında mât u ser-gerdân dururlar dirsiz didi. Pes ol abdallar dahi ayıtdı kim: Her gün ve her gece mübarek nazarında oturup dîzâr-ı devleti sayesine ganî geçersin. Dahi bilmez misin didiler. Çün Mü'min Dervîş ol abdallardan bu haberi işitdi: Cevâba gelüp ayıtdı ki: Ol hod bir meczûb budalâ kimsedür ki kendüden gayrıya çâresi ve dermânı yokdur didi. Çün abdallar Mü'min Dervîş'den bu haberi işitdiler, dahi cevâba gelüp ayıtdılar kim: Her gün ve gece mübarek nazarında oturup dîdâr-ı devleti sâyesinde mesrüren vakt geçirirsin. Dahi bilmez misin didiler. Dahi tekrâr cevâba gelüp ayıtdılar kim: Ol kân-ı velâyet kelâm-ı kadîm ile cevâba gelüp ayıtdı kim: Benüm bir kırk boğunlu zekerüm vardur ki her boğum işledikçe bir budalâ düzerem dir didiler. Pes böyle olduki hâlde degül ki sen ana dirsiz kendüden gayrı kimseye çâresi yokdur didiler. Ve bu güne kelâm-ı bî-sebât söylersin. Ve dahi didiler: Her kim evliyâyâ inkâr iderse enbiyâyı inkâr idüp ne'üzü bî'l-hâh Hak Te^câlâ'yı inkâr ider. Pes her kim evliyaya sakî nazarı ile nazar idenlerün hakkında buyrulmuşdur kim: Ey mü'min ü muvahhid bilgil ve âgâh olun kim evliyâyı bilmek ve tanımak dînün muhkemâtıdur bilâ-şekk ü lâ-şübhe. Pes öyle olsa çün Mü'min Dervîş'in bu kelâmı ve i'tikâdı çün bu abdâllara ayân oldı. Cân u dilden ol kân-ı velâyete nâz u niyâz birle secde-i şükr idüp ol kân-ı velâyete ayıtdılar kim: Her hâle ve kasd-ı zamire sen muttalisin diyü niyâz itdiler. Pes ol abdallarun niyâzı ol kân-ı velâyete bl-vâsıta ayân oldı. Derhâl celâl üzre gelüp eline bir kötek aldı. Ve Mü'min Dervîş'ün ne kadar dervîşleri var ise târ-mâr eyledi. Ve bu hâl üzre nâ-gâh Mü'min Dervîş taşradan çıka geldi. Ve ol kân-ı velâyete ayıtdı kim: Bu abdâlları ne kovarsun ki bu abdâllar senün nendür didi. Çün bu haberi ol kân-ı mehâbet Mü'min Dervîş'den sâmi olup işitdi. Mü'min Dervîş'e

ayıldı kim: Uş sana abdâl niçe olur göstereyüm didi. Derhâl Mü'min Dervîş'i dahi ol kân-ı pür-şevket ve kutbü'l-aktâb-ı temâmet elindeki kötekle bir kaç kerre urup ayıldı kim: Bak beni bilimedün hemi ki ben sana bunca katarla deve virdüm bilmedün. Uş kolun budağın kırup kendümi sana bildüreyüm didi. Ve ol hinde Mü'min Dervîş ol kân-ı velâyete inkâr nazarı birle nazar itmedi ise de ammâ avâmü'n-nâs hacâletinden cevâba gelmedi yacandı. Zîrâ kim kendüsi dahi sâhib-i irşâdam dir idi. Pes bilmiş ve âgâh olun kim sâhib-i irşâd oldur kim havf-ı avâmdan halâs bula. Ve itikâd-ı kâmil ola. Ve bergüzide-i inşân ola. Velâyete kadem basup lâyıık-ı Halde ola. Ve makbül-i dergâh ola. Ve kutbü'l- aktâba karîb ola. Yani ki kutbü'l-aktâb-ı temâmet ola. Ammâ ba'dü her kim velâyete ve velâyet sâhibine inkâr ide nübüvvete inkâr itmişdür. Ve her kim nübüvvete inkâr iden Hakk'a inkâr itmişdür neüzü bi'l-lâh. Pes bu hâl-i remzden sonra yine bir gün ol kân-ı velâyet celâl üzerine geldi. Ve ne kadar dervîş ü abdâl var ise târ-mâr eyledi. Dahi ol dem meğer Mü'min Dervîş'ün ihtiyarı yirinde bir dervîşi var idi. Bir bî-başîr ü bî-basar u kem-nazar kimse idi. Lâ-teklîf ol kân-ı velâyete ayıldı kim: Mü'min Dede sana geçende hüccet kodı ki bu dervîşleri incitme diyü. Sen niçün gözsüzlük idersün didi. Çün ol kân-ı velâyet ol bl-edebden bu kelâmı işitdi, cevâba gelüp ayıldı kim: Bak bre gözi çılcası münafık gözsüz ben miyüm yoksa sen misin didi. Dahi ahşama varmayup ol dervîşün iki gözleri soğulup gözsüz oldı. Ve Mü'min Dervîş'ün bir oğlı var idi. Be-gâyet za'if oldı. Ve derman [u] çâre taleb itdiler ise de hîç çâre vü dermân bulamadılar. Âhirü'l-emr ol kân-ı velâyet bir gün ol oğlanun üzerine geldi. Ve cevâb-ı kâtî^c birle ayıldı kim: Ben Hakk izniyle emânetümi almağa geldüm. Siz dermânı kime idersiz didi. Dahi ol oğlan ahşama varmayup cân teslim eyledi. Çün Mü'min Dervîş ve avratı bu hâli gördiler. Dâd u feryâd idüp ve ol kân-ı velâyete ayıldılar kim: Dâd u feryâd bize gerekmezsin diyüp avratı tâc u tahtını hâke saldı. Ve ol kân-ı velâyete gaflet nazarı birle nazar itdi. Çün Mü'min Dervîş'ün avratı küfre mülhak oldı. Ve ol kân-ı velâyete inkâr itdi. Pes ol kân-ı pür-hikmet ol gece ol

*aradan gayb oldu. Ve Mü'min Derviş bî-haber oldu. Dünyâ başına tar oldu...*²⁴⁵

Velayetnamede, Mümin Derviş ile Otman Baba arasındaki münasebet yer yer oldukça girift bil hal almaktadır. Yukarıda bahis olunduğu üzere Mümin Derviş, Otman Baba'nın kendi tarikatına bağlı olan abdalları kaybetmemek için Otman Baba'dan bir müddet uzaklaşmıştır. Ancak velayetnamenin ilerleyen kısımlarında Mümin Derviş, pişman olur ve Otman Baba'yı aramak için yollara koyulur. Bu sırada Otman Baba Rumeli'nin birçok şehrindeki tekkelere misafir olmaktadır. Bir noktadan sonra Rumeli'de bulunan diğer tarikatların Otman Baba'yı kendi tekkelerine misafir etmek için rekabet içerisine girdikleri görülmektedir. Bu durum Otman Baba'nın ismini daha uzak coğrafyalara yayma imkânı vermiştir. Mesela Yanbolu şehrinde bulunan Etyemez Tekkesi'ne bağlı abdallar olduğu anlaşılan Ata ve Deli Cüda isimli abdallar Otman Baba'yı kendi tekkelerinde tutmak için çaba sarfetmişlerdir. Öteki taraftan Mümin Derviş, Otman Baba'yı aramakla meşgulken önceden Bayezid Baba'nın abdallarıyken daha sonra Mümin Derviş ile tartışarak Otman Baba'ya meyleden Deli Umur ve Kemayil Abdal ile karşılaşarak onlardan Otman Baba'yı bulup kendi tekkesine götürmek için yardım istemiştir. Bir süre sonra Otman Babayı bulan bu iki derviş ile Etyemez Tekkesi'ne bağlı Ata Abdal, karşılaşmış ve Ata Abdal bu iki dervişi Otman Baba'yı kendi tekkesine götürmek konusunda ikna etmiştir. Bu münasebetler velayetnamede oldukça karışık geçmekle beraber dikkat çekmektedir. Otman Baba, velayetnamenin birçok yerinde Rumeli'deki köy ve şehirlerdeki tekkelerde karşılaştığı abdallara kendisi isim vermektedir. Mesela yukarıda geçen Ata, Deli Cüda, Deli Umur, Kemayil Abdal bu uygulamanın birkaç örneğidir. O'nun aynı zamanda tekke, dağ, tepe, akarsu gibi mekân isimlerini de kendisinin verdiği anlaşılmaktadır.²⁴⁶ Bu husus Rumeli'deki tasavvuf hayatında derin izler bırakmış Otman Baba'nın aynı zamanda bölgenin Türkleştirilmesinde de önemli olduğu anlaşılıyor. Çünkü

²⁴⁵ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 85-88.

²⁴⁶ **A.g.e.** s. 110, 270.

Otman Baba'nın isim verdiği tekke gibi mekân ve coğrafya isimleri O'nun abdalları tarafından hemen kabul ediliyor ve bölge halkıyla münasebetlerinde muhtemelen bu isimleri esas alıyorlardı.²⁴⁷ Bunlardan birisi Otman Baba'yı kendi tekkelerinde misafir etmek isteyen Etyemez Tekkesi'nin Osmanlı'nın bir subaşı tarafından Yanbolu'daki tekkelerinden getirtilerek yerleştirilmek istenen Kızıl Ağaç Yenicesi'nde inşa edilen tekkedir. Otman Baba, bu tekkeye "Saray" ismini vermiştir. Etyemez Tekkesi'nde bir müddet misafir kalan Otman Baba, civar köy ve şehirlerde Otman Baba ismiyle meşhur bir duruma gelmiştir. Bu durum..."*Pes ol kân-ı velâyet ol tekyeye Sarây diyü isim virdi. Ve niçe müddet ol zât-ı bî-misâl ol tekyede karâr eyleyüp huzür eyledi. Ve mecmu' diyâra nâdî [vü] münâdî oldı kim Otman Baba dirler bir sâhib-i velâyet ve server-i cihân zâhir olmış bu minvâl üzre diyü zâhir ü meşhür oldı...*"²⁴⁸ şeklinde ifade edilmektedir. Yukarıdaki izahıta anlaşılaçağı üzere Otman Baba'nın Mümin Derviş'in tekkesi yerine Etyemez Tekkesi'nde karar kıldığı anlaşılıyor. Bu durum Mümin Derviş'in Otman Baba'ya karşı olan tutumunu değıştirmiştir. Mümin Derviş'in Velayetname'nin ilerleyen kısımlarında Otman Baba ve abdallarının nüfuzunu kırmak için onları Prevadi şehrinin kadısına şikâyet etmiştir. Bu noktadan sonra Mümin Derviş ve abdalları ile Otman Baba ve abdalları arasında şiddetli bir mücadele söz konusudur. Mümin Derviş, Otman Baba ve abdallarını Prevadi kadısına ene'l-hak davası güden ve İslam'a muhalif inançlarını şikâyet etmiştir. Prevadi kadısı, Âdem, Musa, İsa, Muhammed benim diyerek ene'l-hak iddiasında bulunan Otman Baba'yı ve O'nu bu görüşleriyle kabul eden abdalları hakkında: "...Ol Otman Baba diyüp itikad itdükleri tayin ü muayyendür ki Rahmani degüldür. Ve buna itikad idenler mülhid ve küfr ehlidür didi..." şeklinde hüküm vermiştir. Bu bakış açısı Osmanlı Devleti'nin merkezi bir İslam çerçevesinin dışındaki tarikatları küfür olarak algıladıklarını göstermektedir.

²⁴⁷ A.g.e. s. 80,93.

²⁴⁸ A.g.e. s. 94.

Mümin Derviş'in şikâyeti sonucunda Otman Baba'nın birkaç abdalının tutuklandığı anlaşılmaktadır. Velayetname, bu işleri yapan Mümin Derviş'i Otman Baba'ya muhalif ve çıkarıcı bir durumda göstermektedir. Ancak bu mücadele daha şiddetli bir hal almış ve Otman Baba, Mümin Derviş'e saldırmıştır. Mümin Derviş, Otman Baba'ya karşılık vermeye çalışmış ancak Otman Baba'nın abdalları Mümin Derviş ve abdallarının üzerine yürüyünce bundan vazgeçmiştir. Velayetnamede bu mücadelenin galibi doğal olarak Otman Baba'nın lehinde sonuçlanmıştır.²⁴⁹

3.1.2.2. Nasuh Baba

Otman Baba'nın Rumeli coğrafyasında münasebet kurduğu diğer bir baba ise velayetnamedeki ismiyle Nasuh Baba'dır. Nasuh Baba'nın Rumeli'de Karasu Yenicesi'nde tanınan bir evliya olduğu belirtilmektedir. Küçük Abdal, Nasuh Baba'yı da meşayih'ten bir mutasavvıf olarak kabul etmekte ve Otman Baba'nın da Nasuh Baba hakkında kendisi gibi düşündüğünü belirtmektedir. Ancak Nasuh Baba ile Otman Baba arasında herhangi bir husumetten bahsedilmemektedir. Aksine Nasuh Baba Otman Baba'nın velayet sahibi olduğunu O'nu gördüğü ilk andan itibaren anlamıştır. Nasuh Baba, Otman Baba'nın merteye olarak kendinden üstün olduğunu kabul etmekle beraber Otman Baba'nın bu yüksek mertebesinden faydalanmak istemiştir.²⁵⁰ Dolayısıyla velayetnamede Otman Baba'nın kutbü'l-aktablığını kabul eden tasavvuf ehli ile bir problem yaşadığı görülmemektedir.

Özet olarak ifade edilecek olursa Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen Abdal, Derviş, Baba ...vb. gibi abdal-ı Rum taifesinden sufileri kabaca ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birinci kısım Otman Baba ile olumlu münasebet kuranlardır. Bu kısımdaki sufiler Otman Baba'nın kutbü'l-aktablığını tanımış olmalarıyla ön plana çıkmaktadır. Velayetnamede bu

²⁴⁹ A.g.e. s. 145-151.

²⁵⁰ A.g.e. s. 68-70.

sufilerin Otman Baba'nın lehinde olan bu tutumlarına paralel olarak Otman Baba'nın da bu sufilerin evliyalığını kabul ettiği görülmektedir. İkinci kısım ise Otman Baba'yı benimsemeyip onu inkâr eden sufilerdir. Velayetnameye göre Otman Baba bu sufilerin kendisi aleyhindeki bu tutumlarını takiben, bunların gerçek sufi olmadıklarına vurgu yapmıştır. Velayetnamede bu sufiler kerametler vasıtasıyla sonuç itibariyle Otman Baba'nın kutbü'l-aktablığını kabul etmişlerdir. Nasuh Baba, bu iki zümreden birinci kısımdaki sufilere girmektedir. Nasuh Baba gibi velayetnamede birçok sufiden bahsetmek mümkündür. Velayetnamede abdalın Rum taifesinden olan bu kişiler hakkında çok az bilgi bulunduğu için burada sadece isimlerini zikretmek uygun olacaktır. Bunlar; Şahkulu Baba, Koyun Baba, Ahmed Baba, Karakoçak Baba, Balaban Baba, Turnacı Baba ve Hasan Baba'dır. İkinci zümreye ise yukarıda adı geçen Bayezid Baba ile Turahan Baba, Mecüklü Baba ve Umur Baba gösterilebilir.²⁵¹ İkinci zümreye giren ve velayetnamede nispeten tafsilatlı bilgiye sahip olduğumuz Umur Baba hakkında biraz daha ayrıntılı bilgi verilebilir. Böylece her iki zümreden de birer kişi hakkında bilgi verilerek örneklenmiş olacaktır. Bu durum Otman Baba'nın kutbü'l-aktablığını kabul edenler ile etmeyenlere karşı velayetnamenin üslubunu göstermesi açısından önemli olabilir.

3.1.2.3. Umûr Baba

Velayetnamede tarikatlar arası mücadelenin dikkat çekici olduğu söylenmişti. Bu mücadelenin bir örneğini Otman Baba, Umur baba isimli bir sufi ile yaşamaktadır. Otman Baba'nın velayetnamede kendisini inkar eden ve kendisi aleyhinde tutum sergileyen sufilerle olan münasebetleri ve bu sufilerle mücadelesi hakkında velayetnamede Umur Baba ile Otman Baba arasında geçen şu kıssa önemli bilgiler içermektedir:

²⁵¹ Adı geçen sufiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ziya Avşar, "Otman Baba Vilayet-namesi'ne Göre Otman Baba ile Rumeli Bölgesindeki Babaların Münasebeti", **2. Uluslar arası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni**, 2007, s. 405-412.

“...El-hâsıl ol kân-ı velâyet dahi ol aradan revân oldı. Ve yolca ol kân-ı velâyet süvâr olup giderken at başın çekdi. Derhâl Kemâyil didügi abdâla ayıtdı kim: Gel şol yırde yatan koz çubuğın bana alıvir didi. Çün ol abdâl ol kân-ı velâyetden bu haberi işitdi, derhâl gelüp ol koz çubuğın yirden alup ol kân-ı vâlâ-şevkete irüp önince revân oldı. Meğer ol giddükleri yol üzerinde bir köyde bir evliyâ var idi ki ana Umur Baba dirlerdi. Pes ol kân-ı kutb-ı hidâyet çün kim ol köye geldi. Dahi ol Umür Baba didikleri evliyânun tekyesine konup ârâm eyledi. Ve ol vakt kim ol kân-ı sırr-ı kerâmât ol abdâla ayıtdı kim: Şol yolda yatan koz çubuğın alıvir didikde ol Umur Baba dahi bu tarafda meğer bir kaç koz getürüp yeni içinde pinhân eylemiş idi ki ol kân-ı sırr-ı kudrete gelicek ol koz çubugunun manâsın gösterüp zuhura getüre. El-kıssa çün ol kân-ı haşmet gelüp oturup huzür eyledi. Ve ol koz çubuğım mübarek elinde dutarken ol Umur Baba ol kân-ı velayete ayıtdı kim: Sen anun ağacın getürürsen biz anun yemişin peyda ideriz didi. Dahi ol yanında gizledügi kozları meydâna atdı. Çün ol kân-ı velâyet ol Umur Baba'dan bu kelâma müstemi' oldı. Nutk-ı kadîm-i ezeliyyesiyle cevâba gelüp ayıtdı kim: Sen anun yemişin peydâ idersen ben kalmışlara yetürici ve susuzları kandurucu ve açları toyurucu sırr-ı Muhammed'em didi. Çün bu haberi ol Umür Baba ol kân-ı veliyyü'l-vâlâdan bu nev^ç ile işitdi, dahi gazâb birle ol kân-ı merhamete ayıtdı kim: Tîz şol elindeki çubuğı beri vir didi. Çün ol kân-ı kerem-i ^çinâyet ol Umur Baba'dan bu kelâmı işitdi, ayıtdı kim: Bu istemekle bir kimseye bir nesne virmezem didi. Çün ol Umur Baba ol kelâmı işitdi. Hacâlet birle tebessüm eyledi. Dahi ol kân-ı velâyet ebed müddet ol aradan gider olıcak niyâz birle ol koz çubuğın tekrar ol kân-ı mürüvvetden taleb eyledi. Pes ol kân-ı sehâvet mürüvvet nazarı birle ol koz çubuğın ol dem Umur Baba'ya virdi. Ve abdâl u dervişler birle ata süvâr olup yola revân oldı. Pes ol kân-ı velâyet gitdükden sonra anda hâzır olan halk u dervişden ve ol Umur Baba su'âl idüp aydur kim: Bu kişi ^çaceb kimdür kim ben hîç bu gelen kişinün sırrına irmedüm dir. Dahi anlar aydur kim: Buna Otman Baba dirler be-gâyet kattâl padişâhdur dirler. Çün bu haberi ol kişilerden Umur Baba işidür. Ve cevâba gelüp aydur

ki: Bizüm eksüklüğümüze kalmayadı. Âmân ki biz ol serveri bilmedük kim biz dahi anun talibiyüz didi. Çok özrler diledi...²⁵²

Görüldüğü üzere Otman Baba Velayetnamesi'nde tasavvufi zümreler ile geçen münasebetlerde sonuç itibariyle hepsinin Otman Baba'nın kutbü'l-aktablığına boyun eğdiği görülmektedir. Netice itibariyle XV. yüzyılda Osmanlı Devleti sınırları dâhilindeki Rumeli coğrafyasının karmaşık tarikat yapısı ve bu yapının birbirleriyle rekabet ve mücadelesi hakkında kısmen bir fikir oluşmaktadır. Özetle bu bölgedeki tarikatların her biri olabildiğince nüfuzunu artırmaya çalışmıştır. Bu noktada tarikatların sadece din-inanç yönünün olmadığı aynı zamanda da ekonomik bazı kaygılarında mevcut olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak bazı tarikatların fırsatçı bir anlayışla hareket ederek bazı durumlarda kendileri gibi tarikat ehlini ortadan kaldırmak için devletle işbirliği halinde buldukları anlaşılmaktadır. Otman Baba Velayetnamesi, bu karmaşık yapının içerisindeki din-inanç, ekonomik, siyasi unsurların XV. yüzyıl Rumeli'sinde var olduğunu ortaya koymakla beraber bu unsurların oran olarak hangisinin bir diğerine üstün olduğu konusunda kesin bir şey söylemeye yetmemektedir. Bu açıdan bu ve buna benzer eserler bir coğrafyanın toplumsal hayatının anlaşılmasını kolaylaştırıcı bilgiler taşıdıklarından ayrıca öneme haizdir.

3.2. TARİHSEL ŞAHISLAR YOLUYLA NÜFUZ KAZANMASI

Otman Baba Velayetnamesi adından da anlaşılacağı üzere meşayihden bir velinin olağanüstü hallerini anlatmaya ve O'nu tanıtmaya çalışan bir eserdir. Velayetnamede, Otman Baba'nın velayet sahibi olduğu hususunda bazı destekleyici ögeler sunulmaktadır. Yine velayetnamede bu destekleyici ögeler sıralanmadan önce velayet makamı konusu hakkında okuyanları ya da dinleyenleri ikna etmek için çeşitli bilgiler verilmektedir. Velayetnamede Otman Baba'yı inkâr edenler kafir olarak azap çekmeyi hak

²⁵² Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 81-82.

eden kişiler olarak gösterilmiş ve bu kişilerin durumları velayetnamede şu şekilde verilmiştir:

“...eyvah ana kim nübüvvete inkâr ide. Her kim nübüvvete inkâr ide velâyete inkâr itmişdür. Ve her kim velâyete inkâr ide nübüvvete inkâr itmişdür. Ve her kim nübüvvet ü velâyete inkâr ide Allâhü Te°âlâ'ya inkâr itmişdür ne'uzü bi'l-lâh.”²⁵³

Nakledilen yukarıdaki bölümden de anlaşılacağı üzere velayetnamede nübüvvet ile velayet arasındaki sıkı bağ üzerinde özellikle durulmuştur. Bu iki makam arasındaki bağı kurmak için öncelikle Hz. Ali'nin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bundan sonra velayet makamını desteklemek için önemli tarikat kurucu meşayihin isimleri zikredilmektedir. Velayetnamede bu meşayih taifesinin içerisinde bulunan Hacı Bektaş-ı Veli, Sultan Şücaaddin ve Sarı Saltuk isimleri ön plana çıkmaktadır. Söz konusu bu isimlerin velayetnamede ne maksatla kullanıldıklarını anlamak için bu isimleri ayrı ayrı incelemek yerinde olacaktır.

3.2.1. Hz. Ali ve Hacı Bektaş-ı Veli Üzerinden Nüfuz Kazanması

3.2.1.1. Hz. Ali ile Nüfuz Kazanması

Otman Baba ile Hz. Ali arasındaki münasebete geçmeden önce Hz. Ali'nin kim olduğunu kısaca özetlemek yerinde olacaktır. Kaynaklarda Hz. Ali'nin hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce miladi 600 yılında, Mekke'de doğduğu rivayet edilmektedir. Babası Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib, annesi de Fatıma bint Esed b. Haşim'dir. Bu manada Hz. Peygamber ile Hz. Ali amca çocuklarıdır. Hz. Ali beş yaşından, Medine'ye hicrete kadar Hz. Peygamber'in yanında büyümüştür. O, Peygamber'e ilk iman edenler arasında sayılmaktadır. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in damadı ve Hz. Peygamber'den sonra gelen dört büyük halife(Hulefa-yı Raşidin)'den

²⁵³ A.g.e. s. 4.

dördüncüsüdür. Hz. Peygamber'e kâtiplik ve vahiy katipliği yapmıştır. Hicretin 40. yılında miladi 661'de hayatını kaybetmiştir.²⁵⁴

Küçük Abdal, velayetnamenin ilk sayfalarında nübüvvet ile velayet arasındaki bağı Hz. Âdem'den, Hz. Muhammed (s.a.v)'in dedesi Abdü'l-Muttalib'e kadar gelen bir nur olarak ifade etmiştir. Abdü'l-Muttalib'den sonra bu nur iki parçaya ayrılmıştır. Bir parçası Hz. Ali'nin babası Ebu Talib'e, diğer parçası ise Hz. Muhammed (s.a.v)'in babası Abdullah'a sirayet etmiştir. Nübüvvet makamı, babasından Hz. Muhammed (s.a.v)'e geçen bu nur ile nihayete ermiştir. Velayet makamı ise babasından Hz. Ali'ye geçen nur ile mazhar olmuştur.²⁵⁵ Velayetnamede bu durum "*Ben ve Ali bir nurdanız.*" manasında olan "*Ene 'Aliyyü min nürm vahidin.*" hadisiyle desteklenmiştir.²⁵⁶ Velayetnamede genel itibariyle olaylar hadislerle desteklenmiştir. Özellikle velayet makamının meşruiyetini göstermek amacıyla Hz. Ali hakkındaki hadislerle müracaat edildiği görülmektedir. Bu hadislerin sahih olup olmadığı konusu tartışmalı olmakla beraber burada nakletmek yerinde olacaktır.

Velayetnamede, "*Hâtemü'n-nebiyyîn ene resulü bi's-seyfü*" hadisinde geçen "*bi's-seyf*"in Hz. Ali'nin zülfikar isimli kılıcına işaret ettiği söylenmiştir.²⁵⁷ Bilindiği üzere Hz. Ali, "Zülfikar" isimli kılıcı ve "Düldül" isimli atıyla meşhurdur. Hz. Ali ile ilgili kıssalar tarikatlar arasında genel olarak benzerlik göstermektedir. Bu durum Otman Baba Velayetnamesi'nde de takip edilmektedir. Mesela Hz. Ali'nin Uhud Savaşı'nda geçtiği söylenen ünlü kıssası şöyle nakledilmiştir:

²⁵⁴ Ethem Ruhi Fırlalı, "Ali", *DİA*, C. 2, s. 371.

²⁵⁵ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s. 85-88; "... andan Hâşim'e, andan Abdü'l-Muttalib'e, andan bu nür iki şikk ola bir nısfı Abdu'l-lâh'a intikâl olsa gerek. Ve bir nısfı Ebu Tâlib'e gelse gerek. 'Abdu'l-lah'dan nübüvvet-i âhir zamân gelse gerek ki Muhammed Muştafa'dur şalla'l-lâhü te' âlâ' aleyhi ve âlihi ve sellem . Ve Ebu Tâlib'den Hazret-i' Alî gelse gerek. Mazhar-ı velâyetdür kerremu' l-lâhü vechehüdür. ... Âdem [ü] Şit'den karın-be-karın tâ ' Abdü'l-Muttalib'e gelince andan sonra bu nür iki şikk oldu. Bir nısfı' Abdu'l-lâh'a intikâl oldu. Ve bir nısfı Ebü Tâlib'e intikâl oldu. Pes ^c Abdu'l-lâh'dan âhir zamân peygamberi Muhammed Mustafa 'aleyhi's- selâm hâtemü'n-nebiyyündür ve güzîde-i Rabbü'l-âlemîndür zuhûra geldi. Ve Ebü Tâlib hazretlerinden²⁵⁵ Hazret-i 'Ali kerrema'l-lâhü vechehü zâhir 'âlemine velâyet birle mazhar düşdi."

²⁵⁶ **A.g.e.** s. 4.

²⁵⁷ **A.g.e.** s. 3.

“Ve bir isbât dahi Hazret-i °Ali'nün velayeti ve Zü'l-fekâr'ı hakkında oldur kim: Uhud gazasında kim kâfirler mü'minler üzre gâlib oldılar. Ve Hazret-i Risâlet'ün iki mübârek dişini taşla urup çıkardılar. Ve bir hall kapusu içine düşürdiler. Fi'l-hâl Cebrâ'îl Resül Hazretine geldi. Hakk'un selâmını getürüp ayıtdı kim: Yâ Muhammed 'Alî'yi yâda getür kim yetişsün Hakk'ın ' inayeti birle didi. Ol vakt Hazret-i Risâlet ğazâya niyyet idüp revân olmuşdı ki Hazret-i 'Alî'nün mübârek gözleri ağarmış idi. Ve ğazâya bile gitmedüğinden murâd ol olmuşdı. Çün Hazret-i Risâlet Hazret-i °Alî'yi yâda getürdi. Ve Nâd-ı 'Alî'yi okıyup yâd itdi. Hemân-dem Hazret-i 'Alî'ye ilhâm-ı Hakk ile ve cezbe-i velâyetle ma'lum oldı. Ol sâ'at Zü'l-fekâr'ı kuşanup Döldül'e süvâr oldı. Ve dahi ol demde ferîşteler yirün tamarın dürdiler. Ve bir sâ' at içre Hazret-i 'Alî yitişdi ve bu hâli gördi. Dahi yolda sinmiş ve kaçmış ashaba uğradı ve ayıtdı kim: Hazret-i Risâlet'i koyup kanda kaçarsız. Anlar dahi ayıtdılar kim: Hazret-i Risâlet'i kâfirler şehîd itdiler didiler. Pes Hazret-i 'Alî (a.s.) ayıtdı kim: Yalan söylersiz zîrâ ol Hâtemü'n-nebiyyîn'dür. Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâkdür. Ve Habîb-i Hudâ ve Resül-i Bâr-ğâhdur. Ve dahi Hak Sübhâne ve Te'âlâ beni ve Zü'l-fekâr'ı ana yarlığa viripdi didi. Ve dahi Zü'l-fekâr'ın çıkarup öyle na'ra urdı kim tağ taş yangılandı. Ve niçe kâfirler ol âvâz heybetinden cân-ı cehenneme ısmarladı. Pes sağdan ve soldan Hazret-i 'Alî kâfirleri kırmağa başladı. Zü'l-fekâr'ı kâfirlere saldıķça yetmiş iki 'arşun uzum uzardı. Her-gâh su'âl itseler ki niçün sâyir kılınç şalındıkça bir hardâl dânesi kadar uzamaz. Cevâb oldur ki ene Resulün bi's-seyf didiği Hazret-i Risâlet'ün bu Zü'l-fekâr hakkınadır. Ammâ gayrı kılınç kim altı fesâdı sun°-ı Âdem birle bünyâd olmuşdur. Ol 'akl-ı cüz'ün 'aynıdur. Ammâ Zü'l-fekâr nübüvvet ü velâyet 'aynıdur kim Hâtemü'n-nebiyyîn birle Hazret-i' Alî sıfat 'âleminde 'âlemi tasarruf eyledi. Ve ber-gerden-i müşri kân u kâfirân ve hem lâ fetâ illâ 'Alı lâ seyfe illâ Zü'l-fekar didüğünden murâd budur kim sâhib-i nübüvvet ü velâyet kâfirler ve azgunlar üzre niçe gâlib ise Hazret-i °Alı dahi velayet ve Zü'l-fekar birle öyle galibdür. Zîra velayet izhâr olsa nübüvvedür ve kudret-i Hak'dur.”²⁵⁸

²⁵⁸ A.g.e. s. 6-7.

”Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım.” manasına gelen “*levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk*” hadisi bir başka örneği teşkil etmektedir.²⁵⁹ Küçük Abdal, bu hadis ile Hz. Muhammed (s.a.v)’in makamının Allah (c.c) katındaki yüceliğini belirtilmiştir. Bu hadis yukarıda geçen “*Ben ve Ali bir nurdanız.*” anlamındaki hadisle kıyaslanarak Hz. Ali’nin kutsiyetine vurgu yapılmaktadır. Velayetnamede “*Lahmike lahmî cismike cismî demmike demmî ruhike ruhî*” yani “*Eti etimden, kanı kanımdan, ruhu ruhumdan*” manasına gelen hadis yoluyla Hz. Ali ile Hz. Muhammed (s.a.v) arasındaki bağ güçlendirilmektedir.²⁶⁰ Bu konu ile ilgili bir başka örnek ise “Ben ilmin şerhiyim, Ali ise kapısıdır.” anlamına gelen “*Ene medinetü'l-’ilmi ve ’Aliyyün bâbihâ*” hadisidir.²⁶¹ Velayetnameye göre tüm bu hadisler velayet makamının kaynağını oluşturmaktadır. Velayet makamına erişenlerin nübüvvet makamındakilerin yoldaşı olduğu noktasından hareketle tarihi ve dini meşruiyet tesis edilmiş görünmektedir.²⁶² Hz. Muhammed (s.a.v) ile Hz. Ali arasındaki bu manevi bağ, kan yoluyla da gerçekleşmiştir. Bilindiği üzere Hz. Muhammed (s.a.v) ile Hz. Ali amca çocuklarıdır. Velayetnameye göre Hz. Muhammed (s.a.v), kendinden sonra ahir zamanda velayetin inkişafı için kızı Hz. Fatma’yı, Hz. Ali ile evlendirmiştir. Bundan maksat Hz. Ali ile Hz. Fatma’nın çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in vasıtasıyla velayeti devam ettirmektir.²⁶³ Hz. Muhammed (s.a.v)’in vefatından sonra nübüvvet devri tamamlanmış velayet devri başlamıştır. Velayetnameye göre bu velayet makamı, Hz. Muhammed (s.a.v)’den sonra Hz. Ali ile başlamış, O’nun oğulları olan Hz. Hasan ve Hüseyin’e tevarüs etmiştir. Bu nokta ehl-i beytin, günümüze kadar neden tarikatların merkezinde yer aldığını cevaplaması açısından önemlidir. Otman Baba Velayetnamesi’nde bu önem “*Bi-vaslı bi-şeyhun mine’ş-şuyuhi bi-gayri zürriyeti ’Aliyyün ve âlihi feşeyhuhi şeytânun ve hüve mel’unün fi’d-dünyâ ve’l-ahireti*” yani “*Hz. Ali’nin ve onun ailesinin soyundan gelmeyen şeyhlerden bir şeyhe tabi olanın şeyhi şeytandır. O da*

²⁵⁹ A.g.e. s. 3.

²⁶⁰ A.g.e. s. 5.

²⁶¹ A.g.e. aynı yer.

²⁶² A.g.e. s. 4; “Öyle olsa velâyet nübüvvetün yoldaşı ve hâlâdaşdır.”

²⁶³ A.g.e. s. 7–8.

dünya ve ahirette lanetlenmiştir.” anlamına gelen hadis ile dile getirilmiştir. Ehl-i beyt vurgusu bu manada sadece Otman Baba Velayetnamesi’nde yoktur. Mesela Safevi Devleti’nin temellerini atan Şeyh Cüneyd de Anadolu’da Hz. Ali ve ehl-i beyt vurgusuyla arkasında önemli bir kitle toplamıştır. Hatta O, Anadolu’da Şiilik propagandasını yapabileceği müsait bir ortam bulmuştur.²⁶⁴ Bu da Anadolu’da ehl-i beyt ve Hz. Ali hakkında bir imajın var olduğunu göstermektedir.

Velayetnamede Hz. Ali ve O’nun oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin üzerinde hassasiyetle durulduğu görülmektedir. Hz. Ali’nin vefatından sonra Hz. Hasan’ın zehirlenerek öldürülmesi ve Hz. Hüseyin’in de Kербela’da şehit edilmesi Küçük Abdal’ın ifadeleriyle Otman Baba’yı fikren islam devletlerinin benimsedikleri *ehlisünnet ve’l-cemaat* anlayışının dışına çıkarmaktadır. Hz. Hasan’ı zehirlenenlerin ve Hz. Hüseyin’i şehid edenlerin *“la’netu’l-lahi ‘alâ kavmü’z-zâlimîn”* yani *“Allah’ın laneti zalimlerin üzerine olsun.”* (Araf 44.) ayetiyle nitelendirmektedir. Velayetnamede Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’e kastedenlerin çoğunun bizzat Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında yaşamış ashablardan müteşekkil olduğu söylenmiştir. Konu ile ilgili bir nakil velayetnamede şöyle geçmektedir:

“...Ve anlara kasd idenün ekseri Hazret-i Resül nazarında îmân getürdik diyüp mübârek dîdârını görüp ve bilmişlerdi. Pes kangı mezâhib ve kangı hadîs ehli ola tayyibîne kasd itdiler görmez misin? Bir dünyâ beginün eger bir kimse nân u nemekin yise ve bir nev’ ile hükmüne kabil olmasa pâdişâha âsî oldı diyü anı yâ habs veyâ helâk iderler. Pes Hazret-i Hasan ve Hüseyin hod ol asl u neslidür kim cemî° °âlem anun ‘aşkına yaradıldı. Ve mahbüb-ı Hudâ’dur. Ve ol sırr-ı velâyet kim Hazret-i °Ali’dür anun evlâdı ve ciğer köşesidür ve evlâdı olalar. Ve ol ‘Alî’dür kim kâfirlere gazab kılup Hayber Kalası’nun kapusını darb ile kopardı. Ve ol kapuyı mübârek eli ile mu’allak dutup durdı. Sahâbeye köprü eyledi kim üzerinden geçüp hisarı feth itdiler. Ve Cebrâ’îl gelüp mübârek kademi altında kanadın zemîn kıldı tâ

²⁶⁴ Faruk Sümer, *Safevi Devleti’nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 10.

leşker üzerinden geçince. Pes öyle ise kangı ehl-i mezâhib ve ehl-i kible kendi peygamberlerinin aslına ve nesline kasd eyledi hiç olmuş degüldür. Pes bu ma'nâ ile anlar la'nete müstehak oldılar. Hususan ki îmân getürdik diyeler ve dünyâ riyasetinden ötüri sultân-ı enbiyâ vü evliya nesline kasd ideler. Nitekim Hazret-i Risâlet buyurmuşdur: “Ed-dünyâ cifetün ve tâlibühâ kilâbün*.” Pes bu hadîs hükmiyle her kim hakk-ı enbiyâyı ve evliyâyı yirde hisar idinüp ben müslimân ve ehl-i îmânüm dise dahi dünyâ muhabbetinden ötüri zâlim olup mazlûmlara ve garîb miskinlere zulm ü °adavet eylese lanetu'l-lâhi calâ kavmi'z-zâlimîn âyeti anun hakla olur. Ve hem ulâ'ike ke'l-en'âmi ve ulâ'ike hümü'l gafilun ehli olur. Ve hem mü'min ü mücidüz diyenler fenâ olmuşlar, şâhib-i velâyete ikrar itmişler. Ve anlar kim sîreti vü basîreti olmadığından inkâr iderler ve Hakk'a âsî olurlar. Zîrâ zühd ü takva vü °ibâdet ehliyüz diyüp °ibâdetlerine magrür olurlar. Menzil-i tekebbürlükde mukîm olup nâr ehli ve gâflet ehli olurlar ne'üzü bi'l-lah”²⁶⁵

Bu noktada İslam âlimlerinin ekseriyetle kabul ettikleri “Mertebe olarak en düşük sahabe, mertebe olarak en yüksek evliyadan üstündür” düşüncesi oldukça manidardır. Yalnız bu husus bile Otman Baba ve başta velayetnameyi yazan Küçük Abdal olmak üzere Otman Baba'nın abdallarını heterodoks bir konuma sürüklemeye yetmektedir.²⁶⁶ Bu anlamda Hz. Ali, Otman Baba Velayetnamesi'nde oldukça önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Velayetnamenin birçok yerinde Hz. Ali ile ilgili bilgilere rastlamak mümkündür. Bu bilgilerin bazısı beyitler yoluyla dile getirilmiştir:

“Ey velâyet madeni şâhum Alî
 Ey Hudâ'nun mazharı şâhum Alî
 Ki Tanrı arslanum didi sana
 Kalmışam sen dest-gîr olgil bana
 Hem Muhammed hakkuna min nuru vâhid söyledi
 İkimiz bir nurdanuz diyü nebî şerh eyledi

* Dünya bir leştir ve onu isteyenler de köpeklerdir.

²⁶⁵ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 9.

²⁶⁶ Ethem Ruhi Fırlalı, “Alevilik ve Heterodoksi”, Türk Yurdu, S. 210, 2005, s. 5-6.

*Hem dahi yetmiş iki kez nasiri kıldun memat
Ol saat tekbîr idüben hem yine virdün hayât
Hem dimişdür Mustafa ben şehr-i ilmeme kapısı
Ol Alî'dür heybetinden kopdı Hayber kapısı*

***

*Ahmed aydur: Lâ fetâ illâ Alî
Şâbit oldı nass ile oldur velî
Müttekâsidür serîri innemâ
Kerremu'l-lâhdan cemâli reh-nümâ
Hak Resûli Murtazâ bir nur idi
Ben kelâmu'l-lâhü nâtık dir idi"²⁶⁷*

Otman Baba Velayetnamesi nesir ve nazım şeklinde kaleme alınmıştır. Yukarıda örnekleri verilen nazımların bir kısmının Otman Baba'nın abdalları tarafından hep bir ağızdan söylendiği anlaşılmaktadır. Muhtemelen Otman Baba'ya mensup abdallar, Rumeli'de gittikleri köy ve şehirlerdeki tekke veya zaviyelerde bu nazımları okumaktaydılar. Böylece gidilen bölgenin halkına kendi şeyh ve tarikatlarının propagandasını yapılmaktaydılar. Otman Baba'nın Rumeli'de bu kadar kısa süre içinde tanınmasının nedenlerinden birinin de bu olduğu söylenebilir.²⁶⁸ Bunu destekler nitelikte bir nazım velayetnamede şu şekilde geçmektedir:

"Ve cuş [u] hurüşla cevâba gelüp ayıtdı ki: Nazm:

*Gel haber-dâr ol bugün Hak'dan ki tâ
Olmayasın Hak Teâlâ'dan cüda
Bil ki oldı genc-i pinhân âşikâr
İste bul yohsa olursın ehl-i nâr
Anda görmez görmeyen bunda Hak'ı
Ger fakîh olsun gerekse müttekî"²⁶⁹*

²⁶⁷ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 5.

²⁶⁸ A.g.e. s. 256-257.

²⁶⁹ A.g.e. s. 146-147.

Velayetnamede yukarıda anlatılanları desteklemek için bazı eserlerden de yararlandığı görülmektedir. Küçük Abdal'ın bildirdiğine göre Otman Baba ve abdallarının tarikatlarının doğru yol üzerinde olduğunu teyit etmiştir. Velayetnamede Sened-i Şah Hüseyin isimli bir belgede bu konu ile ilgili bilgilerin olduğuna işaret edilmektedir.²⁷⁰ Hz Ali vurgusunun abdallar, tarikatlar üzerinde etkileyici bir unsur olarak görülmesinin yanında Osmanlı Devleti'nde görevli kişilere karşı da yapıldığı görülmektedir. Otman Baba, velayetnamede Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'yi temsil eden simgelerden bahsetmektedir. Eserin bir faslında bizzat Otman Baba'nın ağzından şu cümleler dile getirilmektedir:

“...Pes dahi ol pâdişâh kulinun tarafına dönüp ol kân-ı velâyet ana ayıtdı ki: Bu kuşandüğün kılıç ve başundağı börk kimün nesidür cevâb vir diyü su'âl itdi. Çün ol pâdişâh kulu ol kân-ı velâyetün bu su'âlin işidicek cevâba gelüp ayıtdı ki: Bu giydüğüm börk Hünkâr Hâcı Bektaş kisvetidür. Ve bu kuşandüğüm kılıç Murtazâ °Alî kılıcıdur didi. Pes ol kân-ı velâyet ayıtdı ki: Bak bre çirkin bu oturan kimdür didi...”²⁷¹

Otman Baba, Hz. Ali ile olan münasebetini kendisini onun kardeşi olarak göstererek bildirmektedir. Velayetnamede bu durum Otman Baba tarafından şu şekilde dile getirilmektedir:

“Benüm babamun bir deli oğlı var idi ki cenge girüp kılıcın şaldukça yetmiş arşun uzum uzardı. Ve bu yörenün kâfirlerin ol kırdı ki ol yığılıp duran taşlar külli tamâm kâfir başlarıdur didi. Pes ol kân-ı velâyetün bu kelâmından ol ma'lûm oldu ki babamun oğlı didügi Hazret-i °Alî'dür ki ol diyârda Zü'l-fekâr'ıyla ğazâyâ geldügi bâz-geşt remzün beyân ve bir ma' nâ dahi oldur ki ya' nî her° ilme °âlimem ve evvel ile evvelem ve âhir ile âhirem dimek olur.

²⁷⁰ A.g.e. s. 42; “Ve sened-i Şâh Hüseyin'de Otman Baba diyü yazup şöyle hükm itdiler kim ol dergâh bu dergâhdur. Ol tarîk bu tarîkdür kim şeyhden meşâyihden ve emir ü ümerâdan her kim Otman Baba'nun tarîkine ve erkânına dahi iderse alâ lanetu'l-lâhi alâ kavmi'z-zâlimîn la'neti anun üzerine olur didiler.”

²⁷¹ A.g.e. s. 202.

*Zîrâ bu cümle beyân olınan sıfatlara kutb'ül-aktâb kâdir ü °âlimdir. Ve âyine-i mâzî-i müstakbeldür.*²⁷²

Özet olarak Küçük abdal'ın Otman Baba'ya ithafen yazmış olduğu velayetnamede Hz. Ali ve ehl-i beyt üzerinde özellikle durulmuştur. Bunun bir sebebi olarak Hz. Ali'nin tarikatlar arasındaki durumu gösterilebilir. Hz. Ali'nin hemen hemen bütün tarikatlarda önemli bir yeri olduğu tartışmasızdır. Hz. Ali'nin ve ehl-i beytin tarikatlar tarafından kullanılması dini boyutunun yanında ayrıca adeta bir gelenek halini almıştır. Velayetnamede Hz. Ali ile ilgili kısımların yoğunluk göstermesine ikinci sebep olarak Rumeli coğrafyasındaki halk tarafından Hz. Ali'nin ve ehl-i beytinin algılanış şeklidir. Hz. Ali muhtemelen Rumeli halkı üzerinde özellikle de Otman Baba ve abdallarının dolaştığı coğrafyalarda etkileyici bir unsurdu. Bu sebeple Rumeli'deki tarikatların Hz. Ali hususunda ortak bir paydada buluştuğunu söylemek mümkündür.

3.2.1.2. Hacı Bektaş-ı Veli ile Nüfuz Kazanması

Hacı Bektaş-ı Veli (Ö. 1271) hakkındaki bilgilere onun adına yazılmış olan “*Hacı Bektaş-ı Veli Menakıbnamesi*”nden ulaşılabilmektedir. Bu velayetnameye göre Hacı Bektaş-ı Veli, Horasan hükümdarı İbrahimü's-Sani Seyyid Muhammed'in ve Şeyh Ahmed adlı Nişaburlu alim bir zatın kızı olan Hatem Hatun'un oğludur. O'nun yetişmesi ve gençliği hakkında tarihi bilgiler yeterli değildir. Yine velayetnameye göre O, Hoca Ahmed Yesevi'nin talebesi ve halifesi Lokman Perende'nin yanında eğitim almış ve yetişmiştir. Olgunluk çağına gelince icazetnamesini alıp Anadolu'ya irşad görevi için gelmiştir.²⁷³ Hacı Bektaş-ı Veli'nin bu irşad görevi neticesinde XIII. yüzyılda kalenderilik içinde teşekküle başlayıp XV. yüzyılın sonlarında Hacı Bektaş-ı Veli ananeleri etrafında Anadolu'da “*Bektaşilik Tarikatı*” olarak bilinen tarikat ortaya

²⁷² A.g.e. s. 111.

²⁷³ Abdurrahman Güzel, *Hacı Bektaş Veli ve Makalat*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s. 23.

çıkmiştir.²⁷⁴ Hacı Bektaş-ı Veli hakkında bu kısa özetten sonra Hacı Bektaş-ı Veli ile Otman Baba arasındaki münasebetin derecesini açıklamak yerinde olacaktır.

Velayetnamede Otman Baba'nın Rumeli coğrafyasında Bektaşilik ile yakından bir münasebeti olduğu anlaşılmaktadır. Bu münasebet, Otman Baba ve abdallarının Rumeli coğrafyasında nüfuz kazanmasında yardımcı olduğu gibi tarikatlarının da teşkilatlı bir hale gelmesinde önemli bir rol oynamıştır, denilebilir. Otman Baba'nın Hacı Bektaş-ı Veli ile nüfuz kazanması ile Otman Baba ve abdallarının tarikatlarının sistemli bir hale gelmesi konuları girift bir konumda olduğundan burada Otman Baba'nın Hacı Bektaş-ı Veli ile münasebetinden sağladığı nüfuzla kısaca değinmek yerinde olacaktır. Ancak Otman Baba ve Hacı Bektaş-ı Veli Tarikatı'na mensup abdal ve dervişlerle münasebeti bu çalışmanın ikinci bölümünün birinci kısmında daha ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir.

Velayetnamede kullanılan bir diğer nüfuz kaynağı olarak Hacı Bektaş-ı Veli, önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Velayetnamede Hz. Ali, daha çok velayet makamının meşruluğunu ortaya koymak için kullanılmaktayken, Hacı Bektaş-ı Veli, kutbü'l-aktablık makamını güçlendirmek için kullanılmaktadır. Velayetnamede kutbü'l-aktab olan birçok isimden bahsedilmekle beraber bu isimlerin kurdukları tarikatlar vasıtasıyla oldukça fazla bir nüfuzla sahip oldukları görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında velayetnamede kabaca en çok nüfuzla sahip olan tarikattan ve o tarikatın kurucusundan, nüfuzu daha az olana doğru bir sıralamadan bahsedilebilir. Mesela velayetnamede Hz. Ali'ye Sarı Saltuk'tan, Sarı Saltuk'a da Hacı Bektaş-ı Veli ve Sultan Şücaaddin'den daha çok atıfta bulunulduğu görülmektedir. Bu atıfların miktarı bulunulan coğrafya ile doğrudan alakalıdır. Muhtemelen XV. yüzyılda Rumeli'deki şehir ve köylerde yaşayan halkın büyük bir kısmı Hz. Ali'yi, O'nun menkıbevi kıssalarını anlatabilecek kadar tanımaktaydı. O'ndan sonra bu coğrafyada mebkıbevi bir şahıs olarak tanınan Sarı Saltuk gelmektedir. Bu isimlerden

²⁷⁴ Ahmet Yaşar Ocak, "Bektaşilik", *DİA*, C. 5, s. 373.

sonra Hacı Bektaş-ı Veli'nin önemine ve O'nun Rumeli'deki kitlesine yönelik bazı ifadelerden bahsetmek mümkündür. Bu cümleden olarak Rumeli'deki halkın sosyal hayatı hakkında bir takım açıklamalar ya da fikirler sunmak yerinde olacaktır.

Rumeli bölgesinde XIV. yüzyılda daha yoğun ve hareketli bir tarikat çeşitliliğinden söz edilebilir. Bu tarikatların çoğu meşruiyyetini ehl-i beytten almaktaydı.²⁷⁵ Şüphesiz ehl-i beyt içinde de en çok Hz. Ali dikkat çekici bir unsur olarak kullanılmaktaydı. XIII. yüzyılda Sarı Saltuk ile başlayan bu tasavvufi hareketler vasıtasıyla bölge halkında Hz. Ali hakkında bir imaj oluştuğu anlaşılıyor. İkinci olarak bahsedilen Sarı Saltuk ise Hz. Ali'ye atıfla bu bölgede kendisi hakkında bilgi sahibi olunan bir diğer şahsı temsil etmektedir. Ancak Rumeli coğrafyasında halk tarafından tanınan ve büyük izler bırakmış bu iki isimden sonra Hacı Bektaş-ı Veli, Sultan Şücaaddin gibi nispeten diğer önemli tarikat kurucuları halkın zihninde mevcudiyetini sürdürebilmekteydi. Velayetnamede bu önemli isimlerden sonra bu isimlerin kurmuş olduğu tarikatlere mensup dede, derviş, abdallara tevafuk edilmektedir. Velayetname bu açıdan bölge halkının tasavvuf düşünce yapısı hakkında dolaylı olarak bilgi sunmaktadır. Bunun sebebi Küçük Abdal'ın Rumeli coğrafyasında Otman Baba'yı tanınır hale getirmek için doğal olarak en çok tanınan dini ve tasavvufi isimlere müracaat etmiş olmasıdır. Bu isimlerden birisi de Hacı Bektaş Veli'dir ve Hacı Bektaş-ı Veli, velayetnamede Sarı Saltuk'u kurtaracak bir mertebede zikredilmiştir. Bu bahsi daha açık bir hale getirecek bir kısma velayetnamede şu şekilde geçmektedir:

“...Çün bu haberi ol Dobra Han işitdi. 'Aklına be-gâyet hoş geldi. Ol dem bir kazan getürdüp ve suyla toldurdılar. Altına ateş urdılar. Pes cüş u huruş idüp kaynarken Şarı Şaltuk hazretleri ol keşîşün iki bileğinden karvayup ol keşîş birle suya talar gibi ol kaynar suya talar. Ve kazanın içine gireler. Çün bu °alâmeti ol pâdişâh ve cemî° leşkeri gördiler. °İbrete ve

²⁷⁵ Bunlardan birisi de Kızıl Deli Sultan(Seyyid Ali Sultan)'dır. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Haşim Yılmaz” Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, S. 53, Yıl: 2010.

hayrete varup ser-mest ü hayran oldılar. Ve ol vakt râvi rivâyet ider kim Hünkâr Hâcî Bektaş Velî kaddesa'l-lâhü sırre'l-a^clâ hazretleri meğer bir pınar kenarında oturup bir mermer üstine mübarek elinle su serperdi. Ve ol arada ol veliyy-i vâlâdan su'âl iderler ki bu suyu mermer üzre niçün serpersiz dirler. Ol dem ol kutb'ül-aktâb hazretleri aydurki: Kâfirler Sarı Saltuk'ı kazana koyup kaynadurlar. Öyle olsa baydmasun diyü üstine su serperin dimiş. Öyle olsa ol kâfir pâdişâhı bu intizâr u tahayyür üzerinde iken Sarı Saltuk hazretleri bir lahzadan şonra kazan içinden çıkageldi. Selâmet ü sag çıkup sedd-i İskender olup bir yire oturdı. Çün bu velâyeti ol kavm-i küffar gördiler. Derhâl ol kân-ı velâyetün eline ayağına düşdiler. Ve dahi gördiler kim kendü keşişlerinün vücudı kalmamış. Ve sünükleri cuş idüp kaynar. Hemân-dem ol serdâr-ı velâyete ol arada mecmu^c küffar mut^c u muhîb oldılar ki bu dem dahi hem-çünân...²⁷⁶

Velayetnamede geçen bu ayrıntıların Otman Baba'ya kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı yönden nüfuz kazandırdığı anlaşılmaktadır. O, Rumeli'deki diğer tarikatlara mensup abdal ve dervişlerle de münasebet kurmuştur. Bu münasebetler sonucunda bazen münasebet kurduğu tarikatın abdallarından bir kısmını kendine bağlı birer abdal durumuna getirmiştir. Anlaşıldığı üzere O, bir yandan kerametler yoluyla Rumeli coğrafyasında nüfuzunu artırırken diğer taraftan Rumeli'deki tarikatlerle münasebet kurarak nüfus olarak da sayısını artırmaya çalışmaktadır.

3.2.2.Sultan Şücaaddin ve Sarı Saltuk Üzerinden Nüfuz Kazanması

3.2.2.1. Sultan Şücaaddin

Sultan Şücaaddin hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmamakla beraber edinilen kısıtlı bilgilerden onun kalenderi, alevi ve bektâşi kültüründe önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. O'nun hakkındaki bilgilere kendi adına yazılmış

²⁷⁶ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 103-104.

olan “*Şucaaddin Baba Velayetnamesi*”nden ulaşılmaktadır.²⁷⁷ Sultan Şucaaddin’in ne zaman doğduğu ya da ne zaman hayatını kaybettiği tam olarak bilinemediğinden bu konuda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Kabaca ifade edilecek olursa Sultan Şucaaddin’in II. Murat döneminde yaşadığı ve Fatih Sultan Mehmed’in saltanatının ilk yıllarında öldüğü düşünülmektedir.²⁷⁸

Sultan Şucaaddin’in ne zaman yaşadığı konusunda bir bilgi de Otman Baba Velayetnamesi’nde geçmektedir. Velayetnamede Sultan Şucaaddin’in de tıpkı Hacı Bektaş Veli ve İbrahim Edhem gibi bir kutub olduğundan bahsedilmektedir. Hatta O’nun Sultan Yıldırım Bayezid zamanında Anadolu’da kutub olduğu bildirilmiştir.²⁷⁹ Bu bilgi Otman Baba Velayetnamesi’nde: “*Ve Sultân Şücâ’ kaddese sırrahü'l-celi hazretleri Sultân Bâyezid zamanında Rûm vilâyetinde kutb idi*” şeklinde geçmektedir. Velayetnamede geçen bu bilgi, Sultan Şucaaddin’in faaliyet yıllarını Yıldırım Bayezid dönemine kadar geri çekmektedir. Bu açıdan Otman Baba Velayetnamesi, Sultan Şucaaddin hakkında içerdiği bilgiler açısından oldukça önemli bir yerdedir. Otman Baba’nın velayetnamede Sultan Şucaaddin ve O’nun abdalları ile yakından ilgilendiği görülmektedir. Velayetnamede Sultan Şucaaddin, Şefküllü Beg ismiyle geçmektedir. Otman Baba, O’nun hakkında “*...Biz bu mülkde iki kişiyüz ki birimiz Hüssâm Şâh ve birimize Şefküllü Beg dirler. Ve hem ol benüm koçumdur...*” demektedir. Ayşe Yıldız ve Şevki Koca bu nakilde geçen “*Koç*” kelimesine atıfta bulunarak Otman Baba ve abdallarının Sultan Şucaaddin’e bağlandığını iddia etmişlerdir. Ayşe Yıldız ve Şevki Koca, “*Koç*” tabirini bektaşiliğe girmek isteyen bir kişiye rehberlik eden derviş yani, müridi mürşide ileten kişi olarak tanımlamışlar ve kelimenin bu tanımına dayanarak Otman Baba ve abdallarının Sultan Şucaaddin’e bağlandığını iddia etmişlerdir. Bu husus da bir kavram karışıklığından bahsetmek mümkündür. Otman Baba Velayetnamesi’nde geçen “*Koç*”

²⁷⁷ Velayetnamenin latin harflerine çevrilmiş şekli için bkz. Ayşe Yıldız, “Şucaaddin Baba Velayetnamesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, , Sayı: 37, 2006, s. 55-95.

²⁷⁸ Yağmur Say, “Kalenderi, Alevi ve Bektaşî Kültünde Önemli Bir Alp-Eren Gazi: Şücâ’eddîn Velî (Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi”,

[http://www.aleviakademisi.de/dosyalar/SUCAEDDIN_VELI_\(SULTAN_VARLIGI\).pdf](http://www.aleviakademisi.de/dosyalar/SUCAEDDIN_VELI_(SULTAN_VARLIGI).pdf), s. 1-2.

²⁷⁹ **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, s.12.

kelimesi tasavvufi manada nefis için kullanılmıştır. Tasavvufta nefis için birçok tabir ve tabir bulunmakla beraber bu tabirlerden birisi “*Bakara*” tabiridir. Bilindiği üzere bakara kelimesi Arapça bir kelime olmakla beraber anlam olarak sığır demektir. Sığır kelimesi tasavvufi manada nefse kinaye olarak kullanılmaktadır. Bu deyim, bir kişinin nefisini kırıp onu fani şeylerden çekerek kanaat getirmesini ve yemeyi içmeyi azaltarak vaktini faydalı fikir, ilim ve ibadetle geçirmesini ifade etmek için kullanılan bir deyimdir. Aynı şekilde “*Koç*” tabiri de nefis için kinaye olarak kullanılmıştır. Bu iki tabir arasındaki fark “*Koç*” kelimesinin nefse boyun eğdirmeden önce kullanılmasıdır. Ayrıca tasavvufi olarak bir tarikata bağlandıktan sonra beden büyükbaş hayvan olarak da nitelendirilmiştir.²⁸⁰ *Koç* kelimesinin tasavvufi olarak bu tanımları dikkate alınacak olursa Otman Baba’nın velayetnamede Sultan Şücaaddin’i kendisinin nefsi olarak ifade ettiği söylenebilir. Kaldı ki Küçük Abdal, Otman Baba’nın Sultan Şücaaddin hakkındaki ifadelerini velayetnamede: “*Ve abdâllar ayıtdı ki: Ol Şefküllî Beg sizün dîn ü îmânınız dur didi. Yanî velâyet mazharı kutb olduğu çün ki ol sıfatdan zâhir olmuşdı. Pes perestiş ü i’tikâd cihetinden dîn u îmân lâzım olur. Ve ol degül ki sûret benzedüp anun filâniyam diyessin. Ve hem ayıtdı ki: Şefküllî Beg’i dost dutun ki ben dahi sizi sevem*” şeklinde nakletmiştir.²⁸¹ Bu nakilden de anlaşılacağı üzere Küçük Abdal, Sultan Şücaaddin’i Otman Baba’yı tamamlayan birisi olarak tasvir etmiştir. Yine velayetnamedeki bir kıssada Otman Baba, kendisindeki velayet sırrını anlamayan birine ve etrafını çeviren İstanbul halkına yönelerek: “*Bak bre âdem olmaduk sığır sıfatlu âdem ol karşuma gelüp niye turırsın ki uş âdem degül hep sığırsınız*” ifadelerini kullanmıştır. Buradaki “*Sığır*” kelimesinin bir kinaye olarak kullanıldığını kıssanın ilerleyen bölümünde Otman Baba’nın: “*Yürün bre insan olmaduk evliya vü enbiyâya tasdik itmedük tahâretsüzler*” ifadelerinden anlaşılmaktadır. Velayetnamedeki bu nakillerde bu türden tabirlerin nefislerine uyup uygunsuz hal ve davranışlarda bulunanlara karşı kullanıldığı söylenebilir. Otman Baba ile Sultan Şücaaddin

²⁸⁰ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul, 2005, s. 81.

²⁸¹ *Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)*, s. 244.

arasındaki münasebetin ne şekilde olduğu farklı kaynaklarda farklı biçimlerde görülebilmekle beraber bu iki şeyh arasında öyle ya da böyle bir bağ olduğu tevatür derecesindedir.

Velayetnamede Sultan Şücaaddin ile ilgili dikkat çeken bir unsur da Otman Baba'nın abdallarına Sultan Şücaaddin'i dost tutmalarını nasihat etmesidir. Böylelikle Otman Baba ve Sultan Şücaaddin'in abdalları birbirini tanımış ve birbirini kabul etmiş görünmektedir. İki tarikat arasındaki bu ilişkinin, buldukları bölgelerde her iki tarikata da nüfuz ve nüfussal bir katkı sağladığı düşünülebilir. Otman Baba'nın, bu nasihatini abdalları üzerindeki etkisini göstermesi açısından iyi bir örnektir. Çünkü Otman Baba, Sultan Şücaaddin hakkında yukarıdaki nasihatini verdikten sonra Otman Baba'nın abdalları, Sultan Şücaaddin'in tekkesini ziyaret etmek istemişlerdir. Ancak Otman Baba, abdallarının bu isteğini hemen kabul etmemiş ve bir müddet beklemiştir. Otman Baba, abdallarına Sultan Şücaaddin'in tekkesine gidilmesini bizzat söyleyene kadar Otman Baba'ya mensup hiçbir abdalın Sultan Şücaaddin'in abdallarını görmeye gitmediği anlaşılıyor.²⁸² Öteki taraftan velayetnameye göre Sultan Şücaaddin ve abdalları da Otman Baba ve abdallarını beklemektedir. Sultan Şücaaddin, abdallarından Otman Baba'nın abdallarını görüp onların hükmü ile hareket etmelerini vasiyet etmiştir. Velayetnamede bu vasiyette paralel olarak Sultan Şücaaddin'in abdalları Otman Baba'nın abdallarını misafir etmişler ve Otman Baba'nın hükümlerini kabul etmişlerdir. Böylelikle velayetnameye göre Sultan Şücaaddin'in abdalları Otman Baba'nın abdallarına karışmış görünmektedir. Bu durum, Otman Baba'nın nüfuz ve nüfussal gücünü nasıl artırdığını göstermesi bakımından önemlidir. Sultan Şücaaddin'in Otman Baba ve abdallarına ithafen etmiş olduğu vasiyet şöyledir:

“...Sultân Şücâ'un mübarek nutkından bize vasiyyetdür ki Börklüce Muhammed zamânı ve fakr içinden ağaç el çıkmaya. Ve  âlem halkı anun elinden zebûn ola. Ve ol vakt Otman Baba adlu bir kimse ki fukarânun

²⁸² A.g.e. s. 244.

hükmin yürüde. Ve abdâllar zâhir idüp  âlemde meşhur ola. Öyle olsa biz dahi andan olup hükmine mutf  ü fermân olavuz. Ve Mehdî sıfatı ol ola. Ve siz anun abdâlların görüp müşâhede idesiz diyü bize bu nev e tenbîh itmiş idi. Pes şükr ki siz  âşıklara bugün irüp didâr-ı cemâlinüzi müşâhede eyledük didi...’’²⁸³

Otman Baba, Sultan Şücaaddin ile Anadolu’ya ilk geldiğinde tevafuk etmiş olabilir. Çünkü velayetnamede Otman Baba’nın Sultan Murad’ın vefatına kadar Germiyan, Saruhan, Bursa ve İznik bölgelerinde bulunmuş olduğu anlaşılıyor.²⁸⁴ XV. yüzyılda adı geçen bu bölgelerde Sultan Şücaaddin’in etkisi görülmektedir.²⁸⁵ Yine Otman Baba Velayetnamesi’nde, Anadolu coğrafyasındaki tarikatların çoğunun Otman Baba’dan haberdar olduğu söylenmektedir. Bu tarikatlardan birinin de Sultan Şücaaddin’in tarikatıdır. Sultan Şücaaddin’in faaliyet sahası Rumeli’den çok Anadolu gibi görünmektedir. Anadolu’da etkili olduğu yerlerin başında özellikle Bursa, Eskişehir, Kütahya, Manisa gibi Saruhan ve Germiyanoğullarının hâkimiyet sahası gelmektedir.²⁸⁶ Bu sebeple Otman Baba’nın Anadolu’ya geldiği ilk yıllarda Sultan Şücaaddin ya da Sultan Şücaaddin’in abdallarıyla karşılaşmış olması kuvvetle muhtemeldir. Velayetnamede Otman Baba’nın diğer tarikatlar tarafından tanındığı şu şekilde aktarılmıştır:

“...Rivayet iderler kim ol vakt ki Timurleng maşrık tarafından Rum kasdına revân olup geldikde ol server-i kutb-ı  âlem bile gelmiş idi. Ve kendünün nutkı dahi öyle idi. Kemâl-i mürüvvetinden kim ol Şarklı Koca benüm dir idi. Çün Rûm’a kadem basdı. Mecmü  Rûm’un evliyâları haberdâr oldı kim maşrık tarafından bir er geldi be-gâyet heybetlü ve salâbetlü. Öyle olsa Rûm velîleri ve sâhib-i kudretleri ruh-ı Muhammedîden zâta müşâhede oldılar. Ve levhe nazar itdiler. Gördiler kim bu gelen serverün hiç haddi

²⁸³ A.g.e. s. 249.

²⁸⁴ A.g.e. s. 18.

²⁸⁵ Yağmur Say, “Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Önemli Bir Kült Kimlik: Şücaeddin Veli (Sultan Varlığı)”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl:13, Sayı: 37, Ank.2006, s.99-133.

²⁸⁶ Ayşe Yıldız, “Şücaeddin Baba Velayetnamesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, , Sayı: 37, 2006, s. 51.

pâyâm yok. Ve kutbü'l-aktâb burcında oturur. Be-gâyet ibrâtilü ve kutlu kimsedür ki hîç sırrına irilmez...²⁸⁷

Otman Baba Velayetnamesi'nde Sultan Şucaaddin ile ilgili bir kıssa da Anadolu'ya gelen ve Sultan Bayezid'i tutsak eden Timur ile Sultan Şucaaddin'in münasebetidir. Otman Baba Velayetnamesi'nde geçen nakil ile Sultan Şucaaddin Velayetnamesi'nde geçen bilgilerin örtüştüğü görülmektedir. Her iki belgedeki kıssalar şu şekilde geçmektedir.

Otman Baba Velayetnamesi'nde Timur ile Sultan Şucaaddin arasındaki münasebet şu şekilde geçmektedir:

"...Nitekim İbrâhîm Edhem tâcı tahtı terk idüp ihtiyâcı kalmadı. Ve yedi kutbiyyete mazhar düşdi. Ve Hünkâr Hâcı Bektâş Velîyy ü Vâli kaddese sırrahu'l-âli hazretleri Rum vilâyetinde kutb idi. Ve Sultân Şücâ' kaddese sırrahü'l-celi hazretleri Sultân Bâyezîd zamanında Rûm vilâyetinde kutb idi. Ve bu müşârün ileyh ol Sultân Bâyezîd'dür kim Timurleng maşrık tarafından gelüp anı habs eyledi ki meşhurdur. Ve gelüp Rûm'a kâdem başdıkda Timurleng vezîr ü vüzerâsıyla ol kân-ı velâyet kim Sultân Şücâ"dur nazarına geldi. Ve ol kân-ı velâyetün nazarına katarıyla mâl 'arz eyledi. Ve ol kân-ı velâyet ana celâl birle ayıtdı kim: Tiz yüzün suyuyla Rûm'dan çık git yohsa sen bilürsin didi. Ve ol mâlı kabul itmedi. Pes bunların emsâli veliler âlemden geldi ve geçdi. Ve kutbiyyete mazhar düşdiler."²⁸⁸

Sultan Şucaaddin Velayetnamesi'nde ise Timur ile ilgili bu fasıl daha tafsilatlıdır ve şöyle geçer:

*"...Ol zemanda [kim] çıkar Rum'a iner
[Kim] Mânâ fehm eylesin ey bahtver
Kod[ı] Rumuñ halkını kıldı akın
Ta ki geldi Sivrihisara yakın
Seyyidgazi ol ki senden*

²⁸⁷ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 17.

²⁸⁸ A.g.e. s. 12.

Bir nice cemı olur ulular neden
 (Ey Koca) didiler Sultan Babaya varalum
 Öpelüm elini vü yalvaralum
 Diyelüm kim uş Timur-leng yüridi
 Bize sen nice virürsin öğidi
 Sultan ol dem oynamışdı taglara
 Gelüben yalvardılar ol servere
 Didiler kim nice olur halimüz
 [Ey] sevgilüsi velilerüñ ulumuz
 Kaçalum mı turalum mı biz dahi
 Uş Çagatay irişür yavuzluğu
 Didi varuñ sizi pırler kor yire
 Şadlık birle kodılar yüz yire
 Didiler hacetimüz oldı reva
 Yahşı remz itdi bize Sultan Baba
 Yine olar gitdi bunlar şazman
 Gör ki sultan ne remiz eyler ıyan
 Üç [dane] samudı vardı sultanuñ
 işit adların beyan idem anuñ
 Biri Yüñli biri Zencirli Samut
 Birine dirler idi Kara Samut
 Sultan ol dem söyledi samudlara
 Didi turuñ karşı varuñ o ere
 Gelüben[i] ülkemüze girmesün
 Bu muhibleri yerinden ırmasun
 Turuban samudlar oldılar revan
 Diñle remzi nicedür ey pakyan
 Müddet ile varup irdiler hele
 Söylediler her birisi remz ile
 Didiler kim ülkemüze girmegil
 Muhibblerimüze zahmet virmegil
 Döndi Timur eyledi bunlara söz

Didi sözi aflikara söyleñüz
 Aşikara söyleñüz işidelüm
 Hem sizi kandan gelürsiz bilelüm
 Gördi olmaz Yüñlü Samut söyledi
 Pirimüz adı durur Sultan didi
 Bizi ol er gönderüp dur[ur] size
 Didiler kim girmesün ülkemüze
 Ne kişidür didi sizün pirüñüz
 Baña siz anuñ nişanın virüñüz
 Şu sıfatludur pirümüz didiler
 Padişahuñ vasfını söylediler
 Didi Timur buñlara hoş geldiñüz
 Başum üstine ne dirse uluñuz
 Yüñlü Samuda tekellüf eyledi
 Berü benüm yanuma gelsin didi
 Benüm terkeflümden bunlara varuñ
 Bir ok getirün abdallara dike koñ
 Sınur rende(?) bu okı
 Sadikum dir bu söze tañrı hakı
 O sınırda bu okı her kim göre
 Canı yokdur kim o(l) ülkeye gire
 Varuban getürdiler okı o dem
 Virdiler samudlara ey muhterem
 Aldı samudlar okı oldı revan
 Kim (ol) okın virdi beriki nişan
 Didi [ol dem] Samuda kim gitmegil
 Bir nice kim sen bizi terk itmegil
 Yüñlü Samud bu sözi kıldı kabul
 Bir nice gün anda (erüm) itdi ol usul
 (Ol) Dahı Samudlar okı getürdiler
 Sultana niyaz idüben virdiler
 Didi varuñ diküñ imdi köçegüm

*Ta size bıragu kılmaya hücum
 Okı varuban sınura dikdiler
 Evladına (bir) yahşı gülbank çekdiler
 Yagıdan ol [an] ki oldılar emin
 Dahı Timur oradan döndi hemin
 Yüñlü Sultanuñ velayetlerini
 Sultan [kim] söyler idi her birini
 Padişah andan görürdi çok safa
 Vir salavat ber-Muhammed Mustafa...²⁸⁹*

Görüldüğü üzere Otman Baba Velayetnamesi ile Sultan Şucaaddin Velayetnamesi'nde Timur ile Sultan Şucaaddin'in hakkında geçen bilgiler paralellik göstermektedir. Ancak bu iki tarikatın hangisinin diğerinden daha etkili olduğu konusunda tartışmalar vardır. Bu tartışmalar kısaca üçe ayrılabilir. Birincisi Sultan Şucaaddin'in vefatıyla beraber abdallarının Otman Baba'nın hükümlerine göre hareket ederek O'na bağlandıkları görüşüdür. Bu görüş Otman Baba Velayetnamesi merkezli bir görüştür. Ancak bu konu ile ilgili bilgiler Sultan Şucaaddin Velayetnamesi'nde geçmemektedir. İkinci görüş olarak birinci görüşün aksine Otman Baba'nın, Sultan Şucaaddin'e bağlı olduğu görüşüdür.²⁹⁰ Üçüncü olarak ise Otman Baba ve Sultan Şucaaddin'in abdalları arasındaki münasebet dikkate alınarak bu iki tarikat arasında bir mürid ve müşid ilişkisinin bulunduğunu kabul eden ancak bu tarikatlardan hangisinin mürid hangisinin müşid olduğu konusunda çekimser kalan görüştür.²⁹¹ Bu son görüş biraz muğlak olmakla beraber kaynakların güvenilirliğinden kaynaklanmaktadır.

Özetle denilebilir ki: Otman Baba, Anadolu'ya Timur ile beraber geldikten sonra Germiyan, Saruhan, Bursa, İznik bölgerinde Sultan Murat'ın vefatına kadar bulunmuştur. Büyük olasılıkla Otman Baba, bu süre içerisinde Sultan Şucaaddin ya da O'nun abdallarıyla münasebet kurmuştur. Çünkü

²⁸⁹ Ayşe Yıldız, "Şucaaddin Baba Velayetnamesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Dergisi*, , Sayı: 37, 2006, s. 87-90.

²⁹⁰ **A.g.m.** s.96.

²⁹¹ Yağmur Say, **a.g.m.** s. 115.

Sultan Şücaaddin, yukarıda adı geçen bölgelerde faaliyet göstermiştir. Otman Baba, Sultan Şücaaddin'in kutubluğunu kabul etmekle beraber O'nu da kendilerinden önce geçen birçok kutubdan biri olarak kabul etmiştir. Buna paralel olarak Sultan Şücaaddin'in vefatından sonra O'nun abdallarının Otman Baba ve abdallarına bağlanmış olması muhtemeldir. Özellikle Rumeli bölgesinde Otman Baba ve abdallarının etkilerinin XV. yüzyılın ikinci yarısında daha da arttığı göz önünde bulundurulursa bu ihtimalin kuvvetlendiği söylenebilir.²⁹²

3.2.2.2. Sarı Saltuk

Velayetnamede vurgu yapılan bir diğer tarihi karakter Sarı Saltuk'tur.²⁹³ Bilindiği üzere Sarı Saltuk Balkanlardaki Türkleştirme ve İslamlaştırma üzerinde önemli bir karakterdir.²⁹⁴ O, Balkanlar'a Osmanlı fetihlerinden çok önce gerçekleşen Türkmen göçüyle hem Türk nüfusunu hem de İslam'ı taşımıştır.²⁹⁵ Sarı Saltuk'un ölümü kaynaklarda hicri 697 miladi 1297-1298 yılı olarak geçmektedir. Sarı Saltuk hakkında kaleme alınan eserlerin en önemlisi Osmanlı Padişahı II. Mehmed (Fatih)'in oğullarından Cem (Sultan Cem olarak meşhurdur)'in emriyle Ebu'l-hayr Rumi'ye yazdırılan Saltukname'dir. Bu eser Sarı Saltuk'un hayatını menkabevi bir şekilde anlatmaktadır. Eserde Sarı Saltuk'un hicri 661 miladi 1263 yılının öncesindeki bilgiler açık olmamakla beraber, hicri 697 miladi 1297-1298'e kadar olan dönem nispeten tarihi bilgilerle örtüştürülebilmektedir.²⁹⁶

Menkabevi birer şahsiyet olmanın ötesine geçen ve iki önemli tarihi şahsiyet olan Otman Baba ile Sarı Saltuk'un arasındaki bağ hem manevi hem de maddi anlamda önemlidir. Bu noktada akla şu soru gelmektedir.

²⁹² A.g.m. s. 114.

²⁹³ Sarı Saltuk ile ilgili yeni bilgiler için ayrıca bkz. Alemdar Yalçın, Hacı Yılmaz, "Sarı Saltuk ile İlgili Yeni Bilgiler", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, yıl, S. 36, 2005.

²⁹⁴ Abdülkadir Sezgin, "Balkanlar ve Doğu Avrupa'yı Müslümanlaştıran Hacı Bektaş Erenleri", **Türk Yurdu**, Şubat, Yıl: 2005, s. 62-63.

²⁹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **Sarı Saltuk**, s. 71.

²⁹⁶ Machiel Kiel, "Sarı Saltuk", **İA**, C. 36. s. 147-148.

Otman Baba Velayetnamesi'nde Sarı Saltuk hakkında geçen bilgiler Küçük Abdal tarafından yazılı bir eserden okunup aktarılmış olabilir mi? Bu soruya iki ihtimal olarak cevap vermek mümkündür. İlk olarak, Küçük Abdal'ın Sarı Saltuk ile ilgili bilgileri bir kaynaktan görüp yazması için; İbn-i Batuta'nın "*Seyehatnamesi*"ni, Arap coğrafyacısı Ebü'l-Fida'nın hicri 721 miladi 1321 yılında kaleme aldığı "*Takvimü'l-buldan*" eserini, Yazıcıoğlu Ali'nin "*Oğuzname*"sini, Kemaleddin Muhammed Serrac er-Rifai'nin hicri 715 miladi 1315 yılında kaleme aldığı "*Tüffahu'l-ervah*" isimli eserini, yukarıda da adı geçen Ebu'l-hayr Rumi'nin muhtemelen sözlü kültürü kaynak alarak miladi 1480'de tamamladığı düşünülen eseri "*Saltukname*"yi ve miladi 1481-1500 yılları arasında yazılan "*Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi*"ni görmesi ve bu eserlerdeki bilgileri Otman Baba Velayetnamesi'ne nakletmesi ya da özetlemesi gerekirdi.²⁹⁷ Bu ihtimali yukarıda sayılan eserlerin birkaçında geçen menkabelerin birebir aynıları ya da büyük oranda benzerlerinin nakledilmesi kuvvetlendirebilirdi. Bu cümleden olarak şunu hemen belirtmek gerekir ki, yukarıda adı geçen eserlerden "*Saltukname*" ve "*Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi*"nde Sarı Saltuk hakkında geçen bazı kıssalar birbirine çok benzemektedir. İkinci ihtimal olarak yukarıda adı geçen eserlerin çoğunun kaynak olarak kullandığı sözlü kültür merkeze alınarak, Küçük Abdal'ın yazmış olduğu velayetnameye Sarı Saltuk ile ilgili menkabeleri Otman Baba merkezli olarak uyarlamış olma ihtimalidir. Bu ihtimali destekler nitelikte bir bilgiye Evliya Çelebi'nin "*Seyehatnamesi*"nde rastlamaktayız. Bilindiği üzere Evliya Çelebi, ünlü bir seyyah olarak gittiği yerlerdeki halkların ülkeleri, şehirleri, coğrafyaları, kültürü, inancı... vb. hakkında birçok bilgiyi eserinde nakletmiştir. Evliya Çelebi'nin eserinde aktardığı bu bilgilerin çoğunu da duyduklarından yazıya aktarmış olduğu söylenebilir. Evliya Çelebi'nin "*Seyehatnamesi*"nde Sarı Saltuk hakkında yukarıda adı geçen "*Saltukname*" ve "*Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi*"ndeki menkabelere kısmen benzer bir kıssa mevcuttur.²⁹⁸ Bu noktada bu üç eserdeki menkabelerin birbirinin aynısı

²⁹⁷ A.g.m. s. 147-149.

²⁹⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatname (Rumeli, Sokol ve Edirne)*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1984, s. 76-77.

olmadığını ve kıssalardaki hikâyelerin farklılıklar gösterdiklerini söylemek yerinde olacaktır. Buna ek olarak söz konusu bu üç eserde Sarı Saltuk ile ilgili geçen kıssaların nispeten farklı ve Otman Baba merkezli bir örneğini de Otman Baba Velayetnamesi'nde görmekteyiz.²⁹⁹ Bu durum, Küçük Abdal'ın Otman Baba'ya ithafen yazmış olduğu velayetnamesinde Sarı Saltuk hakkındaki bilgileri herhangi bir kaynaktan okumayıp diğer tarikat mensuplarından ya da halk tarafından anlatılanlardan aktardığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Özet olarak, Otman Baba Velayetnamesi'nde Sarı Saltuk ile ilgili geçen bilgilerin bir kısmı çok az farklılıkla "*Sarı Saltuk Menakıbnamesi*" (*Saltukname*), "*Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi*" ve "*Evliya Çelebi Seyehatnamesi*"nde geçtiği görülmektedir.³⁰⁰ Bu menkabelerin halk arasındaki durumlarını ya da farklı eserlerde birbirine çok benzer şekilde geçmelerini iki şekilde açıklamak mümkündür. İlk olarak söz konusu menkabelerin halk tarafından sosyal meclislerde sürekli dillendirilmesine paralel olarak toplumda nesilden nesile aktarılan bir motif durumuna gelmesidir. İkinci olarak Evliya Çelebi gibi gezgin ya da Küçük Abdal gibi bir tarikata mensup kişilerin kaleme aldıkları eserlerinde bu türden menkabeleri yazarak nesilden nesile aktarılmasına vesile olmalarıdır. Her ne şekilde olursa olsun bu menkabelerin halk arasında din-inanç merkezli bir şekilde varlıklarını sürdürdüklerini söylemek mümkündür.

Otman Baba, velayetnamede Sarı Saltuk'un bizzat kendisi olduğundan bahsetmektedir. Velayetnameye göre Otman Baba, Sarı Saltuk'un Babaeski'de yakmış olduğu kandil ateşini söndürerek oradaki halka: "*Bu çerâğı yakan Sarı Saltuk ve server-i cihân benem*" demiştir.³⁰¹ Sarı Saltuk'un bir ziyaretgâhının da Babaeski'de olduğu Evliya Çelebi Seyehatnamesi'nde

²⁹⁹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 102-104.

³⁰⁰ Ahmet Yaşar Ocak, Sarı Saltık, s. 46-51.

³⁰¹ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 22.

geçmektedir.³⁰² Bu bilgi Otman Baba Velayetnamesi'ndeki bilgiyle örtüşmektedir.

Sarı Saltuk'un Hacı Bektaş-ı Veli erenlerinden birisi olarak Rumeli'deki Türkleştirme ve İslamlaştırma hareketinin bir kolunu oluşturduğu söylenmişti. Otman Baba Velayetnamesi'nde Sarı Saltuk ve onun tarikatına duyulan saygıdan hareketle Otman Baba ve abdallarının da Sarı Saltuk gibi Rumeli coğrafyasını Türkleştirme ve İslamlaştırmaya çalıştıklarını söylemek mümkündür. Bu manada Rumeli coğrafyasında nüfuzunu kuvvetlendirmek isteyen tarikatlar, bu bölgede önemli bir yere sahip olan meşayihin menkıbelerini kullanmak yoluyla nüfuz kazanmaya çalıştıkları söylenebilir.³⁰³ Bu cümleye bir örnek olarak velayetnamede Otman Baba, Rumeli'de bulunan Kiligra şehrinde kendisinin evliyalığını tanımayan bir dervişe ve dolayısıyla de bu şehir halkına Sarı Saltuk'a atıfta bulunarak şu şekilde nüfuz kazanmaya çalışmakta ya da Küçük Abdal, Otman Baba'ya nüfuz kazandırmaya çalışmaktadır:

“...Ve günlerde bir gün ol aradan dahi kalkup Kiligra tarafına revân oldı. Önünce ve arduca abdâllar kadem-ber-kadem ol Kiligra şehrine geldi ki Sarı Saltuk hazretleri ejderhâyı ol şehirde helâk itmiş idi. Çün ol şehir kavmi ol kân-ı velâyetün zıll-ı hümâyünün ve sıfat-ı malumın müşâhede itdiler. Ve nazarına nâz [u] niyâz birle ni'met ü kurbânlar ve dîde-i giryânlar sebîl ü nisâr itdiler. Ve ol kân-ı velâyetün safa-nazarın ve hüsni himmetin alup hâllü hâlince revân oldılar. Meğer ol Sarı Saltuk hazretleri ejderhâyı helâk itdüğü mekânun şâhibi bir derviş var idi ki ol kân-ı velâyetün abdallarına bir gün bî-edebâne kelâmlar izhâr idüp ol kân-ı velâyet için söyler ki: Eger Sarı Saltuk hazretlerinün gösterdüğü nişân-ı 'alâmetden bir velâyet gösterse ben dahi ikrar u teslîm-i yek-bâr iderim. Ve eger göstermese ana benüm itikâdum ve nakl-i şehâdetüm yokdur didi. Çün abdâllar bu haberi işitdiler, yüz yire urup nâz [u] niyâz birle ol kân-ı velâyete ayıtdılar kim: Ey kân-ı deryâ-yı kudret ve ey dürr-i bahr-ı hakikat sana her hâl malumdur ki sen bu inkâr ehline heybet

³⁰² Evliya Çelebi Seychatnamesi, Üçdal Neşriyat, Cilt: 3, İstanbul, 1986, s.1052.

³⁰³ Ahmet Yaşar Ocak, “Bazı Menakıbnamelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidarlarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü”, *Osmanlı Araştırmaları*, II, 1981, s. 39.

ü velayet ü °azamettin göster didiler. Pes öyle olsa bu bâz-geşt üzre günlerde bir gün ol kân-ı velayet celâl-i cemâl ve devlet-i visâl birle abdallarına ayıtdı ki: Sakının şol taş Tanrı'ya secde kılmayun ki sizden secde eylemek umar didi. Meger ki Sarı Saltuk hazretleri ejderhâyı helâk itdiği dem magâranun üzerinde bir kaya var idi ki azametlü ve heybetde bir hâne mikdârı taş idi. Çün bu nefes üzerinden üç gün guzer kıldı. Dördüncü gün bir şabâh ol kân-ı vâlâ-heybet ol taşa nazar saldı. Ve cevâba [gelüp] ayıtdı kim: Tiz Tanrı'ya secde eyle. Niye turursın didi. Dahi olok sâat ol taş mancılıktan atılır gibi gönder uzum mikdârı yire düşdü. Ve mecmu hisâr ol kaya darbından lerzeye vardı. Çün bu alâmeti ve heybeti derviş ü abdâllar ve halk u eşyâlar müşâhede itdiler... Pes bu velâyeti ve heybeti ol hisâr halkı ve derviş ve ehl-i inkâr-ı dil-rîş ol kân-ı sa°âdetden müşâhede itdiler. İnsâf birle ol kân-ı velâyetün nazarında yüz yire urup nâz [u] niyâzlar itdiler. Ve ol dem mecmu abdâlları ol kân-ı velâyet nazarında cem° eyledi. Ve dîvân u saltanat birle nutk-ı kadîm-i ezeliyle cevâba gelüp ayıtdı kim: Bu ejderhâyı ve sıfat-ı kahkahayı Sarı Saltuk olup ben öldürdüm didi...»³⁰⁴

Yukarıdaki kıssanın Otman Baba Velayetnamesi'nde aktarılmasını Otman Baba'nın Rumeli coğrafyasındaki tarikatlar arasında nüfuz sağlamak amacıyla açıklamak mümkündür. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Sarı Saltuk'un Otman Baba'nın kendisi tarafından mı yoksa onun ölümünün ardından Küçük Abdal tarafından mı nüfuz sağlamak amaçlı kullanıldığı konusunda net bir fikir söylemek mümkün değildir. Sonuç olarak Otman Baba Velayetnamesi'nde hem maddi olarak Osmanlı Devleti içerisinde nüfuz sağlayıcı motifler hem de manevi olarak tarikatlar arasında nüfuz sağlayıcı motifler bulunmaktadır. Bu manada Rumeli'deki durumu Osmanlı Devleti'nin padişahı, Osmanlı Devleti'nin medreselerinde yetişmiş Osmanlı uleması, Rumeli'de tarihi temellere sahip tarikatların önde gelen meşayihleri ile Otman Baba ve abdallarının bu çerçevede Rumeli coğrafyasında nüfuz ve nüfusunu arttırma ilişkisi ve mücaldesi olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır.

³⁰⁴ Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin), s. 109-110.

SONUÇ

Otman Baba Velâyetnamesi, “Velâyetname-Menakıbname” türü içerisinde önemli bir eserdir. Bu önemi özellikle Osmanlı tarihinin sınırlı sayıda yazılı kaynağa sahip olduğu XV. yüzyılda yazılmış olmasından gelmektedir. Velâyetnamenin içerisinde geçen siyasi, askeri ve toplumsal yapı hakkındaki bilgiler Fatih Sultan Mehmed ve XV. yüzyıl Rumeli coğrafyası hakkında bilgi vermektedir. Bu açıdan “Velâyetname” türünün tarihi kaynak olarak kullanılan önemli örneklerinden biridir. Tüm velâyetnamelerde olduğu gibi Otman Baba Velâyetnamesi’nde de dini ve tasavvufi birçok bilgi mevcuttur. Bu bilgiler özellikle XV. yüzyıl Rumeli coğrafyasının dini ve tasavvufi hayatı hakkındadır. Bu bağlamda XV. yüzyılda Rumeli’de bulunan tarikatlar arasındaki münasebetler ve tarikatların mücadele ve rekabetleri velâyetnameden takip edilebilmektedir. Velâyetnamede genel itibariyle Otman Baba’ya meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu meşruiyet hükümdar, devlet adamları ve diğer tarikatlar vasıtasıyla olmak üzere üç yolla sağlanmıştır. Velâyetnamede geçen kıssaların da Otman Baba’nın meşruiyetini güçlendirmek için yazıldıkları anlaşılmaktadır. Bu meşruluğu sağlamak için hem Otman Baba’dan önce tasavvuf tarihinde önemli yeri olan meşayihden hem de XV. yüzyılda bu meşayih tarafından kurulan tarikatlara mensup şeyh ve abdallardan yararlanılmıştır. Öteki taraftan başta Fatih Sultan Mehmed olmak üzere devlet idaresinde önemli mevkilerde bulunan şahıslar vasıtasıyla meşruiyet kaynağı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca velâyetnamede Kalenderîlik ve Orta Asya menşeli bilgiler yer almaktadır.

Otman Baba’nın Rumeli’ye kabaca XV. yüzyılın ilk yarısında geçtiği söylenebilir. Otman Baba’nın kurmuş olduğu tarikat da kendinden önce Rumeli’ye geçen tarikatlar gibi Rumeli coğrafyasını İslamlaştırmaya çalışmıştır. Bu manada Rumeli coğrafyasında tasavvufi olarak derin izler bırakmıştır. Aslında Otman Baba tarikatı kuruluş aşamasında Bektaşî bir hüviyette değildir. Velâyetnamede Otman Baba kendisinden önce tarikat kuran önemli şeyhleri kabul etmekle beraber bu şeyhlerin kurmuş oldukları

tarikatlara eşit uzaklıktadır. Bektaşilik hüviyetine Otman Baba'nın vefatından sonra gelen ve Otman Baba'nın postuna oturan halifeleri zamanında geçildiği anlaşılıyor.

Velâyetnamede özellikle XV. yüzyılda Fatih Sultan Mehmed dönemine ilişkin ayrıntılı ve nispeten XV. yüzyılda yazılmış tarihi kaynaklarla doğrulanabilen bilgiler mevcuttur. Bu açıdan XV. yüzyıl hakkında bilgi veren Tevârih-i Âl-i Osmanlara yardımcı bir kaynak durumundadır. Bununla beraber bu siyasi ve askeri bilgilere dolaylı olarak ulaşılabilmektedir. Bunun nedeni velayetnamenin tüm velâyetname-menakıbnâme türlerinde olduğu gibi dini ve tasavvufi açıdan yazılmış olmasıdır. Bundan başka velâyetnamede öncülüğünü kutbü'l-aktab'ın çektiği mutasavvıf zümresiyle öncülüğünü şeyhülislam'ın çektiği ulema ve fukuha arasındaki rekabeti görmekteyiz. Tüm bunlara tarikatlar arasındaki üstünlük mücadelesi de eklendiğinde, XV. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında bu zümreler arasında bir hâkimiyet oluşturma çabasının olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Abdulkerim bin Şeyh Mûsâ, **Makâlât-ı Seyyid Harun**, haz: Cemal Kurnaz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

AĞIRDEMİR, Erdoğan; "Bektaşilikte Tac Çeşitleri ve Anlamları", **Türk Kültürü ve Hacıbektaş Veli Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 60.

ANAMERİÇ, Hahan, RUKANCI, Fatih; "XI.-XVI. Yüzyıllar Arasında Medrese ve Üniversitelerde Eğitim", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXIII, S: 2, Aralık-2008.

Anonin Osmanlı Kroniği, Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000.

Aşıkpaşazade; **Osmanoğullarının Tarihi (Tevarih-i Al-i Osman)**, haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2007.

ATEŞ, Süleyman; "Kutub", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXVI.

BABİNGER, Franz; **Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı**, çev; Dost Körpe, Oğlak Yayıncılık, 5. Baskı, 2003.

BALKANLI, Ali; **Şarki Rumeli ve Buradaki Türkler**, Elhan kitabevi, Ankara 1986.

BARBARO, Nicolo; **Kostantiniyye Muhasarası Ruznamesi 1453**, çev: Ş. Talip Diler, Baha Matbaası, İstanbul 1976.

BARDAKÇI, Murat; "Otman Baba Velayet-namesi", **Journal Of Turkish Studies**, C: 19.

BARKAN, Ömer Lütfi; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstîlâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervisleri ve Zâviyeler", **Vakıflar Dergisi**, S. II, İstanbul 1942.

- BEĞ, Oruç; **Oruç Beğ Tarihi(Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)**, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2008.
- Bizanslı Tarihçi Françis'den İstanbul'un Fethi, **Şehir Düştü**, çev: Dr. Kriton Dinçmen, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- CEBECİOĞLU, Ethem; **Tasavvuf terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yayınları, İstanbul 2005.
- CROWLEY, Roger; **Son Büyük Kuşatma 1453**, çev; Cihat Taşcıoğlu, A.P.R.I.L. Yayıncılık, Ankara, 3. Baskı, 2007.
- ÇELEBİ, Evliya; **Seyahatname, (Rumeli, Sokol ve Edirne)**, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.
- DABAĞYAN, Levon Panos; **Fatih ve Fetih Olayı**, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2005.
- DANIŞMEND, İsmail Hami; **Fatih'in Hayatı ve Fetih Takvimi**, Kanaat Matbaası, Ankara 1953.
- DOĞRU, Halime; "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- DÖĞÜŞ, Selahattin; "Şeyh Bedreddîn ve Rumeli Gazileri", **OTAM**, Sayı: 18, ,Ankara 2005.
- EFENDİ, Hoca Saadettin; **Tacü't-tevarih**, Cilt: 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- EFLAKİ, Ahmed; **Ariflerin Menkıbeleri II**, çev. Tahsin Yazıcı, M. E. B. Yayınları, İstanbul 1989.

- EMECEN, Feridun; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", **Türkler**, C.IX, ed. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- ERGİNLİ, Zafer; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- EYİCE, Semavi; **Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1967.
- FEHMİ, Hasan; "Otman Baba Velayetnamesi", **Türk Yurdu**, Sayı: 5.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi; "Alevilik ve Heterodoksi", **Türk Yurdu**, S. 210, 2005.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi; "Ali", **DİA**, C. 2.
- GÖMEÇ, Saadettin; "Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet", **Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 21/33.
- GÜL, Ahmet; **Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Daru'l-Hadislerin Yeri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.
- GÜNAY, Mehmet; "Osmanlı Sonrası Bulgaristan Topluluğunun Dini Hayatı", **Türkler**, C. 20, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- GÜREL, Zeki; **Koyun Baba, Hacı Bektaş Veli Halifelerinden Koyun Baba'nın Hayatı, Öğretileri ve Menakıbnameleri**, Yörtürk Yayınları, Ankara, 2000.
- GÜZEL, Abdurrahman; **Hacı Bektaş Veli ve Makalat**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

GÜZEL, Abdurrahman; **Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menakıbnamesi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

HEFFENİNG, W.; "Vilayet", **İA**, C: 13, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986.

HINZ, Walther; **Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd (XV. Yüzyılda İnan'ın Milli Bir Devlet Haline Yükselişii)**, çev: Tefvik Bıyıklıoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

HIZLI, Mefail; "Somuncu Baba (öl. 815/1412) (Şeyh Ebu Hamidüddin Aksarayı), **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C: 2, S: 2, Yıl: 1987.

İNALCIK, Halil; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", **Türkler**, C. 9, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

İNALCIK, Halil; "Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmet", **Makaleler I**, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2005.

İNALCIK, Halil; **Fatih Devri üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2007.

KARA, Mustafa; **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İletişim Yayınları.

KILIÇ, Filiz, Arslan, Mustafa, Bülbül, Tuncay; **Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)**, Ankara 2007.

KILIÇ, Rüya; "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar veya Orta Asya-Anadolu'nun Popüler Sufiliğinin Temelleri: Meseleler ve Yaklaşımlar" **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, S. 4, C. 3, Aralık 2006.

KILIÇ, Sami, Albayrak, Ali; "İslamiyetten Önce Türklerde Yiyecek ve İçecekler", **Turkish Studies**, C. 7/2, Bahar, 2012.

KİEL, Machiel; "Sarı Saltuk", **İA**, C. 36.

KOCA, Şevki; **Odman Baba Velayetnamesi, Velayetname-i Şahi Gö'çek Abdal**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.

KOÇ, Aylin; "Sinan Paşa", **DİA**, C. 37.

KOÇ, Yunus; "Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yıldönümü Özel Sayısı, Ekim, 1999.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad; **Anadolu'da İslamiyet**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad; **Türk Tarihi Dinisi**, haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

LEVENT, Agâh Sırrı; **Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.

MANSEL, Philip; **Konstantiniyye Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924**, Everest Yayınları, çev; Şerif Erol, 5. Baskı, İstanbul 2008.

MAZIOĞLU, Hasibe; "Sinan Paşa", **İA**, C. 10.

MECDİ, Edirneli Mehmed; **Terceme-i Şakayık**, İstanbul 1269.

MERCAN, İsmail Hakkı; "Türk Tarihinin Kaynaklarından olan bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**.

NOYAN, Bedri; **Demir Baba Vilayetnamesi**, Can Yayınları, İstanbul 1996.

OCAK, A. Yaşar; **Kültür Tarihi Olarak Menakıbnâmeler (Metodolojik bir Yaklaşım)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

OCAK, A. Yaşar; "Bazı Menakıbnâmelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidâlarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü", **Osmanlı Araştırmaları**, II.

- OCAK, A. Yaşar; “Bektaşilik”, **DİA**, C. 5.
- OCAK, A. Yaşar; “Osmanlı İmparatorluğunda Zaviyeler (XIV-XVII. Yüzyıl)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1974.
- OCAK, A. Yaşar; **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, Enderun Kitapevi, İstanbul 1983.
- OCAK, A. Yaşar; **Osmanlı Devleti’nde Zındıklar ve Mülhidler (XV.-XVII. Yüzyıllar)**, Tarih Vakfı Türk Yayınları, İstanbul 1998.
- OCAK, A. Yaşar; **Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.
- OCAK, A. Yaşar; **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler(Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan- Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2005.
- OCAK, A. Yaşar; **Sarı Saltık Popüler İslam’ın Balkanlar’daki Destanı Öncüsü XIII. Yüzyılda Balkanlar’ da Anadolu Çıkışı İlk Türk İskânı: Dobruca’daki Türkmenler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002.
- ORTAYLI, İlber; **Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim** Turhan Kitapevi, Makaleler I Ankara 2004.
- ÖZGÜL, Vatan; “Dimetoka’dan Erzincan’a Göç Eden Balabanlılar’ın Bağlı Olduğu Ocağı Değiştirmesi: Kızıl Deli Sultan’dan Kureyşan Ocağı Talipliğine Geçiş”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, 2007.
- PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**,
Cilt: II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**,
Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

PAŞA, Mustafa Nuri; **Netayicü'l-Vukuat(Kurumları ve Örgütleriyle
Osmanlı Tarihi)**, haz. Neşet Çağatay, Cilt: I-II, Türk Tarih Kurumu
Basımevi, Ankara 1992.

RASİM, Ahmed; **Osmanlı Tarihi**, Cilt: I, Emir Yayınları, İstanbul 1999.

RUNCIMAN, Steven; **Konstantiniyye Düştü**, çev: Derin Türkömer, Milliyet
Yayınları, 1972.

SAY, Yağmur; "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Önemli Bir Kült
Kimlik: Şücaeddin Veli (Sultan Varlığı)", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş
Veli Araştırma Dergisi**, Yıl:13, Sayı: 37, Ankara 2006.

SAY, Yağmur; "Kalenderi, Alevi ve Bektaşî Kültünde Önemli Bir Alp-Eren
Gazi: Şücâ'eddîn Velî (Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi",
[http://www.aleviakademisi.de/dosyalar/SUCAEDDIN_VELI_\(SULTAN_
VARLIGI\).pdf](http://www.aleviakademisi.de/dosyalar/SUCAEDDIN_VELI_(SULTAN_VARLIGI).pdf)

SAYGI, Hakkı; **Otman Baba ve Velayetnamesi**, Saygı Yayınları, İstanbul
1996.

SEZGİN, Abdülkadir; "Balkanlar ve Doğu Avrupa'yı Müslümanlaştıran Hacı
Bektaş Erenleri", **Türk Yurdu**, Şubat, Yıl: 2005.

SÜMER, Faruk; **Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu
Türklerinin Rolü**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

ŞAHİN, Haşim; "Otman Baba", **DİA**, C. 34.

- TANSEL, Selahattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.
- TOSUN, Necdet; "İmam-ı Rabbanî'ye göre Vahdet-i Vücut ve Vahdet-i Şuhud", **Tasavvuf/ İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**,(İbnü'l Arabî Özel Sayısı-2), Yıl: 2009, S: 23.
- UNAN, Fahri; "Medreseler ve Osmanlı Merkezî Yönetimi", **Koomduk İlimler Jurnalı /Sosyal Bilimler Dergisi (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek)**, S: 9, 2004.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Devleti'nin İlmîye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi (İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar)**, Cilt: II. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1949.
- ÜÇÜNCÜ, Kemal; "Sözlü Kültür/Tarih Bağlamında Edebi Bir Metin Olarak Otman Baba Velayetnamesi", **Bilig**, S: 28, Kış, 2004.
- ÜNVER, A. Sühely, PAKALIN, Mehmet Zeki; **Bursa'da Fatih'in Oğulları Mustafa ve Sultan Cem ve Türbeleri**, Ant Basımevi, Bursa 1945.
- YALÇIN, Alemdar, YILMAZ, Hacı; "Sarı Saltık ile İlgili Yeni Bilgiler", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, yıl, S. 36, 2005.
- YILDIRIM, Rıza; "Bektaşî Kime Derler?: "Bektaşî" Kavramının Kapsamı ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, S. 55, Yıl: 2010.
- YILDIZ, Ayşe; "Şucaaddin Baba Velayetnamesi", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, , Sayı: 37, 2006.

YILMAZ, Haşim, "Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, S. 53, Yıl: 2010.

YÖRÜK, Doğan; "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Gayrimüslim Nüfus", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 17, Yıl: 2007.

YÜCEL, Yaşar, SEVİM, Ali; **Klasik Dönemim Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

ZİLÎOĞLU, Mehmed; **Evliya Çelebi Seyhatnamesi**, Üçdal Neşriyat, Cilt: 3, İstanbul 1986.

EKLER

EK-1

کسب با جان ددی او را فی وایت القدر ب معافاتی و انتد که درین احوال انجمن و بی
 فی سولیت یکی کتاب و فی انجمن ددی انتد که مقوله کلم فور قور کز جماعه
 کلم فور و کوز پس قلیجه کلیمه انچه ایستد نردی بن اولون سنو الیم ز بیز
 اولوم و دخی ناو کوجه کیدار و ناردی کجه کور و اردی پس بو معنیله اول معلوم
 اولدیم اولدنی ولایت سر حقیقه ابتدا و ضامه اولیاد و نیکار ایا الله انتد که
 ساقنک اغلش اید که بن اولزم و یورول انجمن و او شوق قلم از م بن یورن کوه
 کدیم ک اصل اید و من لجا قدر و مکار اولد و دردی چون اید اولد فی ولایت بو
 خبر تحقیق ایشدر فرقی صحت حال یله جاب کلب اید که **بقسم**

ای ز سوی سلطان عالم هم وصال ذابک خدمت کار قابل ایشد اب و انتد یار خاک
 چون کلدک بود یله ملوک فی قلدک من چه کتیم در سیر ای کوز ایشد فی زمین
 دهمت دریا سیر جمک تقار ایدک نثار او ش ولایت کوشتم یورن کوه کور دیلو
 پرده خیمه ای نطفی او من نطقه در ذرا اول کین طلسمی کون یوز ک حقیقه
 سر فنا لجه بقاسیم کجه ای شایق لیلی و صلاک فر قج جان فر قیلور جها

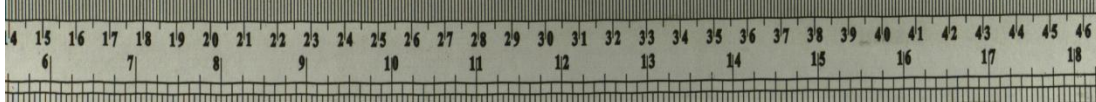
در بیان احوال و احوال و احوال
 پس با کولک عشقه دساند الیلور و دردم سر اغاز تا کون مکان ایچره عول اولد اولد
 وقت که اولد فی ولایت ق بیجا دید و کون یورن کوه کلیمه حقیق سالتن سکین یوز سکین
 طی اولشد که اولد یار چون قدم با صد دخی اول بهار و بار و یورول و نهار اولشد که
 اول بهار سلطان حیدر شایق غنا اید اسکندر دید اولد بحصار او زیند و شمشه اول
 کلن وایت دخی اول حصار ایلمر پس دید و کوه بهر تک او زیند حقیق با نور مشیه ایلد اولسه

در بیان احوال

۱۰۲

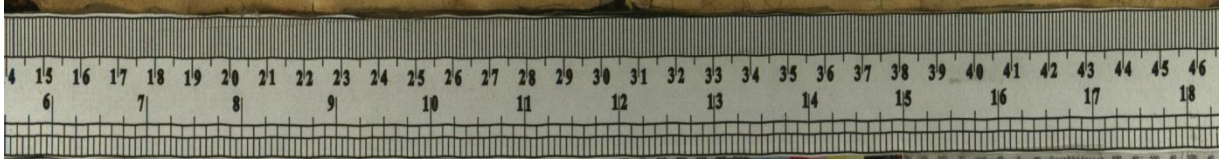
۱۰۵

بر کون اولد فی ولایت جلال او زیند کلب اید الله جالو بی اسکند و اولد یقذاب اولد یوز تک
 طاشین آتشف به اولد اولد انضامه بر بره متد کین اولوب جوار کول جمال برله ایشد کوش
 دوغقان دوغقان اولد و اولد یورن کوه قریبا یورن کوه بقار کده ساجب یورودی که اخر الاس
 اول حصار سلطان حیدر منزه ایه ایما یوب فی بغات لشکرسارت اولدی و سلطان حیدر
 کور و سنبول شهر نیج اولد اید کون صکره اولد ک سنجانی یکی اول حصار ی کلک کله زبون
 اید دخی سلطان حیدر یله اول حصار ک با دناهی با زینت اول حصار ی صکره سلطان حیدر
 تسلیم اید ی سون اولد فی ولایت دوغقان و غنانه قادیون ک با زینت یوز عمله انظار اولد
 دخی سلطان حیدر اول حصار حیدر یله ایما و غنه اولد کون ولایت جلال او زیند سلطان
 حیدر ایچون ایشد کور کوزی سنی قرام سنو زین و بحصار اری ایشد کنگلی سنی اید م
 صافور سین و یاد نشه سنو کی سنو و یوز کوم کوما ق ایدن او ز کج سنو سین که
 کولکله او قورن و بیلکله سولین کوز لادن کورب قول غلکه ایشد کون بتمه سیر
 با ز کشته صکره که ضلع اید ارب جمازی لاشک او نخی کون اولد قده اولد کون ولایت
 اول حصار ایلمر بسندن قلعه قونقی کوز در کوز یورن کوه اولد اولد درنگ اولد
 یقا سنده بر مرغز ایدر کل قرام اولد اید دخی اولد کون ولایت حیدر کلب یکی اولد یورن کوه
 متد کین اولدی ایلد اولسه کولده بر کون اولد کون ولایت امر اید کون بتمه سیر
 کبری با یک اول اولد و غور زره و اولد ددی یورن کوه اید لرد دخی امر اید و کلب اول
 درنگ سونیه کوز یی با بد لرو اولد کون ولایت بر ای اوج قوت اولد کوزینک او زیند کلب ایلم
 لره اید کله بو کوز دخی یورن کوه با یک دخی اولد کوزینک او زیند کلب ایلم کجی
 پس اولد کون ولایت کوز یورن کوه اولد کون کله قالا انالله و ایا الیه راجعون کلیمه

داری خادون دارن بقایه دخلت یه وایا الایدی باقی اولوب وجودی قدیمه منصف اولاس
اولی ساعه مبارک ایچره مجموع ابدالی بریره جمع ابدی و دیوان سلطنت برله جواکلی ایدیکه
ای قضا بر سکیلر سمن اولمکن قورقاسین وین قورقماز کمه بن اول و لظطاهر و باطین
ذواله و بقم بر اقر و اورد که اکا نبوت کور که کیدرم دی چون اول ابدالار اولکانی ولایتک یورد
نظفون ایشیدلر سیمده شکل برله رضایه تسلیم اولدره خیر جیسا ایدک سکن خجی کون سحر و قسطنه
که ضیح کاذب اولمشید اولکانی ولایت مبارک لیا سمن بر لب اخره رجوع ایلا چون اول
ذاتی پاک عالی صفا نمدن جفا اولمق تدری بر مبارک جسمتدک بر ندر و هو ظاهر اولدر اول اول
صلا سینهک بر قورقون بر نرسیدیه اولدی کور مجموع عالم اول نور مشغولنده ظاهر و منور اولدی
دی اولدی مده که مکر بر ایدال عالمی جایده لیکن واقفنده کور کور کور کور کور کور کور کور کور
ایاق صفا نمدن کس کلوب اولکانی ولایت لیچون بر قیو ایت کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اول اول ابدالوک المرده و زور مودن عصا لری وار و وار اقدیه بر قیو قیو بل بود کور کور کور
کلوب فریاد ایدر که ای شاهی ولایت سمن بو قند لواته بنیچ کور کور کور کور کور کور کور کور کور
فرقت سنج حیرت لری و دیدار کافت اقل کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
سوزلر دیوردی اولوق ساعت بر کیدرم بر قیو ایدر کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
کوردی سلفان بابا ایدیه اولدی و لیدلوندک اراسی بر قند قیو اولور اولمده بر اکی
بیغ غایب لشکری اولکانی ولایت فرشی دیوان دور مشرک کور کور کور کور کور کور کور کور کور
دکیم کیدرم دیوان انتظار طوردی اولکانی ولایت اولاده مجموع ابدالی ایدیه بر اولمش
البتلرین او بر لوی کلوب ایدر که بنی استیوب سمن بندان او قور کور کور کور کور کور کور کور کور
قنده قیو اولیقا سمن حضرت ایتاخ اولوز کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

یزه ایچ ووردی اولکانی ولایت اول آت سوار اولوب اولدی کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اول غایب لشکری خاص عام تکم و اریب غایب اولور دی بحال اولوزنده اول ابدالی ایدیه کور کور
اولکانی ولایت کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
بر اول ابدالی سولیب ابدالی تسلی ابدی اول کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
واقف سته کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
دی بر سمن سحر اول کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اولدی و نامحرم ایشادن اولکانی ولایتی بخان و منع ابدی بر اولکانی ولایت مبارک جسمتدک
برله مین اولدره خیر بر اکی سیکلر جمع اولوب اولکانی ولایتک نماز نه حاضر اولدر اول
کانی ولایتک نماز نه جسته اما مشدیه بر کورده و افسند اولر بر برینه تکلف ایدر که اخر لایس
بر الحاق بیلود ایشدیه لازیم اولدر که البته اما متعلق سمن ایدله ددر لمر کور کور کور کور
اول اول ایشدیه بر هاشمه کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
سمن بو واقعه تکم کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
طوشدی بلدی که اول افسند کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اراده اولکانی ولایتک نمازین قلب اولارادن تکیر و تعلیل برله کور کور کور کور کور کور کور کور
حضور الیاس پسر پی و کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
ولایت تاپوت برله حقه تسلیم ایدر اولکانی ولایت کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
شهادت ایدر که اولکانی ولایت کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
سولیب کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
اخرت و شاهی ولایتک علی حتمک و صفا اقلر کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

ÖZET

YURTOĞLU, Gökhan. XV. Yüzyılda Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sûfisi: Otman Baba ve Velayetnamesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Otman Baba Velâyetnamesi XV. yüzyıla ait önemli bir yazılı kaynaktır. Bu eserde sadece dini-tasavvufi bilgiler değil aynı zamanda siyasi-askeri bilgiler de bulunmaktadır. Velayetnamede özellikle Fatih Sultan Mehmed hakkında ve XV. yüzyıl Rumeli coğrafyasında tasavvuf hayatıyla ilgili bilgiler dikkat çekmektedir. Bu bilgiler içerisinde XV. yüzyılda Rumeli'de bulunan önemli tarikatların birbirleriyle olan münasebetleri dikkat çekmektedir. Velayetnamede bu tarikatların arasında bir rekabet olduğu anlaşılmaktadır. Aynı coğrafyada bulunan tarikatların bölgede yaşayan halk üzerindeki nüfuzlarını artırma çabaları görülmektedir. Bu açıdan Otman Baba Velâyetnamesi, bir tarikatın adım adım nasıl nüfuz kazandığını göstermesi açısından dikkat çekici bir kaynaktır. Bu hüviyet onu Rumeli'deki tasavvuf tarihi içerisinde önemli bir eser olarak ortaya çıkarmaktadır. Kısaca Otman Baba velâyetnamesi, XV. yüzyıl Rumeli coğrafyasındaki dini, tasavvufi, sosyal, siyasi ve toplumsal hayat hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Anahtar Kelimeler:

1. Otman Baba
2. Velayetnameler
3. Fatih Sultan Mehmed
4. Heteredoks
5. Rumeli

ABSTRACT

YURTOĞLU, Gökhan. In the XVth century, in Rumelia Heterodox a Turkish Sûfi: Otman Baba and Velayetnamesi, Master Thesis, Ankara, 2012.

Otman Baba Velâyetnamesi is an important written source that belongs to the XVth century. In this source, there is not only religion-sufistic information but also politico-military information. In Velayetname, especially the information about Mehmed the Conqueror and the sufistic life in Rumelian geography in the XVth century attract attention. Among this information, the relationships of important sects towards each other in the XVth century Rumalia attract attention. In Velayetname, it is understood that there was a rivalry between these sects. It is seen that the sects located in the same geographical area attempted to increase their influence over the people living in that region. In this respect, Otman Baba Velayetnamesi is a remarkable source in the way how it shows a sect gained influence step by step. This identity reveals it as an important work among the Sufi history in Rumelia. In brief, Otman Baba Velayetnamesi gives important information about religious, sufistic, social, political and public life in the XVth century Rumelian geography.

Key Words:

1. Otman Baba
2. Velayetname
3. Mehmed the Conqueror
4. Heterodox
5. Rumelia